

ÜGYÉSZEK LAPJA

TARTALOM

TANULMÁNYOK

BALOGH ANNA	5
Kiskorú veszélyeztetésének büntette a bírósági határozatok kritikai tükrében – különös tekintettel a fizikailag bántalmazott gyermekekre III. rész	

CSAPUCHA BERNADETT	23
Szemelvények a távoltartás jogintézményéről	

ZSIRAI VERONIKA	35
Az illegális be- és átvándorlás segítése – az embercsempészás bűncselekménye	

DISPUTA

LAJTÁR ISTVÁN	47
A kiberbűnözésről	
A környezet és természet elleni bűncselekmények gyakorlati kérdései <i>OKRI konferencia a Magyar Igazságügyi Akadémián</i>	53

FIGYELŐ – ÜGYÉSZI HÍREK

DOBOS ÁDÁM GYÖRGY – DOBOS-BALOGH NIKOLETTA	57
„Állampolgárság-biznisz”, avagy az egyszerűsített honosítási eljárás és az illegális migráció összefüggései	

FIGYELŐ – EGYESÜLETI HÍREK

Györgyi Kálmán élete 65

FIGYELŐ – OKRI HÍREK

PÓCZIK SZILVESZTER – BOLYKY ORSOLYA – SÁRIK ESZTER 67
Külföldi bűnelkövetők Magyarországon
és a 2015-ben kezdődött migrációs válság

FIGYELŐ – EURÓPAI KITEKINTŐ

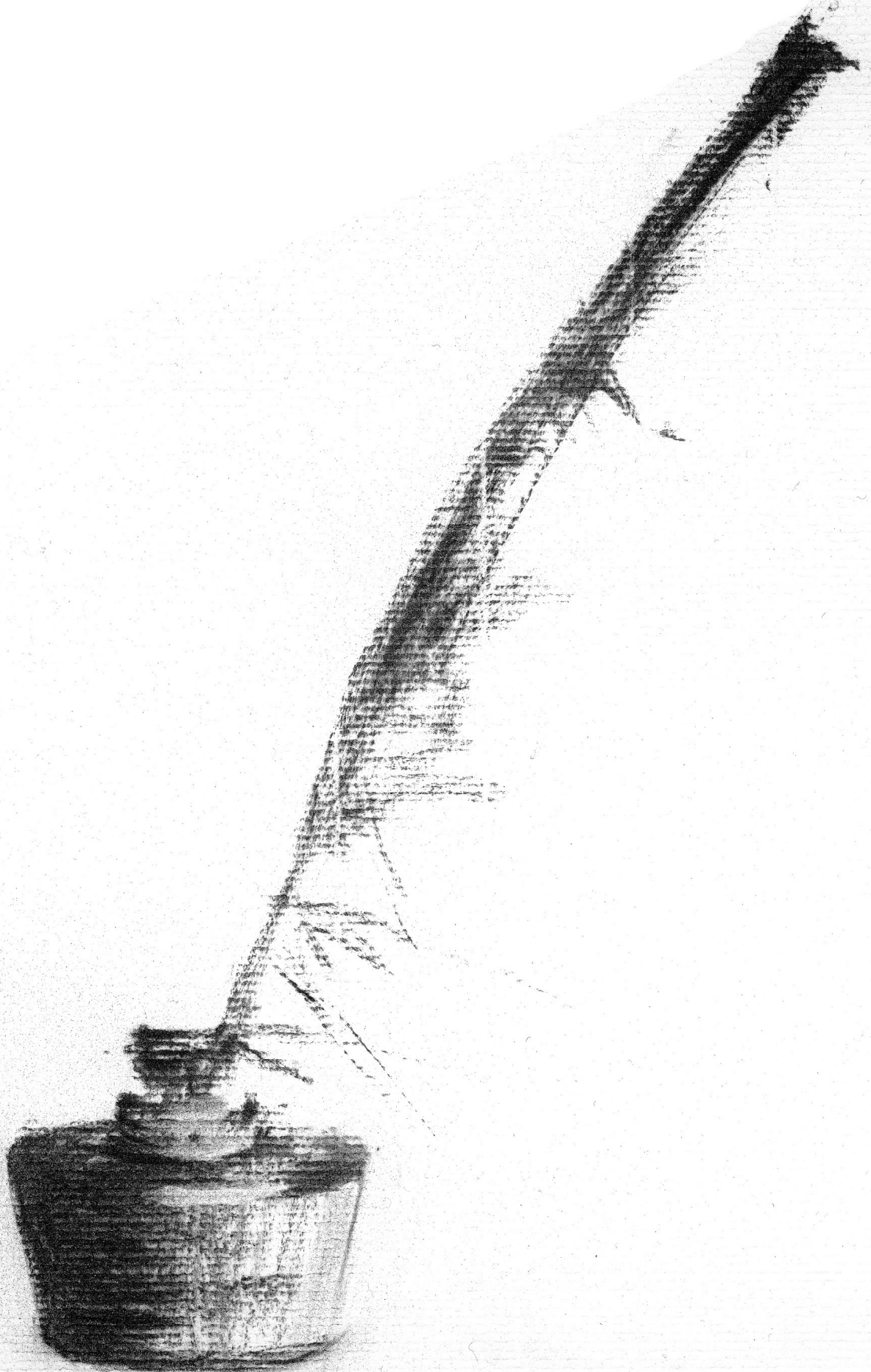
BAKONYI MÁRIA 87
A leplezett eszközök megítélése az EJEB joggyakorlatában

JOG ÉS IRODALOM

CZINE ÁGNES – DOMOKOS ANDREA – NAGY PÉTER – PRIEGER 99
ADRIENN – RIXER ÁDÁM – TÓTH J. ZOLTÁN
„Jog és irodalom” kurzus a KRE ÁJK-n

KÖNYVISMERTETÉS

FARKAS KRISZTINA 105
Könyvismertetés *Kiss Anna A sértett szerepe a
büntetőeljáráásban* című könyvről

Kiskorú veszélyeztetésének büntette a bírósági határozatok kritikai tükrében – különös tekintettel a fizikailag bántalmazott gyermekekre¹

III. rész

Egység – halmazat – specialitás

Természetes egység

A kiskorú veszélyeztetésének büntette annyi rendbeli bűncselekmény, ahány kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődését az elkövető veszélyeztette. [BH 1981. 174.] Ha az elkövetési magatartás folyamatos jellegű, a kötelességszegések számára és eltérő jellegére tekintettel is egyrendbeli bűncselekmény valósul meg és a folytatólagosság megállapítására nem kerülhet sor [BH 1997. 263.], a cselekmény természetes egység. Ezért ugyanazon gyermek sérelmére – különböző cselekményekkel – elkövetett kiskorú veszélyeztetésének büntette miatt indult eljárásokat egyesíteni kell, ennek elmaradása esetén, ha az azonos időszakban elkövetett cselekmény miatt jogerősen elítélték az elkövetőt, a második eljárást – ha az együttes elbírálás esetén nem várható lényegesen súlyosabb büntetés – ítélt dolog miatt meg kell szüntetni. Ellenkező esetben perújítás indokolt.

A folyamatos cselekménysorból nem lehet kiragadni egy rész-cselekményt, ha a terhelt éveken keresztül ismétlődően, ittasan, agresszíven bántalmazza családját, őket otthonról rendszeresen elűldözi, úgy a tényállás része az utolsó cselekmény akkor is, ha akkor fizikai erőszakot nem alkalmaz, de ittasan hazatérkezve szidalmazza családtagjait, akik félve a következményektől otthonról elmenekülnek. [BH 2009. 2.]

Anyagi halmazat

Nem okoz különösebb problémát a heterogén anyagi halmazat megállapítása akkor sem, ha az elkövetett cselekmények részben a gyermek sérelmét, részben veszélyeztetését okozzák, tekintettel arra, hogy ezek a cselekmények időben elkülönülten jelentkeznek. Ezekben az ügyekben tipikusan hosszabb időn keresztül az elkövető veszélyeztető magatartást tanúsít, a gyermek gondozását

* Balogh A., Legfőbb Ügyészségre kirendelt ügyész

¹ A tanulmány a 2018. évi Kozma Sándor Tudományos Pályázaton az Ügyészek Országos Egyesülete Különdíját elnyerő dolgozat szerkesztett és rövidített változatának harmadik, befejező része.

elhanyagolja, rendszeresen testileg, lelkileg bántalmazza, „és akkor bekövetkezik egy nagy tragédia”. Az egyik vagy több gyermek sérelmére élet vagy testi épség elleni súlyos bűncselekményt követ el a fokozott felelősségű személy. Általában ez a súlyos cselekmény az, amire felfigyel a külvilág, ami elindítja az eljárást.

A terheltnek a kiskorú sérelmét eredményező magatartásai – melyekkel egyrészt a kiskorú testi, értelmi és erkölcsi fejlődését veszélyeztette, másrészt a kisgyermeket gondatlan magatartásával életveszélyes állapotba hozta – elkülönülten jelentkeztek, s ekként nem alaki, hanem anyagi halmazatban állnak. [BH 1983. 47.]

A bíróság életveszélyt okozó testi sértés büntettének kísérletét állapította meg halmazatban kiskorú veszélyeztetésének büntettével, amikor a terhelt hosszabb időn keresztül a gyermekeket bántalmazta, ütlegelte őket kézzel, korbáccsal, de beléjük is rugdosott. Egyik gyermeket fenytésként a kutyaólbá is bezárta. Ezt meghaladóan a gyermekek jelenlétében feleségét többször bántalmazta, sőt egy késsel a kezében megöléssel is fenyegette. Amikor felesége hosszabb időre kórházba került, a gyermekek ellátását is elhanyagolta. Egyik nap a terhelt ittas állapotban a hétéves kislányát egy kalapáccsal kis-közepes erővel fejbe ütötte, amitől a gyermek a koponyacsont külső lemezének törését szenvedte el. [BH 1988. 262.]

A terhelt a több mint öt hónapos együttélés során rendszerint veszélyeztetési szándékkal – a gyermekek testi, értelmi, erkölcsi veszélyeztetése iránt közömbösen – szegte meg a nevelési, felügyeleti, illetve gondozási kötelezettségét. E cselekményei az egységes eredmény függvényében – a sértettek számához igazodóan minősülnek – kétrendbeli kiskorú veszélyeztetésének büntetteként. Ezen az időszakon belül azonban külön büntetőjogi értékelést igényelnek azok az esetek, amikor a terhelt már testi épség sértésére irányuló szándékkal, az esetleges sérülések bekövetkezése iránt legalábbis közömbösen szegte meg a gyermekek nevelésével, felügyeletével, illetve gondozásával kapcsolatos kötelezettségeit, illetőleg őket kifejezetten tettelesen is bántalmazta. Figyelemmel a csecsemők életkorából adódó védekezésre képtelen állapotára, a kiskorú veszélyeztetésének büntettével (valódi) anyagi halmazatban védekezésre képtelen személy sérelmére elkövetett könnyű testi sértés büntette állapítható meg. [BH 2012. 58.]

Alaki halmazat

Az alaki halmazat esetében az elkövető egy cselekményével több bűncselekményt valósít meg. Az alaki halmazat megítélésében a gyakorlat nem egységes és nem következetes, azokban az esetekben különösen, ahol veszélyeztető és sértő eredményű bűncselekményeket kell elbírálni. A következetlenség okát abban látom, hogy a kiskorú veszélyeztetése büntettének többirányú veszélyeztetettségét nem megfelelően értékeli a jogalkalmazó.

Tény, hogy azonos sértett vonatkozásában a veszélyeztető és a sértő eredményű bűncselekmények valódi alaki halmazatának megállapítása kizárt. Ott ugyanis,

ahol a sértő szándék fennáll, a veszélyeztetési bűncselekmény már nem állapítható meg. [BH 2012. 58.] Ennek alapján helyesen járt el a bíróság, amikor a hathónapos kisbabát a földre – betonra – szándékosan ledobó terheltet védekezésre képtelen személy sérelmére elkövetett súlyos testi sértés büntette miatt mondta ki bűnösnek, mivel az értelmileg és érzelmileg még fejletlen csecsemő érzelmi fejlődése nem került veszélybe a test bántalmazása folytán.²

Abban az esetben azonban, amikor a gyermek életkorából és személyiségállapotából fakadóan érzelmileg és erkölcsileg veszélyeztethető, a kiskorú veszélyeztetésének büntette mint veszélyeztetési bűncselekmény megállapítandó a testi sértést okozó sértő bűncselekmény mellett, mivel a kiskorú veszélyeztetésének büntette négyirányú veszélyeztetése időnként ugyan együtt jár, de külön-külön is tényállásszerű.

(A korábban már ismertetett) 1. számú jogeset

A Pesti Központi Kerületi Bíróság 13.B.28.049/2011. számú ítéletének indokolásában kifejtette, hogy a terhelt egy alkalommal szíjjal bántalmazta gyermekét, akit nem indulatból, hanem kiszámított, kitervelt módon fenyített. Az elkövetés eszköze, a férfi nadrágszív – akár csak a bőrszíjjal, akár csatos részével kapta is az ütéseket –, rendkívül fájdalmas és félelmetes dolog egy hatéves gyermek számára, a bántalmazás tehát kétséget kizáróan kiemelkedően súlyos. A kislány nemcsak testi fájdalmat élt át, hanem félelmet is. A terhelt nyilvánvalóan súlyos kötelességsértő szülői magatartást tanúsított, ami semmiképpen nem szolgálja a gyermek mindenekfelett való érdekét, akkor sem, ha a szülő a gyermek megtörését, nevelését is annak gondolja. Az eszközös testi fenyítés alkalmazásával – ezáltal veszélyeztetve a gyermek testi egészségét és lelki fejlődését – az is megállapítható volt, hogy a veszélyhelyzet realizálódott: a kislánynak teste és lelke is sérült a durva, kíméletlen apai bántalmazás következtében. A bíróság kiskorú veszélyeztetésének büntette mellett védekezésre képtelen személy sérelmére elkövetett könyryú testi sértés büntetést is megállapította.

Az egy alkalommal megvalósított kirívóan súlyos testi bántalmazás, amelyet a fokozott felelősségű személy a hozzá tartozó gyermek sérelmére követ el, a lelki és erkölcsi sérülés reális esélyét mindig magában hordozza. Az érzelmi fejlődés veszélybe kerül, mert a fizikai bántalmazás együtt jár a megalázással, a fizikai fájdalomtól, a szeretett személytől való félelem kialakulásával, a megsegényítéssel. Egyben veszélybe kerül az erkölcsi fejlődés is, mivel az a személy, aki felelősséggel tartozik a gyermekért, akinek erkölcsi mintát kellene mutatni a helyes és a helytelenhez való megfelelő viszonyuláshoz, éppen ő mutat negatív, agresszív példát személyes magatartása útján a gyermeknek.

Ezt a szempontot hagyta figyelmen kívül a Legfelsőbb Bíróság (jelenleg Kúria), amikor azt állapította meg, hogy életveszélyt okozó testi sértés büntetével halmazatban nem állapítható meg a kiskorú veszélyeztetésének büntette, amikor a gyermeketthoni felügyelő a csoportjába tartozó 17 éves gyermekkel vitába

² Lásd a korábban ismertetett 10. számú jogesetet (PKKB 13.B.VIII.27.025/2012.).

keveredik, őt súlyosan bántalmazza, hasát többször megrúgja, majd a rosszul lévő sértettnek segítséget nem nyújt sem akkor, amikor észleli a gyermek állapotát, sem akkor, amikor a gyermekotthoni lakótársak jelzik neki, hogy a sértett rosszul van. A Legfelsőbb Bíróság a két cselekmény látszólagos heterogén alaki halmazát állapította meg. Azzal, hogy a terhelt cselekménye a kiskorú sértett testi épségét, egészségét egyrésztől sértette, másrésztől veszélyeztette, az elkövető büntetőjogi felelőssége kizárólag a sértő eredmény alapján állapítható meg. A bíróság szerint nem vonható felelősségre az okozott sérülés nem megfelelő ellátásáért sem a terhelt, mivel a sértettet a testi sértésre irányuló szándékkal bántalmazta, a gyógykezelése iránti esetleges intézkedése értelemszerűen önfeljelentést eredményezett volna. Az orvos előtt ugyanis szükségképpen elő kellett volna adni, hogy a sértett sérülése miként keletkezett, tehát szükségképpen fel kellett volna tárnia, hogy bűncselekményt követett el, amire azonban senki sem kötelezhető. [BH 2011. 184.]

A Legfelsőbb Bíróság ebben a döntésében nem foglalkozott azzal, hogy a bántalmazással megvalósított lelki és erkölcsi fejlődés veszélyeztetése miért nem adott okot a halmazati cselekmény megállapítására, különösen olyan sértett esetében, aki család nélkül, gyermekotthonban nevelkedik, és 17 évesen, a felnőttkor küszöbén azzal szembesül, hogy az érte felelő személy nemcsak bántalmazza, de fájdalmával, sérülésével magára hagyja, amivel olyan negatív példát mutat, ami felnőtt életére komoly kihatással lehet.

Specialitás

Látszólagos alaki halmazat esetében az elkövető egyetlen cselekménye illik bele két vagy több olyan tényállás keretei közé, amelyek közül egyik megvalósulása kizárja a többi megállapítását. Specialitás esetén az a tényállás valósul meg, amelyik törvényi tényállása valamely speciális többletismérvet tartalmaz.

A kiskorú veszélyeztetésének büntette egy komplex tényállás, amely a fokozott felelősségű személy – speciális alany – kötelezettségszegéseinek igen széles körét rendeli büntetni, ha azzal okozati összefüggésben a négyirányú veszélyeztetés megállapítható. Mint ilyen, ez a tényállás nem egy általános kiegészítő jellegű bűncselekményt szabályoz, hanem a speciális alany személyén keresztül egy többletismérvet tartalmaz. Több olyan bűncselekményt tartalmaznak a büntető jogszabályok, melyek egyben illenek a kiskorú veszélyeztetése büntettének törvényi tényállásába is. Azaz ha az adott cselekményt valósítja meg a kiskorú veszélyeztetése büntettének speciális alanya, egyben nevelési, gondozási felügyeleti köteletségét is súlyosan megszegi.

A specialitás kérdésében a gyakorlat nem egységes és nem következetes. Nem okoz problémát, ha két olyan bűncselekmény tényállása valósul meg, amelyek közül a kiskorú veszélyeztetése büntettének büntetési tétele enyhébb, vagy azonos.

Így a kiskorú veszélyeztetése büntettének első alapesete nem állapítható meg alaki halmazatban olyan bűncselekménnyel, amelynek a jogi tárgya azonos

vagy hasonló, de a büntetési tétele súlyosabb, így a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények azon minősített esetei, amelyeket a hozzártatózója, nevelése, felügyelete vagy gondozása alatt álló személy sérelmére követnek el. Valóságos anyagi halmazat állapítható meg azonban, ha e cselekmények időben elkülönülnek a kiskorú veszélyeztetésének büntetettől (értelemszerűen akkor is, ha más típusú kiskorú veszélyeztetését valósít meg az elkövető, ez esetben már valóságos anyagi halmazatról van szó, például a minősített nemi bűncselekmény mellett az iskoláztatás elhanyagolásával elkövetett kiskorú veszélyeztetésének büntette).

Egységes volt a bírói joggyakorlat abban is, amikor a speciális alany a kiskorú veszélyeztetése büntettének második alapesetét valósítja meg, akkor is az első alapeset alapján felel. Szintén csak kiskorú veszélyeztetésének büntette miatt felel az a fokozott felelősségű személy, aki a gyermek előtt szeméremsértő cselekményt végez, mivel a súlyosabb bűncselekmény valósul meg. [BH 1994. 470.]

A joggyakorlatot befolyásoló kommentárok szerint viszont a specialitás miatt a kiskorú veszélyeztetésének büntette helyett az enyhébb bűncselekményt kell megállapítani, így a vérfertőzést, korábban az üzletszerű kéjelgés elősegítését (e problémát a jogalkotó rendezte azzal, hogy a prostitúció elősegítése minősített esetének büntetési tételkerete már azonos a kiskorú veszélyeztetése büntetési tételkeretével).

A ma már jogtörténelemnek számító csalás/adócsalás³ általános-speciális viszonyához hasonlóan, álláspontom szerint valamely tényállási elem alapján speciálisnak minősülő bűncselekmény akkor állapítható meg kiskorú veszélyeztetésének büntette helyett, ha a büntetési tétele azonos, vagy súlyosabb. Igaz ez a közlekedési veszélyeztető bűncselekményekre, ha a sértő eredmény súlyosabb, akkor akként kell minősíteni a cselekményt.

Az a fokozott felelősségű személy, aki nem nyújt megfelelő segítséget a gyermeknek, akiért felelősséggel tartozik, nem segítségnyújtás elmulasztásáért, hanem kiskorú veszélyeztetéséért kell, hogy feleljen, mivel elsődlegesen gondozási, de nem kizárható nevelési, felügyeleti kötelezettségét is megszegi ezzel a magatartásával. Ezzel szemben – hibásan – a bíróság kiskorú veszélyeztetésének büntetével halmazatban segítségnyújtás elmulasztása a veszélyhelyzet előidéző által elkövetett bűntettében is megállapította a felelősségét azoknak a szülőknek, akik gyermekeik gondozását súlyosan elhanyagolták, erdőben szedett – gyilkos galócát is tartalmazó – gombából készült ételt ettek. Miután az egész család rosszul lett, a mentő először csak az anyát vitte kórházba, aki nem szólt, hogy gombamérgezésről lehet rosszul, és gyermekei is fogyasztottak a gombából. Az öt kisgyermekből hárman meghaltak, ketten életveszélyes állapotba kerültek. A bíróság a szülők bűnösségét háromrendbeli gondatlanságból elkövetett emberölés vétségében, kétrendbeli gondatlanságból

³ A jogalkotó ezt a kérdést rendezte a költségvetési csalás és a csalás minősített esetei azonos büntetési tételkeretének meghatározásával.

elkövetett súlyos testi sértés vétségében, ötrendbeli kiskorú veszélyeztetése büntetőben, valamint ötrendbeli segítségnyújtás elmulasztása büntetőben állapította meg. [BH 1983. 430.]

A bíróság a döntését azzal is indokolta, hogy az anya nemcsak a tőle általánosságban elvárt, hanem a szülői – főként anyai – minőségében elengedhetetlenül megkövetelt és csupán egy egyszerű bejelentésben megnyilvánuló legelemibb segítségnyújtási kötelezettségének sem tett eleget, bár a gyermekeket érintő veszélyhelyzetet gondatlan magatartásával részben ő hozta létre. Álláspontom szerint a megállapítás helyes, de ettől még kiskorú veszélyeztetésének büntette körében lett volna indokolt értékelni e magatartást.

39. számú jogeset

A Budapesti IV. és XV. Kerületi Bíróság 3.B.IV.1051/2013. számú ítéletében megállapított tényállás szerint a terhelt edzőként foglalkozott a kiskorú lányokkal, akiket pulzusmérésre hivatkozva magához hívott edzésen, majd a sértettek mellét megfogta. A bíróság indokolásában kifejtette, hogy az a körülmény, hogy a sértettek melleinek megfogására ruhán keresztül vagy ruha alá nyúlva került sor, irreleváns. Mindkét esetben megvalósul a nemi vágy felkeltésére és kielégítésére irányuló szexuális cselekmény. A 14 éven aluli sértett esetében az elsőfokú bíróság felügyelete alatt álló személy sérelmére elkövetett szexuális visszaélés büntetést állapított meg, míg a két 14 éven felüli leány esetében kiskorú veszélyeztetésének büntetést. A Fővárosi Törvényszék mint másodfokú bíróság 32.Bf.7174/2016. számú ítéletével a minősítést megváltoztatta, kiskorú veszélyeztetése helyett hatalmi viszonyal visszaélve elkövetett szexuális visszaélés büntetést állapított meg, arra hivatkozva, hogy ez a bűncselekmény speciális a kiskorú veszélyeztetésének büntetőéhez képest.

Álláspontom szerint az ismertett jogesetben a másodfokú bíróság tévedett, a kiskorúak edzője a gyermekek felügyeletére, nevelésére és gondozására köteles személy, cselekményét a súlyosabbnak minősülő kiskorú veszélyeztetésének büntette szerint indokolt minősíteni.

A kiskorúval való kapcsolattartás akadályozásának vétsége – korábban kiskorú veszélyeztetésének vétsége – csak akkor állapítható meg, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg. Ha a szülő a gyermeket a másik szülőtől tartósan izolálja, teljesen elzárja, a kapcsolattartást ellehetetleníti, akkor szülői kötelességét súlyosan megszegi – e vonatkozásban a családjogi szabályok határozott kötelezettségeket írnak elő –, és ezzel a kiskorú gyermek érzelmi és erkölcsi fejlődését veszélyezteti, így a kiskorú veszélyeztetésének büntette állapítható meg. Ennek tükrében nem tűnik pontosnak a Kúria 1064/2015/4. számú határozatának az a megállapítása, hogy a kapcsolattartással összefüggő szülői kötelességszegés ma már önálló bűncselekménynek számít. Bár a kapcsolattartás akadályozása valóban szülői kötelességszegés – a mennyiségi (súlyos) ismérv nélkül – ám a törvényi tényállás elkövetési magatartása nem a kötelességszegés.

Testi bántalmazás

Jogtörténet: fegyelmezési jog

Az 1878. évi V. törvénycikk, a Csemegi-kódex 313. §-ában úgy rendelkezett, hogy a házi fegyelemre jogosított személy által, annak gyakorlatában elkövetett könnyű testi sértés miatt büntetések nincs helye. A korabeli viszonyok alapján ilyen jogosultsága volt szülőnek gyermeke felett, gazdának cselédje felett, iparosnak tizenhét év alatti tanonca felett. A 20. századi büntető törvénykönyvek a fegyelmezési jogot nem szabályozták a büntetendőséget kizáró okok között, de a joggyakorlat alapján a fegyelmezési jog – a cselekmény társadalomra veszélyességének hiányára hivatkozva – a szülőt és nevelőt, így a pedagógust továbbra is megillette, büntetlenséget biztosított.

A fegyelmezési jog tartalma, terjedelme fokozatosan szűkült, egyrészt büntetőjogi és büntetőjogon kívüli normák változásával, másrészt a társadalmilag nevelési céllal elfogadott bántalmazás körének változásával. E körből először a testi sérülést okozó bántalmazás esett ki – a védekezésre képtelen személy sérelmére elkövetett cselekményt súlyosabban minősülő büntettként rendelte büntetni a büntetőjog –, majd a pedagógusok tekintetében szűkült a kör, mivel még a tetteges becsületsértés esetén se mentesültek. A házi fegyelmi jog gyakorlása körébe jelenleg csak a személyi szabadság megsértése (szobafogság) tartozik, értelemszerűen ez sem történhet a gyermek sanyargatásával.

40. számú jogeset

A Budapesti IV. és XV. Kerületi Bíróság 1.B.IV.1576/2012. számú ítéletében megállapította a terheltek bűnösségét, a tényállás szerint a gyermeket a szülők rendkívül súlyosan bántalmazták, rendszeresen szigorúan büntették, bezárták a szobájába, WC-re sem engedték ki, ha emiatt bepisilt, újabb büntetést kapott. Volt, hogy azt sem engedték, hogy lefeküdjön aludni.

A házi fegyelmi jogba nem tartozik bele a gyermek fizikai bántalmazása – így a tetteges becsületsértés sem –, mivel annak minden formája nemzetközi egyezménybe, jogszabályi tilalomba, a gyermekvédelmi törvénybe ütközik.

A gyermekek bántalmazásának határozottan kimondott tilalmát fogalmazza meg az 1989. november 20. napján elfogadott ENSZ Gyermekjogi Egyezmény, amely az annak kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény okán része a magyar jogrendszernek is. Az Egyezmény 19. cikke kimondja, hogy „Az Egyezményben részes államok megtesznek minden arra alkalmas, törvényhozási, közigazgatási, szociális és nevelési intézkedést, hogy megvédjék a gyermeket az erőszak, a támadás, a fizikai és lelki durvaság, az elhagyás vagy az elhanyagolás, a rossz bánásmód vagy a kizsákmányolás – ideértve a nemi erőszakot is – bármilyen formájától mindaddig, amíg szüleinek vagy valamilyik szülőjének, illetőleg törvényes képviselőjének vagy képviselőinek, vagy bármely más olyan személynek, akinél elhelyezték, felügyelete alatt áll”.

A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 6. § (5) bekezdés második mondata a gyermeki jogok között alapelveként rögzíti, hogy a gyermek nem vethető alá kínzásnak, testi fenyegetésnek és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetésnek, illetve bánásmódnak.⁴

Magyarországon a hatályos jogszabályok alapján tehát a gyermeket fegyelmezési célból is tiltott bántalmazni, a házi fegyelmi jog nem tartalmazza a gyermek fizikai bántalmazását, testi fenyegetését. A felnőttre, szülőre bízott, általa gondozott, nevelt, ugyanakkor neki kiszolgáltatott gyermekek bármilyen okból, „jogcímen” való bántalmazása nemcsak erkölcsileg súlyosan elítélendő magatartás, hanem jogilag is tiltott. Fogalmilag sem vitatható, hogy a fizikai erőszak, durvaság, rossz bánásmód bármilyen formája, a testi fenyegetés nem tartalmazza, hogy „ha a gyerek megérdemli” „nevelési célból” „a makarenkói pofon” kivétel, jogilag megengedett.

Visszaélés, avagy „Ne vond meg gyermekedtől a fenyegetést; ha megvered őt vesszővel, meg nem hal. Te vesszővel vered meg őt: és az ő lelkét a pokolból ragadod ki”⁵

Sally G. Goren „A fizikailag bántalmazott gyermek” című munkájában (1991) közel harminc évvel ezelőtt írta, hogy századunkban⁶ jelentős változás zajlott le a testi fenyegetéssel kapcsolatos attitűd vonatkozásában. Az olyan szólások, mint a „vessző kímélése elkényezteti a gyereket”, egy korábbi etikát tükröz, amely megengedte, sőt bátorította a testi fenyegetést az autoritásnak való engedelmesség és tisztelet biztosítása érdekében. A nyugati kultúra ma már visszautasítja a fizikai erőszak alkalmazását a gyermek fegyelmezésében, de más kultúrákban olyan módszereket használnak a gyermek fegyelmezésében, amiket a nyugati kultúra visszaélésnek tekintene.

A szociológiai kutatás nem része dolgozatomnak, tudományos következtetést a mindennapi interakciókból levonni nem lehet, az általánosító megállapításokat is kerülni kívánom, ezért a vizsgált ítéletekben az ide vonatkozó bírósági határozatok, megállapított tényállások és indokolások szövegére hagyatkozva kell megállapítanom, hogy a magyar hatályos jogszabályokban kimondott bántalmazási zéró tolerancia a magyar társadalomban széles körben nem elfogadott, a nevelési célúnak mondott bántalmazással kapcsolatban e kultúra még mindig megengedő.

Ahogy a bántalmazó látja

Azok a szülők (de nevelő, gondozó, pedagógus, a gyermek felügyeletével aktuálisan megbízott személyek is), akik a gyermekre kezet emelnek, két nagyobb csoportba sorolhatók. Az egyik csoport a hirtelen haragjában – vagy frusztráltságában – indulatból bántalmazók csoportja. Az ilyen bántalmazó gyakran azzal

⁴ 2005. január 1. napjától hatályos módosított szöveg

⁵ Példabeszédek könyve 23:13-14

⁶ Megjegyzés: 20. század

magyarázza tettét, hogy elfogyott a türelme, mert fáradt volt és elkeseredett, a gyermek a végsőig feszítette a húrt, „kihúzta a gyufát”, kiprovokálta a pofonokat, ezért „elszakadt a cérna”. A bántalmazók másik csoportja tudatosan él a fenyítés eszközével, meg vannak győződve arról, hogy azzal gyermekük javát szolgálják, cselekményük jogos. Ennek a csoportnak egy része nem látja magát bántalmazónak, amit tesz, azt nem értékeli fizikai bántalmazásnak, hiszen nem „veri szét a gyermeket”, egyben az is jellemző, hogy a gyermeket saját tulajdonnak tekinti, akivel bármit megtehet. Ezek a bántalmazók igazuk alátámasztására sokszor hozzák fel saját példájukat, miszerint őket is verte az apjuk, és ez csak hasznukra vált, rendes ember lett belőlük. De az sem ritka, hogy az elkövető egyenesen isteni felhatalmazásról beszél, és a Bibliából citál.⁷ Ma már ritkább, de előfordul a makarenkói pofonra hivatkozás.⁸

Ahogy azt a jogalkalmazó megengedi

Sajnálatos, de jogalkalmazói körben még mindig nem ritka a házi fenyítő jog gyakorlására, mint jogellenességet, így büntethetőséget kizáró okra való hivatkozás. A jogalkalmazók egy része úgy tűnik, nincs tisztában a büntetőjogon kívüli, így a gyermekvédelmi jogszabályokkal, és nem ismert számukra a házi fegyelmi jog XXI. századi tartalma, rosszabb esetben ismert ugyan ez a tartalom, de azt jogalkalmazóként sem fogadja el.

A BH 1992. 623. kritikai elemzése

Elsődlegesen kell foglalkozni a Legfelsőbb Bíróság BH 1992. 623. számú döntésével, amely esetileg ma is hivatkozási alap, holott megállapításai súlyosan idejétmúltak. Leghelyesebb az lenne, ha csak úgy volna elérhető, ha nagy betűkkel feltüntetnék rajta, hogy ez már jogtörténelem, annak sem dicső példája. Különös tekintettel arra, hogy bár a döntés meghozatalakor a gyermekvédelmi törvény még nem létezett, ám az ENSZ Gyermekjogi Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény már a jelen. Ennek ellenére a büntető anyagi jogi kommentárban kritika nélkül a mai napig szerepel ez a bírósági határozat.

A Legfelsőbb Bíróság e határozatában azt állapította meg, hogy a kiskorú veszélyeztetésének a büntette nem valósul meg, ha az elkövető a nevelése alatt álló kiskorút néhány esetben túlzott mértékben fenyíti meg testileg, mert ez egyrészt a nevelési kötelezettség „súlyos” megszegéseként nem értékelhető, másrészt pedig ez bizonyíthatóan nem volt kihatással a kiskorú testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődésére.

⁷ A példák részben dr. Dénes Veronika bírótól származnak

⁸ Anton Szemjonovics Makarenko szovjet pedagógus volt, az elhíresült pofon – mint ahogy azt „A pedagógia hőskölteménye” című munkájában kifejtette – indulati cselekmény volt, később a hirtelen ráhatás módszerének nevezte, de a testi fenyítést Makarenko elutasította.

A tényállás szerint a terhelt nevelőapa két év alatt legalább három esetben bántalmazta a 8 éves kislányt fűzfavesszővel. A bántalmazás során a gyermek testen – hátán és fenekén – 8 napon túl gyógyuló sérülések nem keletkeztek. A Legfelsőbb Bíróság e megállapítása ellenében meg kell jegyezni – a korábbi fejezetekben kifejtettek szerint is –, hogy a gyermek eszközzel történő bántalmazása, a különös nagy fájdalom okozására is alkalmas fűzfavessző pedig idetartozik, egyetlen alkalommal is súlyos kötelességszegést valósít meg, másrészt az alkalmazott eszköz arra mindenképpen alkalmas, hogy a gyermeknek 8 napon belül gyógyuló fizikai, és talán soha be nem gyógyuló lelki sérülést okozzon.

A Legfelsőbb Bíróság a testi értelmi vagy erkölcsi fejlődés kérdéskörét jogkérdés helyett szakkérdésként értékelte, amikor azt állapította meg, hogy a pszichológus szakértő ugyan a sértett gyermeknél pszichoszomatikus megbetegedés jeleit észlelte, azt azonban egyértelmű bizonyossággal nem lehet megállapítani, hogy ez az eredmény a vádlott magatartásának a következményeként jött létre, így a tevékenység és az „eredmény” okozati összefüggése nem bizonyított. E megállapítás azért sem tűnik helytállónak, mert a kiskorú veszélyeztetése büntettének eredménye a veszélyhelyzet, nem pedig a sértő eredmény. Hogy az eszközös bántalmazás – különösen annak ismétlődő jellege – milyen lelki sebeket, erkölcsi károsodást okoz, a korábbiakban már részletesen kifejtettem.

A Legfelsőbb Bíróság döntése nem volt mentes az áldozathibáztatástól sem, amikor megállapította, hogy mindhárom esetben a gyermek – az általános nevelési elvek szerint is – igen negatív magatartása motiválta a terhelt cselekményét, mivel belelökte kisebb testvérét az üvegbe; a szüleit megtévesztve, azok engedélye nélkül, felügyelet nélkül kerékpározott a Duna-parton; és önkényesen átjavította az ellenőrző könyvbe beírt érdemjegyeket, így a felelősségre vonás indokolt volt. Ilyen esetben a kiskorú alkalmoszerű, testi sérítést nem okozó bántalmazása súlyos kötelességszegésnek nem tekinthető.

Bár a döntés már a súlyos kötelességszegést sem állapította meg (e ponttól a veszélyhelyzet kialakulásával sem indokolt foglalkozni), mégis megállapításokat tett a szándékosság kérdéskörében is a bíróság, amellyel egyetérteni nem lehet. A súlyos, eszközös bántalmazás az elkövetés idején, így 1987-ben sem tartozott abba a körbe, ami az általános társadalmi minimum szerinti elfogadhatóságnak megfelelt. Az ilyen súlyos kötelességszegés és a sérülés bekövetkezésének reális veszélye olyan szoros összefüggésben van, hogy alappal megállapítani, hogy erre a veszélyhelyzetre az eshetőleges szándék nem terjedt ki, nem lehet. Jegyzem a döntés súlyos veszélyhelyzetre hivatkozik, ami nem tényállási elem.

A Legfelsőbb Bíróság korabeli szemléletét tükrözi az a sajnálatos megállapítás, miszerint a kiskorú megfenyítése, bár helytelenül eltúlzott, de indokolt volt.

A vizsgált időszak bírói döntései – negatív példák jogkérdésben

A Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság 5.B.797/2011. számú ítéletében, amelyet az ügyészség tudomásul vett, a védekezésre képtelen személy sérelmére elkövetett könnyű testi sértés bűntettének minősítésében súlyosan tévedett.

41. számú jogeset

A bíróság megállapította, hogy az anya egy alkalommal a 11 éves kislányt pofon ütötte, mert szófogadatlan volt. A kislány arca kis mértékben felduzzadt, nyolc napon belül gyógyuló sérülést szenvedett. A bíróság álláspontja szerint az arcon ütés, melynek következtében a gyermek arcán bőrpír keletkezett, bűncselekményt nem valósított meg, az a szülői fegyelmezési jogkörbe tartozó magatartás, azt nem haladta meg, így a cselekmény nélkülözi a társadalomra veszélyességet.

A Pesti Központi Kerületi Bíróság 13.B.23.574/2013. számú ítéletében tévedett, mikor kiskorú veszélyeztetésének bűntettében nem állapította meg a terhelt felelősségét. A bíróság döntése azért is érthetetlen, mert ugyanezen bíróság ugyanezen tanácsa 13.B.X.28.049/2011. számú ítéletében szinte azonos tényállással kapcsolatban példaszerű indokolással – amely arra is kitért, hogy a nadrágszíjjal való bántalmazás milyen fájdalmas és milyen félelmet kelt a gyermekben – a terhelt bűnösségét megállapította kiskorú veszélyeztetésének bűntettében. A mostani ügy indokolásából úgy tűnik, a bíróság a büntetékiszabás körében értékelendő körülményeket vett figyelembe a bűncselekmény jogi minősítése körében.

42. számú jogeset

A PKKB 13.B.23.574/2013. számú ítéletében megállapított tényállás szerint, amikor a kislány 2012. szeptember 11-én otthon újabb pénzüsszeget vett el nevelőapától, a gyermeket felelősségre vonták, a tizenkettedik életévét be nem töltött leányt az anya nadrágszíjjal megverte, ennek következtében mindkét combjának felső harmadának elülső oldalán, valamint baloldalon 5 cm széles, jobb oldalán 5x7 cm átmérőjű suffusioban megnyilvánuló sérüléseket szenvedett, melyek 8 napon belül gyógyulnak. Két nap múlva ismét családon belüli lopásért az anya szidalmazta a kislányt, majd néhány alkalommal a vállába és a felkarjába rúgott. A bíróság indokolásában kifejtette, hogy a gyermekeit nagyrészt egyedül ellátó anya több szülői hibát vétett kislánya gondozása-nevelése során. Nem volt vele következetes, nem ellenőrizte az ötödikes kislányt, hogy időben beér-e az iskolába és nem megy-e hamarabb el onnan, nem vette igénybe a neki felajánlott pszichológiai segítséget, nem járt be annyiszor az iskolába, mint elvárható lett volna. Ennek ellenére a gyermek „szeretetteljes, odafigyelő nevelést kapott édesanyja részéről”, mondta a gyermeket 4-5 éves kora óta ismerő háziorvos. A 2012. októberi gyermekotthonban készült pszichológiai szakvélemény és az igazságügyi pszichológus szakértői vélemény szerint is a gyermek életében az egyetlen igazán fontos személy az anya. Az anya erélytelensége és nagyothallása következtében ennyire volt képes, szülői feladatát csak így tudta ellátni. Időnkénti türelmetlensége, amely két alkalommal bántalmazásig fajult, a szülői nevelői tehetlenségnek volt a megnyilvánulási formája. Magatartását a bántalmazással

együtt sem ítélte olyan súlyos kötelességszegésnek a bíróság, hogy őt a vád szerint kiskorú veszélyeztetésének büntetőjogi bűnösnek mondja ki.

Itt is említést kell tenni a szintén eszközös bántalmazással elkövetett esetről, a Pesti Központi Kerületi Bíróság 2.B. 32.579/2014. szám ítélete alapján, amelyet 13. jogesetként már ismertettem⁹.

Nem tartozik a vizsgált ügyek közé – mivel a kiskorú veszélyeztetésének büntette vádemelésre alkalmas módon nem volt bizonyítható, de a vizsgált időszakban emelkedett jogerőre – a bizarr indokolású másodfokú döntés, melynek okán a következő eset említést érdemel. A bíróság döntése kiváló példája annak, hogy a házi fegyelmi jog tartalmának értelmezésével kapcsolatban zavarok merültek fel a jogalkalmazásban.

43. számú jogeset

A Pesti Központi Kerületi Bíróságon 25.B.VIII.10.281/2014. számon lefolytatott ügyben az elsőfokú bíróság a terhelt bűnösségét megállapította védekezésre képtelen személy sérelmére elkövetett könnyű testi sértés büntetőjogi bűntettében. A tényállás szerint a terhelt apa otthon tartózkodott négy és fél éves fiával, a kisfiú szökött az apának, hogy a galérián belekakilt a játszóödrébe. Emiatt az apa a gyermeket a galériáról lehúzta, térdére fektette, majd legalább egy alkalommal nyitott tenyérrel, közepes erővel a gyermek fenekére ráütött. A gyermek 8 napon belül gyógyulást szenvedett, fenekén bőrpírt szenvedett. A Fővárosi Törvényszék mint másodfokú bíróság 27.Bf.VIII.8565/2015. számú, 2016. március 24. napján meghozott ítéletének indokolása szerint az irányadó tényállásból nem helytálló a vádlott bűnösségére vont következtetés. A jogi indokolás körében az elsőfokú bíróság megjelölte és részletesen bemutatta a „gyermekvédelemről” és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény rendelkezéseit, amely szerint a testi és érzelmi fenyegetés önmagában is tilalmazott. Az ott leírtakat nem vitatva, a másodfokú bíróság álláspontja szerint a szülői fegyelmezési jog, mint büntető törvénykönyvön kívüli jogellenességet kizáró ok, továbbra is létezik az alábbi tartalommal: „A fegyelmezési jog gyakorlása azonban testi sérülést nem okozhat, vagyis az legfeljebb tetteles becsületsértésig terjedhet. Ez utóbbi esetben is kizárólag akkor mentesül a szülő a büntetőjogi felelősségre vonás alól, ha a konkrét alkalommal társadalmilag kifejezetten elfogadott nevelési célból került sor a tettlegességre. Természetesen, ha a gyermek bántalmazása rendszeres, az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó jellegű, a szülő bűncselekményt követ el” (HVG-ORAC, Büntetőjog I. Általános rész)¹⁰. Az elsőfokú bíróság által a gyermekvédelem körében felhozott jogszabályi alap mellett a szülői fegyelmezési jog is visszavezethető törvényi alapokra, így a kiskorú gyermek nevelésének kötelességére [elkövetéskor hatályos Csjt. 71. § (2) bekezdés], illetve a gyermek szülei iránti engedelmisségi kötelességére [elkövetéskor hatályos Csjt. 75. § (2) bekezdés]. Mindezek alapján a másodfokú bíróságnak abban kellett állást foglalni, hogy az elkövetési magatartás, a gyermek fenekének egyszeri megütése – a bántalmazás huzamos, illetve nagyobb

⁹ Ügyészek Lapja, 2018/6., 23. o.

¹⁰ A bíróság a kommentár kiadásának évét, oldalszámát nem jelölte meg.

erejű volta nélkül – nem testi sértésnek, hanem tetteles becsületsértésnek minősül. A megállapított tényállásból nem vonható arra következtetés, hogy a vádlott szándéka testi sértés okozására irányult. A tett motivációjánál a nevelési célzat is aggálytalanul megállapítható, a 4 és 5 éves közötti gyermeknél a szobatisztaság tudatos megszegésével szemben való fellépés nevelési célként elfogadható és támogatható. A másodfokú bíróság a terheltet felmentette.

A vizsgált időszak bírói döntései – negatív példák a tényállásra: szokásos szülői szigor, a nevelési célzatot túllépő bántalmazás, ok nélkül bántalmazott gyermek

A Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság 8.B.III.92/2013. számú ítéletében az egyértelműen megállapítható, hogy a vádirati tényálláson nem terjeszkedett túl.

44. számú jogeset

A vádirati tényállás szerint a vádlott az ötéves gyermeket gyakran bántalmazta, rendszeresen megverte, így 2011. február 24. napján is. Ezen a napon a gyermeket bezárva, egyedül találták a nagyon rendezetlen, koszos lakásban, rossz állapotban, friss és gyógyuló verésnyomokkal. A tényállás az általánosságok szintjén maradt, konkrétumokat csak az egyetlen időponttal megjelölt nappal kapcsolatban tartalmaz, a tényállásnak még az sem volt része, hogy a gyermeket fakanállal bántalmazta a vádlott, holott erre az ítélet indokolásából egyértelműen adat merült fel.¹¹

A címbéli három megfogalmazás ahhoz képest elég gyakran jelenik meg a vádiratokban és ítéleti tényállásokban, hogy a házi fegyelmi joggal kapcsolatban kifejtettek tükrében tartalma jogilag nem meghatározható. Ha ugyanis a hatályos jogszabályok a bántalmazás tekintetében a zéró toleranciát képviselik, úgy nincs nevelési célzatú bántalmazás, és az a szokásos szülői szigorba sem tartozik bele, így ennek mennyiségi ismérve sem értelmezhető, éppúgy mint az ok nélkül bántalmazott gyermek kategóriája, tekintettel arra, hogy okkal sem jogszerű a bántalmazás. Ezért célszerű lenne ezen megfogalmazások kerülése.

Súlyos egészségromlást okozó testi sértés büntettét és kiskorú veszélyeztetésének büntettét állapította meg a bíróság, amikor a terhelt az ötéves gyermekét többször; a szokásos szülői szigort lényegesen meghaladó mértékben durván bántalmazta: égő cigarettával megégette a kislány kezét, a gyermek mellkasába harapott, gyermeket bedobta a disznóólba, vízcsapból hideg vizet engedett a kislány fejére úgy, hogy a gyermek majdnem megfulladt. [BH 1983. 220.]

45. számú jogeset

A Budai Központi Kerületi Bíróság 24.B.XI.1403/2013. számú ítéletében megállapított tényállás szerint a terhelt agresszív indulatkitörései az általa kezdemé-

¹¹ Hiányos és általánosságokat tartalmazó tényállások például, amelyek részben elítéléshez, részben felmentéshez vezettek: Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság 7.B.2064/2014.; 7.Bpk.III.602/2015.. Elhanyagolással elkövetett bűncselekményben: PKKB 8.B.XIV.11.261/2015.; PKKB 12.B.VIII.32.958/2014.; XX. XXI. és XXIII. Kerületi Bíróság 7.B.XXI.1180/2014.

nyezett, kizárólag a kislíúval szemben alkalmazott nevelési célzatot túllépő rendszeres bántalmazások következtében megromlott a szülő-gyermek kapcsolat, a gyermek pszichés károsodást szenvedett.

46. számú jogeset

A Pesti Központi Kerületi Bíróság 2.B.V-XIII.22.373/2015. számú ítéletében megállapított tényállás szerint a terhelt a gyermeket többször ok nélkül bántalmazta az arcára, hátára ütött, szidalmazta.

47. számú jogeset

A Pesti Központi Kerületi Bíróság 20.B.V.11.084/2014. számú ítéletében megállapított tényállás szerint a terhelt a kilencéves gyermeket számos alkalommal, pontosabban meg nem határozható időpontokban, rendszeresen fizikailag bántalmazta a szokásos fegyelmezést jóval meghaladó mértékben és gyakorisággal, így fakanállal és palacsintasütővel, egy alkalommal eltörte a gyermek a fakanalat, majd tovább ütötte palacsintasütővel.

48. számú jogeset

A Budapesti XVIII. és XIX. Kerületi Bíróság 8.B.XIX.1604/2012. számú ítéletének indokolása szerint a terhelt azzal, hogy nevelési céllal lekevert egy-két nyaklevest, még nem valósítja meg a kiskorú veszélyeztetésének büntettét, bár mint nevelési módszer nem mondható helyesnek.

49. számú jogeset

A Budapesti XX., XXI. és XXIII. Kerületi Bíróság 4.B.XXI.335/2015. számú ítélete szerint 2012. márciustól 2012. szeptemberig, pontosan meg nem állapítható időpontban budapesti lakásában a terhelt több esetben durván bántalmazta mindkét gyermeket, ennek során a hatéves kislíút sarkán és derekán szándékosan öngyújtóval rövid ideig égette. A hároméves kislíút egy esetben nagy erővel mellbe ütötte, aminek következtében a gyermek a földre zuhant. A terhelt ezen kívül a hatéves kislíút szándékosan fegyelmezési célból egy esetben ismeretlen, hegyvel bíró eszközzel, kis erővel a felső testén megsebezte, máskor, pontosan meg nem állapítható időben, fegyelmezési céllal a sarokba állította, majd rá hideg vizet öntött. A kislíú fejét több esetben söprűnyéllel, kisebb erővel megütötte. A bántalmazások mindkét sértett vonatkozásában 8 napon belül gyógyuló sérüléseket okoztak, meghaladták a szülői fegyelmezési jogot és mindkét kiskorú gyermek erkölcsi, értelmi, érzelmi fejlődését súlyosan veszélyeztették. A vádlotti magatartások nyomán mindkét gyermekben érzelmi diszharmónia alakult ki.

A vizsgált időszak bírói döntései – a pozitív példa

A Pesti Központi Kerületi Bíróság 13.B.VII.30.284/2013. számú ítéletének indokolásában részletesen kifejtette és levezette a gyermekbántalmazás tilalmát: hogy a gyermekvédelmi törvény tiltja a gyermekek testi fenytését, nem ismeri a „nevelési célzattal” történő fenytést, a házi fenytőjog nem tolerált nevelési eszköz, hanem a jogalkalmazásban itt-ott még mindig felbukkanó kövület, az arra történő hivatkozás nemcsak idejétmúlt, hanem törvénysértő is.

50. számú jogeset

A gyermek családja jogszabályok alapján, de morálisan is köteles arra, hogy a kiskorúak egészséges felnevelkedését, testi, érzelmi, erkölcsi és értelmi fejlődésüket biztosítsa. Az a család, ahol a gyermekek szinte állandó rettegésben, feszültségben, a rosszra való állandó készenlétben élnek, ha félnek a soron következő büntetéstől, miközben maguk elhiszik, hogy a verés, fenyítés megérdemelt dolog, mert ők tényleg rosszak voltak, ha nem rakták el időre a játékaikat vagy hangosabban játszottak, nem engedelmeskedtek első szóra, az károsítja a gyerekek normális érzelmi fejlődését, a fenyítés durvaságától függően akár testi egészségét is. A rendszeresen megalázott, megszegényített gyermek önbecsülése sérül. Az is nyilvánvaló, hogy az állandóan vagy gyakran bántalmazott gyermek erkölcsi fejlődése, családképe is torzul, hiszen felnőtként tudatosan vagy a tudatalattija hatására maga is bántalmazó autoriter szülővé válik, megnehezítve, megnyomorítva majd születendő gyermekei családja életét.

51. számú jogeset

A Pesti Központi Kerületi Bíróság 13.B.VIII.25.010/2012. számú ítéletében megállapította, hogy a terhelt a családon belüli erőszak klasszikus formáját valósította meg, abban a párkapcsolati bántalmazás valamennyi jellegzetessége, tipikus eleme fellelhető: a szélsőséges indulatokkal jellemezhető erős, szinte eltéphetetlen érzelmi szerelmi kapcsolat a házastársak között; egyre gyakoribbá és durvább váló agresszió; ciklikusság; a dühkitöréseket, bántalmazásokat látványos teátrális bocsánatkérések követik; „mézeshetek” fázis virágcsokorral, wellness hétvégékkel; az erőszak eszkalálódik, kiterjed a gyermekekre; bekövetkezik a legnagyobb katasztrófa, akár élet elleni cselekmény formájában. A hat gyermek hónapokon keresztül lelki abúzus elszenvedője volt, a terhelt viselkedésével érzelmi bántalmazta őket, elviselhetetlenné tette számukra az otthoni légkört, a tragikus végeredményt a 16 éves fiúgyermek hiúsította meg, amikor testvérei és saját maga védelmében a testvére megölésével fenyegetőző apát kétszer hátba szúrta.

Kutatási eredmények a testi bántalmazással kapcsolatban

A vizsgált időszak 259 elítéléssel zárult ügyében összesen 408 gyermekáldozat szerepel, 26%-uk (105 fő) testi bántalmazást élt át, közülük 27 gyermeket eszközzel bántalmaztak a szülei, további két kisgyermek szenvedett súlyos sérülést, egy csecsemő combcsontját törte el egyik szülője, egy ötéves kislány rúgásoktól szenvedett 8 napon túl gyógyuló sérülést.

Mint arról korábban már szó volt, a fiúkat nagyobb arányban érinti a testi bántalmazás, kétszer annyi fiút bántalmaztak fizikailag, mint lányt, az eszközös bántalmazásra ugyanez az arány állapítható meg. A legérintettebb korosztály az összes gyermekekre vonatkoztatva a 6-10 évesek korcsoportja, őket követi a 10-14 éves korosztály. Nemenkénti bontásban azonban ez csak a fiúkra érvényes, a lányok második legérintettebb csoportja a 3-6 éves, óvodás korosztály. A fiúknál ugyanakkor az óvodás korcsoportot majdnem ugyanannyi bántalmazott gyermek képviseli, mint a legkisebbeket, a 3 év alatti korosztályt.

A következő táblázat az elkövetők és a bántalmazott gyermekek nemenkénti és korcsoportri kapcsolatát mutatja. A táblázat nem az elkövető, hanem a gyermekek szempontjából mutatja a számokat, tehát az adatok azt jelentik, hogy hány gyermeket bántalmazott apa/anya/vagy mindkét szülő.

elkövető	apák		anyák		szülők	
	fiú	leány	fiú	leány	fiú	leány
0-3	3		4	1		
3-6	10	8		1	1	
6-10	20	4	1	4	9	2
10-14	12	4	2	2	3	1
14-18	6	5		2		
	51	21	7	10	13	3
Σ105	72		17		16	

A nevelő és vér szerinti bántalmazó szülők aránya közel azonos az általános adatokhoz képest, eltérést a szülőpárokra vonatkozó adatok mutatnak, ugyanis a 16 gyermek felét olyan szülőpár bántalmazta, ahol az egyik szülő nevelő, a másik vér szerinti szülő.

Ami az eszközös bántalmazást illeti, a legsérülékenyebb korcsoport itt is a 6–10 éves kisiskolások csoportja, három év alatti gyermeket egy esetben, egy kisfiút bántalmaztak eszközzel, 14 év feletti fiút azonban egyet sem.

A főváros öt kerületében zárultak ítélettel olyan ügyek, ahol eszközt is használtak az elkövetők, így a VIII., V. és XIII., X. és XVII., XI. és XXII, valamint a XX., XXI. és XXIII. kerületben, a II. és III. kerületben volt egy ügy, ahol az ítélet tényállása nem tartalmazza, de a bizonyítékok értékeléséből kiderül, hogy a terhelt eszközzel is (fakanállal) bántotta a kisfiút.¹²

Meg kell jegyezni, hogy komoly kétely merül fel bennem azzal kapcsolatban, hogy ilyen típusú bántalmazás csak ezekben a budapesti kerületekben fordult elő, főleg mivel e kerületekben jellemzően több ügyet is felderített a nyomozó hatóság, amelyeket elmarasztaló ítélettel zárt le a bíróság. Bár nem tudományos megállapítás, csupán vélelem, hogy ezekben a kerületekben eredményesebb a felderítés és a vádemelés az eszközös bántalmazás tekintetében.

A bántalmazó szülők 23 ügyben használtak eszközt, az elkövetők aránya kiegyenlítettebb, mint az összes elkövetett bűncselekmény arányában, úgy tűnik a szülők közül, ha az egyik eszközzel bántalmaz, akkor a másik is hajlamosabb, ugyanis 12 apa, 5 anya és 6 szülőpár bántalmazta eszközzel a gyermekét (50–25–25%-ban, míg a testi bántalmazók aránya 69–16–15%, az összes elkövetőre az arány 42–37–16%).

¹² Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság 8.B.3.92/2013.

A bántalmazók által használt eszközökre igen nagy változatosság jellemző. Az ügyek 40%-ában (9 ügy) egy eszközt használt az elkövető, a 60%-ban két vagy több eszközt. A XX., XXI. és XXIII. kerületi Bíróságon a 12.B.XX.1008/2014. számú ügyben használt eszközök, a fakanál, szíj, sodrófa, porszívócső, cipő és a kólásüveg felsorolás arra utal, hogy a gyermeket 10-14 éves leánygyermeket vér szerinti anyja minden kezébe kerülő eszközzel bántalmazta.

A bántalmazások erejére utal, hogy két ügyben – a PKKB 20.B.V.11.084/2014. és a BKKB 5.B.XI.120/2014. számú ügyben – a gyermeket úgy ütötték, hogy a gyermekén a fakanál eltört.

Összegzés

„És akkor nem bírtam tovább a bántalmazást, tudtam – mert évekig mondták – hogy a legrosszabb orosz intézetbe fogok kerülni, de rendet raktam a szobámban, elbúcsúztam az osztálytársaimtól és bementem a rendőrségre feljelentést tenni” [egy tizenhárom és fél éves fiú]. A feljelentést megtette: 2006. január 3-án. Jogerős ítélet: 2013. február 6-án.

A hipotézisem a változásról: a két vizsgált időszakban lényegileg azonos számú ítéletet hoztak, ugyan a *tárgyidőszakban* valamennyivel több került másodfokra és valamennyivel több embert mentettek fel, de azért jó sokat el is ítélték, bár egyes esetekben igen hosszú idő kellett ehhez. Az is igaz, hogy a vádirati és az ítéleti tényállások gyakran tűnnek hiányosnak, túl általánosnak, és időnként a szakértő ítélkezik, de azért mégiscsak jogerős ítéletek születnek.

A kérdés csak az, hogy megelégszünk-e ezzel, vagy maradt még bennünk annyi szakmai elhivatottság és felelősség azokért a százakért, hogy még akarjuk megfizetni a gyermek árát.

A jogszabályi környezet adott. Nincs – és várhatóan hosszú ideig nem is lesz – a gyermekek személye elleni bűncselekményeket elbíráló külön bíróság. De felelősségünk van az ügyészi munka szakmai színvonalának emelésében, ehhez képzésre és önképzésre van szükség. A központi irányításnak képzési és érdemi szakmai segítséget kell nyújtania azoknak az ügyészeknek, akik e területen dolgoznak.

Egy olyan hatékony rendszer kiépítésére lenne szükség, amelyben minden szervezeti egységnél kijelölt ügyészek foglalkoznak ezzel az ügýtípussal, e kijelölt ügyészeknek a folyamatos képzését, havi rendszerességű kapcsolattartását, szupervízióját a felettes ügyészség biztosítaná. A képzésnek érdeminek, gyakorlatinak, szakirányúnak és interaktívnek kell lennie, amelynek része az aktuális ügyek átbeszélése, a bizonyítási, felderítési nehézségek megvitatása és nem utolsósorban a hozzájárulás az ezen a területen dolgozó kollégák kiegészésének elkerüléséhez.

Fontos eleme a szakirányú ügyészi hálózat kiépítésének a társszervekkel való kapcsolattartás. Szükséges a képzés és a kiépített szakmai hálózat tapasztalatainak dokumentálása, publikálása, majd a tapasztalatok társszervekkel való megosztása.

Ez az az ár, amit meg kell fizetnünk értük. Mert egy gyermek felneveléséhez egy társadalom kell, és a bántalmazásához is.

*Ajánlom ezt a dolgot a négyszáznolc
gyermekáldozatnak, köztük Iljának és Sándornak,
a bennük élő tisztességért, bátorságért és szívért.
És dr. Radoszáv Miklósnek.*

Szemelvények a távoltartás jogintézményéről

A büntetőeljárás eredményes lefolytatása számos esetben egyszerűen elképzelhetetlen kényszerintézkedések alkalmazása nélkül. Ezen kényszerintézkedések alapjaiban véve különféle állampolgári jogokat sértenek, mint például – meg lehetőségen gyakran – a személyi szabadsághoz való jogot. Utóbbi az egyik legalapvetőbb emberi jognak minősül, amelynek megsértése a büntetőeljárásban igen gyakori, de mindez természetesen soha sem lehet öncél, az csupán az eljárás eredményes lefolytatását szolgálhatja. A nemzetközi standardokhoz igazodva hazánk Alaptörvénye és a hatályos Be.¹ is biztosítja a személyi szabadság védelmét. Noha az arányosság elve alapján elméletileg csak akkor kerülhet sor letartóztatásra, ha az elkerülhetetlenül szükséges, megfelelő helyettesítő intézmények nélkül a bíróságok igen nehéz helyzetben lennének, ha a személyi szabadság tartós korlátozása ugyan nem bizonyulna indokoltnak, de adott esetben mégis bizonytalan lenne, hogy a terhelt egyáltalán megjelenik-e adott eljárási cselekménynél. Szintén ugyanez a helyzet tapasztalható abban az esetben is, ha a letartóztatás más célját kiváltó kényszerintézkedés bevetése lenne indokolt, például a bűnismétlés veszélyére való tekintettel.²

A fentiekben említett dilemmák feloldása érdekében alapvetően van lehetőség a letartóztatást helyettesítő intézményeknek az alkalmazására, amelyek úgyszintén a letartóztatás céljait szolgálják, de mindezt a személyi szabadság kisebb mértékű korlátozásával. Ilyen jogintézménynek tekinthető a távoltartás is mint kényszerintézkedés, amely a terhelt szabad mozgáshoz és tartózkodási helyének szabad megválasztásához való jogát korlátozó – a bíróság által – az eljárás jogerős befejezése előtt elrendelhető kényszerintézkedés.³

A távoltartás jogintézményéhez vezető út, valamint az ehhez kapcsolódó rendelkezések a hatályos büntetőeljárás jogi törvényünk tükrében

Ezen kényszerintézkedés szabályozásának a közvetlen előzménye a 45/2003. (IV. 16.) OGY határozat⁴ volt, amelynek alapján megalkotásra került a családon

* Csapucha B., tudományos segédmunkatárs, OKRI; PhD hallgató, PPKÉ JÁK

¹ 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.)

² Herke Cs.: Az ügyészség és a távoltartás. In: Barabás A. T. – Vókó Gy. (szerk.): *A Bonis Bona Discere. Ünnepi kötet Belovics Ervin 60. születésnapja alkalmából*. OKRI, Budapest, 2017, 183. o.

³ Uo. 184. o.

⁴ 45/2003. (IV. 16.) OGY határozat a családon belüli erőszak megelőzésére és hatékony kezelésére irányuló nemzeti stratégia kialakításáról

belüli erőszakkal szembeni hatékony védelmet és fellépést biztosítani kívánó nemzeti stratégia. Ennek egyik következménye lett a távoltartás jogintézményének bevezetése. Külön hangsúlyozandó, hogy ekkortájt a család védelmét szem előtt tartó különböző érdekvédelmi szervezetek meglehetősen csalódottak voltak, ugyanis azok sokkal többet reméltek a változásoktól. A jogalkotó ugyanis úgy gondolta, hogy a Büntető Törvénykönyvben⁵ lévő 26 tényállás már bőven elegendő a jövőre nézve is a családon belül elkövetett deliktumoknak a kezelésére. Bár külön Btk.-beli tényállás ekkor még nem született, ugyanakkor eljárásjogi aspektusból mégis változás következett be, ugyanis a sértett védelme érdekében korlátozó rendelkezést vezettek be abból a célból, hogy ne a bántalmazott családtagnak kelljen elhagynia a közös otthont, hanem az elkövetőnek. A terhelti jogokra való figyelemmel ezen intézkedésnek az elrendelését bírói kompetenciába sorolta a jogalkotó.⁶

Belovics Ervin is rámutatott arra, hogy a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (korábbi Be.) koncepciójában kiemelésre kerülő hét cél között is fellelhető volt a sértetti igényérvényesítés, valamint az eljárási jogok szélesítésre irányuló jogalkotói akarat.⁷ Ennek ellenére az 1998-as Be. megalkotásakor még nem képezte szabályozás tárgyát adott jogintézmény, hiszen azt csak a 2006. évi LI. törvény 59. §-a iktatta be. Az eredeti szabályok alapján annak időtartama 10–30 napig terjedhetett, amely elképzeléssel mára már szakított a jogalkotó, ugyanis a 2009. évi LXXII. törvénnyel a maximális időtartam 60 napra emelkedett.⁸

A szóban forgó kényszerintézkedés szakmai megítélése számos vita tárgyát képezte már annak bevezetésekor is, figyelemmel arra, hogy jó páran meglehetősen kritikusan fogadták annak kényszerintézkedésként történő szabályozását az akkor hatályban lévő Be.-ben. A büntetőeljárási jogi értelemben vett távoltartás ugyanis az eljárásnak egy viszonylag késői szakaszában rendelkezhető el, amikor már van megalapozott gyanú, s az közlésre is került. Amellett sem lehet szó nélkül elmenni, hogy ha azt letartóztatás-helyettesítő jogintézményként fogjuk fel, akkor annak elrendelésekor fenn kell hogy álljanak a letartóztatás feltételei is. Az elmúlt években felvetődött, hogy a szóban forgó jogintézmény voltaképpen nem is illeszkedik a büntetőeljárás garanciákkal telítődött rendszerébe, így annak jelenlétét pusztán a társadalmi nyomásgyakorlással lehet magyarázni, s nem szakmai okokkal.⁹

⁵ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (régii Btk.)

⁶ Kiss A.: *A sértett szerepe a büntetőeljárásban*. OKRI, Budapest, 2018, 122–123. o.

⁷ Belovics E.: A hatályos büntetőeljárási törvény kritikája. In: Belovics E. – Tamási E. – Varga Z. (szerk.): *Örökség és büntetőjog. Emlékkönyv Békés Imre tiszteletére*. PPKE-JÁK, Budapest, 2011, 17–18. o.

⁸ Kiss (2018): i. m. 125. o.

⁹ Tóth A. N.: A távoltartás jövője a büntetőeljárásban. In: Elek B. – Miskolczi B. (szerk.): *Úton a bírói meggyőződés felé. A készülő büntetőeljárási törvény kodifikációja*. Printart-Press, Debrecen, 2015, 140–148. o.

A jelenleg hatályos Be., vagyis a 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) XLVI. fejezete foglalkozik a távollattással, a bűnügyi felügyelet mellett. Utóbbi is a letartóztatás reális és valóságos alternatívájaként jelenik meg az új eljárási törvényben, amely „gyűjtőfogalomként” magában foglalja a régi Be. szerinti házi őrizetet, a lakhelyelhagyási tilalmat, valamint a bűnügyi eltiltást és jelentkezési kötelezettséget. A távollattást illetően alapvetően az osztrák mintából szándékozott kiindulni a jogalkotó, ez utóbbi pedig az amerikai Duluth-modellt vette kiindulási pontnak. Elképzelhető ugyan, hogy az eredeti koncepció ezekből kívánt volna táplálkozni, ugyanakkor a gyakorlat nem ezt tükrözi. Az Amerikai Egyesült Államokban, illetve Ausztriában ugyanis először a rendőrség (nyomozó hatóság) feladata, hogy kitiltsa az elkövetőt a sértett közvetlen környezetéből. A nyomozó hatóság abban az esetben, amikor konkrét sérülés is bekövetkezik, az előzetes letartóztatás kondícióinak fennállta nélkül is őrizetbe veheti az elkövetőt ezen államokban. Ezt követően pedig a sértett bírósághoz is fordulhat, s kérheti, hogy az tiltsa el a terheltet a zaklatástól. A bíróság ebben az esetben megtilthatja a terheltnek, hogy közvetett vagy közvetlen módon a sértettel érintkezzen, ezáltal végső soron sem személyesen, sem telefonon nem zavarhatja őt. Ebben a szituációban nem lehet a hatóságnak a bántalmazót magára hagynia, hanem különféle terápiás programok segítségével kell szorgalmaznia a felek közötti konfliktus feloldását.¹⁰

A magyar szabályozás már a kezdetektől fogva bírói kompetenciát ír elő a távollattás elrendelését illetően, amely elképzelésen a hatályos eljárásjogi törvényünk sem kívánt változtatni. Megjegyzendő, hogy a személyi szabadságot érintő, bírói engedélyes kényszerintézkedések közül a Be. a távollattással összefüggő szabályokat elsőként definiálja. A távollattás nem eredményezi a terhelt személyi szabadságának az elvonását, azonban korlátozza az érintett mozgásszabadságát, valamint a tartózkodási hely szabad megválasztásához való jogát. A törvény szövegéből egyértelműen következik, hogy adott jogintézmény egyszerre jelent területi és személyi korlátozást.¹¹ A távollattást csak és kizárólag a bíróság rendelheti el, indokolt, nem ügydöntő végzése keretein belül. Alapjaiban véve akkor alkalmazható, ha fennáll a bizonyítás meghúzásának, megnehezítésének, illetve a bűnismétlésnek a veszélye. Ezen tényezők bekövetkeztének a megakadályozása érdekében kerül sor tehát a távollattás elrendelésére a büntetőeljárás során, de csak és kizárólag akkor, ha az eljárás alapját szabadságvesztéssel sújtandó deliktum képi. A szóban forgó kényszerintézkedés alkalmazásakor szűkítésre kerül a terhelt kapcsolattartáshoz való joga, amelynek következtében a terhelt meghatározott személlyel közvetve vagy közvetlenül nem léphet kapcsolatba, illetve ettől a személytől távol kell tartania magát a továbbiakban. A „meghatározott személy” alatt elsődlegesen a sértettet kell érteni, kiváltképp akkor, ha a távollattás elrendelésére a bűnismétlés veszé-

¹⁰ Kiss (2018): i. m. 123. o.

¹¹ Belovics E. – Tóth M.: *Büntető eljárásjog*. HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó, Budapest, 2017, 207. o.

lyének megakadályozása miatt került sor, hiszen ezen célból csak akkor alkalmazható, ha a bűnisméltés veszélye a sértett vonatkozásában állapítható meg. A sértetten kívül azonban más személlyel összefüggésben is elrendelhető az érintett kényszerintézkedés, mégpedig akkor, ha az rá való tekintettel a bizonyítás megnehezítésének vagy éppen megghiúsításának megakadályozása végett válik indokolttá. A közvetlen kapcsolattartás tilalma alatt a személyes találkozást kell érteni, míg a közvetett kapcsolatlétesítés megtiltása a különféle kommunikációs lehetőségekre terjed ki, úgymint például telefonálás, számítógépen keresztül történő kontaktusba lépés stb.¹² A bíróság továbbá felszólíthatja a terheltet arra, hogy a meghatározott lakást hagyja el, onnan maradjon távol. Mindemellett a távortartással érintett személy tényleges tartózkodási helyétől, munkahelyétől, az e személy által látogatott intézményektől, vagy egyéb helyektől, különösen a nevelés, oktatás, gyógykezelés céljából egészségügyi intézménytől, vallás gyakorlása során látogatott épülettől való távortartásra is fel lehet szólítani a terheltet.¹³ Hangsúlyozni szükséges, hogy az adott kényszerintézkedés elrendelése nem jelentheti azon terhelti jogoknak a korlátozását, amelyeket a távortartás elrendelésekor hozott magatartási szabályok érintenek.¹⁴ Ebből következik, hogy például a bántalmazott vagy zaklatott személy munkahelyétől való távortartásra kötelezést csak úgy lehet előírni, hogy az ne fossza meg a terheltet a munkahelyétől, s ne váljon lehetetlenné a munkához való jogának a gyakorlása. Így, ha a terhelt és az a személy, akinek az érdekében a távortartást elrendelték, egy helyen dolgozik, akkor úgy kell alkalmazni az adott kényszerintézkedést, hogy az ne járhasson a terhelt munkaviszonyának a megszűnésével, ugyanakkor a távortartás céljai mégis érvényre tudjanak jutni. Ebben az esetben csak adott irodahelység vonatkozásában lehet a tiltást alkalmazni, s nem az egész munkahelyre, létesítményre nézve.¹⁵ Egyebekben pedig a távortartás elrendelése esetén a határozatot kézbesíteni kell a terheltnek – ha az eljárásban védő vesz részt, a védőnek –, valamint az indítvány előterjesztőjének, a távortartással érintett személynek, s amennyiben a távortartás elrendelését a sértett indítványozta, az ügyésznek. A távortartás megszűnéséről vagy megszüntetéséről ugyancsak tájékoztatni kell a távortartással érintett személyt is.¹⁶

Megjegyezném, hogy a hatályos büntetőeljárás törvény rendelkezik még a távortartás magatartási szabályainak megtartását biztosító intézkedésekről és megszegésük következményeiről, a szóban forgó jogintézmény tartamáról, annak részleges feloldásáról, módosításáról. Természetesen e kényszerintézkedés végrehajtását illető részletszabályok taglalása sem maradhatott el, amelyek nemcsak a Be.-ben jelennek meg, hanem az ennek kapcsán létrejött IM

¹² Bánáti J. – Belegi J. – Belovics E. – Erdei Á. – Farkas Á. – Kónya I.: *A büntetőeljárás törvény magyarázata*. HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó, Budapest, 2018, 367–368. o.

¹³ Be. 280. § (3) bek. a) és b) pontjai

¹⁴ Be. 280. § (4) bek.

¹⁵ Bánáti et al. (2018): i. m. 369. o.

¹⁶ 2017. évi XC. törvény 280. § (5)–(6) bek.

rendeletben¹⁷ is részletezésre kerülnek. Mindezek ismertetése helyett a következőkben azonban egyrészt a megelőző távoltartásra és az ideiglenes megelőző távoltartásra kívánok fókuszálni, másrészt pedig ezen két intézményhez – kiegészítve azt a büntetőeljárás jogi értelemben vett távoltartással – kapcsolódó, elsősorban a polgári joggal, valamint a családi joggal összefüggő anomáliákat fogom feltárni.

Néhány gondolat a megelőző, illetve az ideiglenes megelőző távoltartásról

A családon belüli erőszak megelőzésének elősegítése céljából, valamint a távoltartás hatékonyabbá tétele érdekében hozta létre a jogalkotó a jelenleg is hatályban lévő 2009. évi LXXII. törvényt (a továbbiakban: Hktv.) a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról.¹⁸ Ezen törvény indokolása egyértelműen rögzítette, hogy a büntetőeljárás során elrendelhető távoltartás nem felelt meg a gyakorlatban a hozzá fűzött elvárásoknak. A szóban forgó törvény célja voltaképpen prevenciós jelleget ölt, tekintettel arra, hogy elsődlegesen a család intézményét kívánja védeni az erőszakos magatartásoktól a hozzátartozók közötti viszony vonatkozásában, még mielőtt mindez helyrehozhatatlan következményekkel – deliktum megvalósulásával – járna.¹⁹

Külön hangsúlyozandó, hogy a törvény nem taglalja azon magatartásokat, amelyek e körbe tartoznának, így azoknak a megítélése és minősítése végső soron az ügyben eljáró rendőr vagy bíró kezében van. Magáról a megelőző távoltartásról a bántalmazott életvitelszerű tartózkodási helye szerinti helyi bíróság dönt, mégpedig nemperes eljárás keretein belül. Az eljárás hivatalból indul a rendőrség kezdeményezésére, illetve a bántalmazott vagy közeli hozzátartozója kérelmére. A megelőző távoltartás maximum 60 napra rendelhető el, s hatálya alatt a bántalmazó köteles magát távol tartani a bántalmazott személytől, továbbá annak életvitelszerű tartózkodásra szolgáló ingatlanától vagy egyéb, a bíróság által előírt szokásos tartózkodási helyétől (pl. munkahely). Egyébként a határozatban megjelölt esetleges más személytől is köteles magát az elkövető távol tartani, továbbá arra is ügyelni kell, hogy lehetőleg közte, illetve a bántalmazott között semmilyen közvetlen vagy közvetett érintkezés ne menjen végbe a szóban forgó időtartam alatt. A megelőző távoltartás alapjaiban véve közigazgatási eljárásban zajlik, ugyanakkor a hozzátartozó fogalmának definiálásához a Ptk.-t kell segítségül hívni. Megjegyzendő, hogy a – korábbiakban taglalt – büntetőeljárás jogi értelemben vett távoltar-

¹⁷ 15/2018. (VI. 15.) IM rendelet a bűnügyi felügyelet és a távoltartás végrehajtásáról

¹⁸ Bolyky O. – Tamási E.: A távoltartás gyakorlati alkalmazásának körülményei. *Iustum Aequum Salutare*, 2014/4., 55. o.

¹⁹ Szabó K.: Néhány gondolat a megelőző távoltartásról. *Magyar Jog*, 2012/7., 436. o.

tás büntetőeljáráshoz kötött, amelynek során nem képezi vizsgálat tárgyát a sértett és az elkövető közötti viszony.²⁰

Figyelemmel kell lenni arra is, hogy a jogalkotó által elérni kívánt gyorsaság ez esetben nagy szerepet kap az eljáró valamennyi hatóság részéről, vagyis a fennálló helyzet végső soron azonnali intézkedést igényel, megóvva ezzel remélhetőleg a sértett jogait és érdekeit. A gyorsaság előtérbe helyezéséből adódóan a valószínűsíthető bekövetkezett esemény teljes bizonyítására rendkívül szűk lehetőség adódik, ugyanis az ügyek túlnyomó hányadában a bírónak a felek nyilatkozatai alapján kell meghoznia a döntését.²¹

A megelőző távoltartás során felmerülő ügyek két csoportba sorolandóak, amelyek közül az egyikbe azon esetek tartoznak, amikor mintegy előzményként az ügyben a rendőrség az ideiglenes megelőző távoltartás elrendeléséről határozott, míg a másik kategória alá azok, amikor maga a fél terjeszt elő kérelmet a bíróságon a megelőző távoltartás elrendelése céljából (kérelemre induló eljárás). Ugyanakkor megjegyzendő, hogy legnagyobb gyakorisággal a hivatalból történő kezdeményezés fordul elő, amelyek kapcsán a bíróságnak – figyelemmel a rendőrség által hozott határozat hatályának 72 órás időtartamára – ezen időintervallumon belül kell meghoznia döntését a megelőző távoltartás elrendelésének szükségességéről. Ebből is látszik, hogy a gyors jogalkalmazói intézkedés előírása a jogalkotó számára sokkal relevánsabb szempont volt, mint a teljes körben történő bizonyítottság megteremtése. Nem szabad azonban megfeledkezni arról sem, hogy vannak szép számmal azért olyan ügyek is, amelyeknél a tényállás egyértelmű, így eleve gyorsan hozható döntés.²²

A 2009. évi LXXII. törvénnyel párhuzamosan elkészült a 37/2009. (OT 22.) ORFK utasítás is a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható ideiglenes megelőző távoltartás rendőrségi feladatainak a végrehajtásáról.²³ Ennek 1. §-a fényében „hozzátartozók közötti erőszaknak minősül a bántalmazó által a bántalmazott sérelmére megvalósított, a méltóságot, az életet, a szexuális önrendelkezéshez való jogot, továbbá a testi és lelki egészséget súlyosan és közvetlenül veszélyeztető tevékenység vagy mulasztás”.

A megelőző távoltartás mintegy „előszobájának” tekinthető tehát – a rendőrség kompetenciájába tartozó – ideiglenes megelőző távoltartás elrendelésének a lehetősége. Erre úgyszintén a közigazgatási hatósági eljárás szabályai vonatkoznak, lényege pedig, hogy a súlyosabb bántalmazás bekövetkezésének megelőzése érdekében a rendőr a helyszínen azonnal intézkedhet a bántalmazó eltávolítását illetően, valamint maximum 72 órára elrendelheti a távoltartását. Mindez hivatalból vagy bejelentés alapján rendelhető el. Ezen jogintézmény

²⁰ Bolyky – Tamási (2014): i. m. 55. o.

²¹ Lugosi J.: A megelőző távoltartás intézményének jogalkalmazási nehézségei. *Magyar Jog*, 2013/11., 690. o.

²² Lugosi (2013): i. m. 690–691. o.

²³ Bolyky – Tamási (2014): i. m. 55. o.

kapcsán a részletszabályokat az 52/2009. (IX. 30.) IRM rendelet tartalmazza, amely egyebekben segítségként is szolgál a helyszínrre kikerkező rendőröknek, egészen pontosan az ott tapasztalható körülményekből való helyes konzekvenciák levonásában, s az ezekkel összhangban álló intézkedések alkalmazásában, a családon belüli erőszak kezelése, illetve annak megelőzése céljából.²⁴

A távoltartás alkalmazásának gyakorlati nehézségei

A szóban forgó kényszerintézkedés, valamint a megelőző, illetve az ideiglenes megelőző távoltartás kapcsán felmerülő nehézségek, orvosolandó problémák általánosságban véve a polgári joghoz, továbbá a családi joghoz kötődnek. Ebből adódóan a következőkben ezen aspektusokra kívánom elsődlegesen a fókuszot helyezni.

A távoltartást elrendelő határozat érintheti a tulajdoni viszonyokat, ugyanis az ingatlan tulajdonosára nézve is érvényben vannak a szóban forgó kényszerintézkedés szabályai, vagyis azok felülírják a tulajdonhoz való részjogosítványokat, így például a használat jogát. A tulajdonjog abszolút szerkezete ellenére tehát korlátozható jog. Nemcsak a közérdekből történő korlátozás, hanem egyenesen a tulajdontól való megfosztás is indokoltá válhat az emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény első kiegészítő jegyzőkönyve alapján, természetesen a törvényben lefektetett feltételek fennállása esetén. Minderre azonban csak bírósági döntés alapján kerülhet sor. A tulajdonjog az Alaptörvényben szereplő jog, de ennek tiszteletben tartása nem kizárólag az állam feladata, hanem azt mindenkinek be kell tartania. Bár ennek védelme s egyben biztosítása sem kizárólagos állami feladat, ez azonban nem zárja ki a magánjoghoz tartozó igényérvényesítési lehetőségeket, de egyes irodalmi álláspontok fényében ma már nem lehet beszélni olyan magas fokú védelmi szintről az állam részéről, mint az Alaptörvényt megelőző időszakban. Ezen lazításnak bár az ideiglenes megelőző, illetve a megelőző távoltartás ellenállt, ugyanakkor a távoltartás vonatkozásában már nincs lehetőség a tulajdoni viszonyoknak, valamint az ehhez köthető jogcímeknek a vizsgálatára, ugyanis azt a büntetőeljárásban ezekre való különösebb tekintet nélkül rendeli el a bíróság.²⁵

Az ideiglenes megelőző távoltartás és a megelőző távoltartás hatálya alatt álló személy vonatkozásában elmondható, hogy ezen személy köteles a bántalmazott életvitelszerű tartózkodására szolgáló ingatlanától magát távol tartani. Amennyiben viszont a bántalmazott az életvitelszerű tartózkodásra szolgáló ingatlant – a használat jogcímétől függetlenül – a bántalmazóval közösen használja, a bántalmazó csak akkor lesz köteles távol maradnia a szóban forgó

²⁴ Bolyky – Tamási (2014): i. m. 56. o.

²⁵ Tóth A. N.: A távoltartás anomáliáinak polgári jogi vetületei. *Jogelméleti Szemle*, 2013/2., 6–8. o.

ingatlantól, ha a bántalmazott az ingatlan használatára a szívességi lakáshasználaton kívül egyéb jogcím alapján is jogosult, vagy pedig a bántalmazóval közös gyermeket nevel.²⁶ Tehát azon tény, hogy ők élettársként élnek együtt, még nem tekinthető elegendőnek az ideiglenes megelőző vagy a megelőző távollattartás elrendeléséhez, ha az életvitelszerű tartózkodásra szolgáló lakás a bántalmazó tulajdona, és ott a bántalmazott mint szívességi lakáshasználó él.

Mindez kompenzációként fogható fel. Ez végső soron a tulajdonjog fokozottabb védelmét mozdítja elő azáltal, hogy a bíróság nem kényszerintézkedés-ként, hanem egy egyszerűbb nem peres eljárásban rendeli el azt, vagy adott esetben a rendőrség foganatosítja mindezt az intézkedés helyszínén.²⁷

A tulajdoni jogosultságok mellett a lakáshasználathoz való jog is korlátozás alá esik, mégpedig akkor, ha a terhelt a bíróság által közölt határozatban megjelölt lakásnak vagy az életvitelszerű tartózkodásra szolgáló ingatlanak a tulajdonosa. E jog korlátozását önmagában véve egyik törvény sem említi, ugyanakkor az könnyedén levezethető. A Csjt.²⁸ a lakáshasználathoz kapcsolódó jogosultságokat csak házastársak között rendezi, s az különös relevanciával bír pl. a házasság felbontása esetén. Amennyiben a felek nem jutottak megállapodásra e kérdésben, vagy megállapodásra jutottak ugyan, de az a kiskorú gyermek érdekében ellentétes döntésnek minősül, akkor végső soron a bíróság határoz a lakáshasználat kérdésköréről. Joggal merül fel a kérdés, hogy az élettársak vonatkozásában hogyan is alakul a szabályozás? A Csjt. ezzel összefüggésben nem tartalmaz olyan rendelkezést, amely irányadó lehetne a kapcsolat fennállta alatt, vagy pedig annak megszűntét követően. A korábbi bírói gyakorlat alapján az élettárs szívességi lakáshasználónak minősült, így őt bármikor fel lehetett szólítani az adott lakás elhagyására. Napjainkban azonban az élettárs jogcíme már nem szívességi lakáshasználaton alapul, hanem magán az élettársi kapcsolat pusztán tényén.²⁹ Ebből adódóan kérdésként merülhet fel, hogy az élettársi kapcsolat pusztán ténye tekinthető-e – a már korábbiakban említett – „egyéb jogcímnek”? *Tóth Andrea Noémi* megállapítása szerint nem lehet beszélni egyéb jogcímről ebben az esetben, tekintettel arra, hogy a törvény szövege nem tartalmaz konkrét, erre utaló rendelkezést. Ezzel a jogalkotó voltaképpen egy olyan személyi kört rekeszt ki az ideiglenes megelőző távollattartásnak, valamint a megelőző távollattartásnak az alkalmazási köréből, akikre a törvény személyi hatálya bár kiterjed, ugyanakkor egyéb jogcím hiányában mégsem alkalmazható adott jogintézmény.³⁰ Az új Ptk. kapcsán sem lehet egyébként jogcímrendezésről beszélni, azonban az feljogosítja az élettársat a másik élettárs kizárólag jogcíme alapján a lakott lakás

²⁶ Hktv. 5. § (2)–(3) bek.

²⁷ Tóth (2013): i. m. 7–8. o.

²⁸ 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról

²⁹ Uo. 8.

³⁰ Uo. 9. o.

használatára.³¹ Ebben az esetben azonban arról van szó, hogy a bíróság az élettársi viszony megszűnését követően feljogosíthatja a volt élettársat a másik élettárs kizárólagos jogcíme alapján közösen használt lakás jövőre nézve történő használatára, feltéve hogy az életközösség legalább egy évig fennállt, s a kapcsolatból gyermek született, aki az elrendelés időpontjában még kiskorú, és akinek az érdekében mindez indokoltnak tűnik. Megjegyzendő továbbá, hogy a büntető kényszerintézkedésként elrendelt távollattartásnál irreleváns a használat jogcíme, vagyis annak elrendelésére a használat jogcímétől függetlenül sor kerülhet.³²

A szülői felügyeleti jogról, valamint a kiskorú gyermekkel való kapcsolattartás jogának a szüneteléséről szóló rendelkezést sem mellőzheti az ideiglenes megelőző távollattartást elrendelő határozat. Az új Ptk. kiterjeszti valamennyi távollattartással összefüggésben lévő határozatra a szülői felügyeleti jognak a szünetelését.³³ Ugyanakkor ezen a ponton fontos hangsúlyozni, hogy mindez nem jelenti automatikusan a kapcsolattartás jogának a szünetelését. A Ptk. meglehetősen határozottan különíti el egymástól a kettőt azáltal, hogy kimondja, a különélő szülő jogosult, s egyben köteles is kapcsolatot tartani a kiskorú gyermekével, miközben lehetséges, hogy szülői felügyeleti jogát nem teljes körűen gyakorolhatja.³⁴ Azonban a Ptk. leszögezi, hogy amennyiben a szülő a gyermek, vagy azzal közös háztartásban élő hozzátartozója sérelmére elkövetett cselekmény miatt elrendelt távollattartó határozat hatálya alatt áll, úgy a kapcsolattartáshoz való jognak mindenképp szünetelnie kell.³⁵ Egyébként ez nem zárja ki a nem személyes úton történő érintkezést, értve ezalatt például a telefon útján történő kommunikációt. A büntetőeljárásban elrendelt távollattartás ugyanakkor a kapcsolattartás valamennyi formájára kiterjed, így ebben az esetben tilos közvetve vagy közvetlenül a határozatban megjelölt személyeket zaklatni vagy zavarni. A büntetőjogi kényszerintézkedésként elrendelt távollattartás vonatkozásában csak akkor szünetel a bántalmazó szülő kapcsolattartás joga, ha a szóban forgó bántalmazásnak a sértettje a kiskorú gyermek. Előfordulhat ugyanakkor olyan abszurd helyzet is, amikor a lakásban élő másik szülőtől köteles magát távol tartani a távollattartás hatálya alatt álló személy, míg a velük együtt lakó gyermekével kapcsolatba léphet. A Ptk. rendezi ezt az esetkört is, mégpedig úgy, hogy beemeli a „gyermek sérelmére történő elkövetés” mellé, a „a gyermeket gondozó, azzal együtt élő sérelmére” fordulatot.³⁶

Következő kérdés a tartási kötelezettség kapcsán kialakult problémaforrás. E tekintetben a törvény kimondja, hogy az ideiglenes megelőző, illetve a megelőző távollattartást elrendelő határozat a bántalmazónak más jogszabály vagy szerződés alapján meglévő tartási, továbbá a bántalmazottal közösen használt

³¹ Ptk. 4:94. § (1) bek.

³² Bolyky – Tamási (2014): i. m. 55. o.

³³ Ptk. 4:186. § (1) bek. i) pont

³⁴ Bolyky – Tamási (2014): i. m. 69. o.

³⁵ Ptk. 4:178. § (3) bek.

³⁶ Bolyky – Tamási (2014): i. m. 70. o.

ingatlanak a fenntartására vonatkozó fizetési kötelezettségét nem befolyásolja.³⁷ Ugyanakkor a Be. nem tesz erre való utalást, de a kényszerintézkedés céljára való figyelemmel vélhetően a büntetőjogi kényszerintézkedésként elrendelt távoltartás sem szünetelteti a bántalmazó tartási és egyéb, szerződés alapján fennálló fizetési kötelezettségét.

A fentiekkel összefüggésben meglehetősen problematikus lehet, amikor tartási szerződés áll fenn a bántalmazó, valamint a bántalmazott között, figyelemmel a tartási szerződés bizalmi jellegére. Ugyanis utóbbi szempontból adódóan a szolgáltatás nyújtása, illetőleg igénylése személyhez kötött, vagyis az arra jogosult azt, ami neki jár, a szerződés értelmében csak maga igényelheti, s vele együtt a kötelezett is személyesen köteles teljesíteni. Mindebből következik, hogy a szerződő feleknek voltaképpen közvetlenül és személyesen kellene egymással érintkezniük, ami nyilvánvalóan ellentétes azzal a jogalkotói akarrattal, amely a bántalmazással érintett helyzet kezelésére a távoltartás lehetőségét kívánja biztosítani. Ennek orvoslására, illetőleg arra az estre, amikor az eltartott a bántalmazó, nem lelhető fel semmilyen jogszabályi rendelkezés, megnehezítve ezzel a jogalkalmazók helyzetét.³⁸

A távoltartás mindhárom „pillére” vonatkozásában problémát jelent, amikor annak bármely formáját – alaptalan kezdeményezés hatására – rendeli el az illetékes hatóság, bíróság. Szabálysértést követ el ebből adódóan az a személy, aki valótlan tények állításával a hozzátartozók között erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló törvényben meghatározott – szabálysértésnek vagy deliktumnak nem minősülő – hozzátartozók közötti erőszak miatti megelőző távoltartás elrendelését kezdeményezi, ha mindennek következményeként azt értelemszerűen el is rendelik. Nem minősül ugyanakkor szabálysértésnek vagy bűncselekménynek, ha az ideiglenes megelőző távoltartás vagy a büntetőeljárás jogi értelemben vett távoltartás mint kényszerintézkedés vonatkozásában fordul elő az előbbieken említett szituáció. Mindemellett az sem eredményez felelősségre vonást, amikor a kérelmező vagy éppenséggel a sértett rosszhiszeműen nyújtotta be a távoltartás elrendelésére irányuló indítványát, de ezzel összefüggésben végül a bíróság vagy a rendőrség nem látja szükségesnek annak foganatosítását. Természetesen igen szép számmal előfordulnak olyan helyzetek, amikor a bántalmazott alaptalanul nyújtja be távoltartásra irányuló kérelmét, mindezt azért, hogy valamilyen úton-módon meg tudja leckéztetni a bántalmazónak feltüntetett személyt. Elegendő csak a házassági bontóperekre gondolni, ahol az egyik fél helyzete előnyösebbé tétele érdekében folyamodik az iménti eszközöz. A szankcionálás indokolt, kiváltképp ha mindez büntetőeljárás keretein belül történik. Nem elhanyagolandó az a tény sem, melynek alapján, ha minderre büntetőeljárás során kerül sor, vagyis amennyiben a bántalmazott vagy sértett a távoltartási kérelmének indokolásában a terheltet deliktum elkövetésével hamisan vádolja, vagy egyébként ellene

³⁷ Hktv. 5. § (4) bek.

³⁸ Bolyky – Tamási (2014): i. m. 70. o.

bűncselekményre vonatkozó koholt bizonyítékot hoz a hatóság tudomására, mivel azzal értelemszerűen a hamis vád törvényi tényállását valósítja meg. Ha valamennyi távoltartás alaptalan kezdeményezése önálló szabálysértési, vagy büntetőjogi tényállássá válik, továbbá a jogerős bírói ítélet által bizonyosságot is nyer, úgy a jogszabálynak – Tóth Andrea Noémi meglátása szerint – módot kellene adnia a távoltartott személynek a kártalanítására is.³⁹ A visszaélészerű esetek miatt a bíróságok egyébként nehéz helyzetben vannak, mert egy ilyen jellegű oltó kérelmet is iktatni kell, valamint a tényállás minél pontosabb feltárásához elengedhetetlen lesz a feleknek a meghallgatása is. Ez perökonómiai szempontból is aggályosnak mondható, hiszen ezzel megannyi többletköltség hárul a bíróságokra, gyakorlatilag feleslegesen. Egyebekben pedig egy ilyen helyzet időpazarlásnak is minősül, tovább tetézve ezzel a problémát. Egyébként sokan kifejezetten érdeklődnek a bíróságokon aziránt, hogy voltaképpen melyik is az az eljárás, ahol nem kell sokat várni a bíróság döntésére, adott személynek az eltávolítása vonatkozásában. Ez a helyzet egyben az eljárási jogokkal való visszaélésnek is minősül, amely már önmagában véve is aggályos.⁴⁰

Zárógondolatok

Ahogy látható volt, a távoltartás letartóztatást helyettesítő kényszerintézkedésnek minősül, amely a terheltnek a szabad mozgáshoz, illetve a tartózkodási helyének szabad megválasztásához való jogát korlátozza. A hatályos Be. a kényszerintézkedésekben belül külön fejezetben együtt szabályozza a távoltartást a bűnügyi felügyelettel. A részletszabályokat nemcsak a 2017. évi XC. törvény taglalja, hanem azokkal a 15/20187. (VI. 15.) IM rendelet is foglalkozik. Utóbbi a „büntetőjogi” távoltartás végrehajtásával összefüggő rendelkezéseket foglalja magába. A távoltartásnak – ahogy látható volt – büntetőeljárás jogon kívüli aspektusai is vannak, ugyanis megelőző távoltartásról, illetve ideiglenes megelőző távoltartásról is lehet még beszélni. Előbbiről a bíróság dönt nemperes eljárás keretein belül, míg utóbbi a rendőrség kompetenciájába tartozik. Két jogforrást kell itt mindenképp megemlíteni, nevezetesen a 2009. évi LXXII. törvényt, a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról (Hketv.), valamint a 37/2009. ORFK utasítást, a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható ideiglenes megelőző távoltartás rendőrségi feladatainak a végrehajtásáról. Az ideiglenes megelőző távoltartás vonatkozásában relevanciával bír még az 52/2009. (IX. 30.) IRM rendelet, amely a jogintézmény részletszabályait tartalmazza. A távoltartás polgári jogi és családi jogi aspektusainak fókuszba helyezésénél megállapítható volt, hogy az azt elrendelő határozat érintheti a tulajdoni viszonyokat, tekintettel arra,

³⁹ Tóth A. N.: *A távoltartás jogintézménye*. PhD értekezés. Debreceni Egyetem Marton Géza Állam és Jogtudományi Doktori Iskola, Debrecen, 2015, 124–125. o.

⁴⁰ Alföldi Á. D.: Személyek az ügyészség ideiglenes megelőző és megelőző távoltartás alkalmazása során kialakult gyakorlatából. *Családi Jog*, 2011/2., 34. o.

hogy a lakás tulajdonosára nézve is vonatkozik az adott kényszerintézkedés, tehát azok végső soron felülírják a tulajdonhoz való részjogosítványokat. A távoltartás másik két formáját illetően azonban a bántalmazott részéről a közösen használt ingatlan esetében – a szíveségi lakáshasználaton kívül, közös gyermek hiányában – egyéb jogcím megléte is szükséges ahhoz, hogy a bántalmazó eltávolíthatóvá váljon. A lakáshasználati jog is korlátozás alá esik a távoltartás említett két alakzata vonatkozásában, ugyanakkor a Be.-beli távoltartásnál mindez nem érvényesül, hiszen az nem foglalkozik a különféle jogcímekekkel. A szülői felügyeleti jog kapcsán elmondható, hogy az új Ptk. kiterjeszti a távoltartás mindhárom formájára nézve annak szünetelését, amelyre a távoltartást elrendelő határozatban utalni is szükséges. Megállapításra került továbbá, hogy mindez nem eredményezi automatikusan a kapcsolattartáshoz való jog szünetelését. A tartási kötelezettséget pedig – ahogy látható volt – a távoltartást elrendelő határozat nem befolyásolja. A Be. ezzel összefüggésben bár nem tesz konkrét utalást, ugyanakkor figyelemmel a kényszerintézkedés céljaira, vélhetően ezt a helyzetet is az előbbiekhöz hasonlóan kell értelmezni. Végezetül pedig elmondható, hogy a távoltartás valamennyi alakzatát illetően problémaként tarthatóak számon azok az ügyek, amelyeknél utóbb bebizonyosodott, hogy a távoltartás kezdeményezése alaptalan volt. A visszaélészerű esetek egyébként megannyi többletköltséget vonnak maguk után, továbbá az ilyen ügyekkel való foglalkozás egyben időpazarlásnak is minősül.

Az illegális be- és átvándorlás segítése – az embercsempészás bűncselekménye

Bevezetés

Ahhoz, hogy egy elkövetett bűncselekményt fel lehessen deríteni, ismerni kell az adott bűncselekmény törvényi tényállását, tudni kell azt, hogy mikor kell megállapítani az adott deliktumot, és mit kell bizonyítani. A törvényi tényállás legalább két ponton összekapcsolódik a történeti tényállással, egyrészt amiatt, hogy a törvényi tényállás ismerete szükséges a történeti tényállás megállapításához, továbbá az egyes történeti tényállások alakíthatják a törvényi tényállást.

A bűncselekmény bizonyítására általában a kriminalisztika tudományát szokás felhívni, a felderítés során e tudomány alapkérdéseire keresi a jogalkalmazó a választ. Azaz arra, hogy mi történt, hol, mikor, hogyan, milyen módon, ki tette, kivel, mivel, és miért. Ahhoz, hogy megalapozott következtetést lehessen levonni arra vonatkozóan, hogy történt-e bűncselekmény, és ha igen, akkor melyik törvényi tényállásba ütköző, ahhoz a tényállás elemzése is szükséges, ugyanis a törvényi tényállás analízise a kriminalisztika kérdésein túlmutat, hiszen egy adott bűncselekmény bizonyításához nemcsak a szükségképpen, hanem a nem szükségképpen elemeket is szükséges vizsgálni. A törvényi tényállás szükségképpen elemeinek elemzése során ki kell térni a jogi tárgyra, az elkövetési tárgyra, a bűncselekmény alanyára (ki? kivel?), az alanyi oldalra, a bűnösségre, a nem szükségképpen elemek vizsgálata során az elkövetési tárgyra, az eredményre, a helyre (hol?), az időre (mikor?), a módra (hogyan? milyen módon?), az eszközre, a speciális tettesek körére, a célzatra (miért?) és a motívumra.

Témám a hatályos Büntető Törvénykönyv (a továbbiakban: Btk.) szerinti embercsempészás bűncselekmény törvényi tényállásának elemzése, ami a most hatályos tartalommal Magyarországra 2015. évben helyezkedő migrációs válságra történő válaszként bevezetett jogi határzár egyik elemeként került deklarálásra, 2015. szeptember 15-én.¹ Nemcsak a bűncselekmény büntetési

* Zsirai V., kirendelt főügyészségi ügyész, Komárom Esztergom Megyei Főügyészség, LL.M, PhD hallgató, Széchenyi István Egyetem Doktori Iskola

¹ A témában lásd még Bartkó R.: Észrevételek Holé Katalin „Gondolatok a határzáról” című írásához. *Ügyészek Lapja*, 2018/3., 61–67. o.; Bartkó R.: Büntetőeljárás jogi eszközök az irreguláris migráció elleni harcban. *Magyar Bűnüldöző*, 2018/1., 36–56. o.; Bartkó R.: Az illegális migráció elleni fellépés eljárásjogi eszközei az új büntetőeljárás törvény tervezetében. *Ügyészek Lapja*, 2016/6., 17–25. o.; Bartkó, R.: Fight by legal means against the illegal migration in the draft of the new Hungarian Code on Criminal Procedure. In: *SGEM International Multidisciplinary Scientific Conference on*

tétele emelkedett meg, hanem külön tényállási elem lett és a legsúlyosabban büntetendő az, amikor az embercsempészség szervezője vagy irányítója a csempészt személy sanyargatásával, fegyveresen, felfegyverkezve, üzletszerűen vagy bűnszövetségben követi el az embercsempészt, illetve a minősítő körülmények halmozódása valósul meg.

A Btk. 353. §-ában rögzített leíró jellegű tényállás alapesete szerint az követi el az embercsempészt, aki államhatárnak más által a jogszabályi rendelkezések megszegésével történő átlépéséhez segítséget nyújt.

A határforgalom rendje

Az egyes bűncselekmények jogi tárgyának meghatározásánál támpontot jelent az, hogy a jogalkotó a Btk. melyik fejezetében helyezte el az adott bűncselekmény törvényi tényállását. Az embercsempészség a közigazgatás rendje elleni bűncselekmények között került elhelyezésre, ahol az ott szabályozott bűncselekmények jogi tárgya heterogén, azonban vannak közös jellemzők. Az e fejezetben elhelyezett bűncselekmények elkövetői az államapparátus zavartalan működését támadják, alapvető államigazgatási feladatok teljesítését akadályozzák, illetve sértik.²

Az embercsempészség jogi tárgya a határrendészet zavartalan működése, a határforgalom rendje, és az illegális migráció megakadályozásához fűződő társadalmi érdek.³ A *Polt Péter* szerkesztette *Új Btk. kommentár* az embercsempészség jogi tárgyánál csupán a határforgalom rendjét említi.⁴ A határforgalom rendje azt jelenti, hogy az államhatárt a jogszabályi rendelkezések betartásával lehet átlépni. Az államhatárról szóló 2007. évi LXXXIX. törvény 11. §-a, a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény V. fejezete, és a személyek határátlépésére irányadó szabályok uniós kódexéről (Schengeni határ-ellenőrzési kódex) szóló, az Európai Parlament és a Tanács 2016. március 9-i (EU) 2016/399 rendeletének 6. cikke rendelkezik arról, hogy ki és milyen feltételekkel léphet be Magyarország és az Európai Unió területére. Az embercsempészség bűncselekmény védett jogi tárgya tehát az, hogy az államhatárt a jogszabályi rendelkezések betartásával lépják át, és aki ezeknek a jogszabályoknak a megsértésével történő átlépést segíti, az bűncselekményt követ el, emiatt vele szemben büntetőjogi szankciót

Social Sciences Sofia, Bulgaria. STEF92 Technology Ltd., Sofia, 2017, 8 o.; Bartkó R.: Határárral kapcsolatos bűncselekmények az új Büntetőeljárás törvény koncepciója tükrében. *Jog – Állam – Politika*, 2016/3., 39–52. o.

² Belovics E. (szerk.): *Büntetőjog II. Különös rész*. Ötödik, hatályosított kiadás. Nemzeti Közszerológati és Tankönyv Kiadó Zrt., Budapest, 2013, 610. o.

³ Belovics (2013): i. m. 620. o.

⁴ Polt P. (főszerk.): *Új Btk. kommentár*, 6. kötet, Különös rész. Nemzeti Közszerológati és Tankönyv Kiadó Zrt., Budapest, 2013, 168. o.

szükséges alkalmazni. Magyarország érdeke ebben a vonatkozásban kétélű, egyrészt saját államhatárát, valamint a schengeni övezet és az Európai Unió külső határforgalmát is védenie kell. Valójában a határforgalom rendjének fenntartásába beletartozik az illegális migráció megakadályozása is, hiszen az a személy, aki megzavarja a határforgalom rendjét, az nem a jogszabályok betartásával lépi át az államhatárt, ezáltal az illegális határátlépőnek minősül, ha pedig ezt tömegek, hosszú időn keresztül, hosszú utat bejárva teszik, az pedig már illegális migrációvá alakul át. A határforgalom rendjének fenntartásából mint társadalmi érdekből főleg azokban az időszakokban szükséges külön kihangsúlyozni az illegális migráció megakadályozásához fűződő társadalmi érdeket, amikor egy adott államot vagy államokat elér egy kiemelkedően feltűnő migrációs hullám. Magyarországot is érintően legutóbb 2015. évben volt ilyen.

Az ENSZ adatai szerint 2015-ben már 244 millióan tartózkodtak saját országtól különböző államban. A legjelentősebb európai befogadó államok aktív népességének közel tíz százalékát bevándorlók alkotják.⁵ A FRONTEX adatai szerint az Európai Unió tagállamainak területére 2015-ben közel 1 800 000 illegális migráns lépett be, ez a szám 2016. évre 511 047 főre csökkent, azonban ez még mindig rendkívül magas adatnak minősül.⁶ Magyarországon a szabálytalan határátlépések száma 2015. szeptember 15. napja után 914 fő, 2016-ban 2843 fő volt.⁷ Mint valamennyi migrációs válságnak, úgy a 2015. évben bekövetkezettnek is szükségszerű velejárója volt a szervezett embercsempészség bűncselekmények számának megnövekedése.⁸

A bűnszegély szintjén történő segítségnyújtás

Általános tétel, hogy egy adott bűncselekményt tevessel és/vagy mulasztással lehet elkövetni. Vannak olyan törvényi tényállások, amelyek a tevési és mulasztásos változatot nem tüntetik fel, viszont vagy közvetlenül maguk, vagy ha keretdiszpozícióról van szó, a más jogágazatbeli rendelkezésre utalva jelölik a kötelességeknek azt a körét, amelyeknek a megszegése az elkövetési maga-

⁵ Bartkó R.: Az Európai Unió büntetőjogi reformja a terrorizmus elleni küzdelemben. *Ügyészek Lapja*, 2017/3–4., 6. o.

⁶ Bartkó R.: Irregular Migration and Terrorism in the European Union – An Analysis Based on Reports of EUROPOL and FRONTEX. *Advances in Politics and Economics*, vol. 2, no. 1, 2019, 17. o.

⁷ Bartkó, R.: Changing on the principle of legality in the hungarian legal fight against the irregular migration. *International Journal of Current Advanced Research*, vol. 6, iss. 8, 2017, 5352–5354. o.

⁸ Az embercsempészség 2015. évben az előző évihez képest közel a duplájára emelkedett, 662 ilyen bűncselekményt követtek el (2014: 363). B/11709. A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2015. évi tevékenységéről. Legfőbb Ügyészség, Budapest, 2016, 5. o. Elérhető: http://ugyeszseg.hu/pdf/ogy_besz/ogy_beszamolo_2015.pdf

tartás.⁹ Az embercsempészes tényállásában az elkövetési magatartás olyan egy vagy több személynek történő segítségnyújtás, aki az államhatárt a korábban megjelölt jogszabályok megszegésével lépte át. Amennyiben a Nagy Ferenc által meghatározott keretdiszpozíció fogalmát vesszük alapul, akkor abban a megfogalmazásban az embercsempészes tényállása azért nem tekinthető keretdiszpozíciónak, mivel nem az elkövetési magatartást tölti ki tartalommal a háttérjogszabály, hanem egy másik szükségképpen tényállási elemet, az államhatár jogellenes átlépését.

Az embercsempészes elkövetési magatartása egy sui generis bűnsegédi magatartás, ami kizárólag tevéllel valósítható meg, olyan segítségnyújtás, amely eléri a bűnsegély szintjét. A mulasztással történő elkövetési mód a segítségnyújtás mint tényállási elem nyelvtani értelmezéséből következően kizárt, hiszen a segítségnyújtás aktív, tevőleges magatartást feltételez. A bűnsegély szintjét akkor éri el a segítségnyújtás, ha az elkövető tudja azt, hogy azok a személyek, akik át akarják lépni az államhatárt, azt a jogszabályok megszegésével akarják megtenni, és ehhez kell nekik a segítségnyújtás, tehát a bűnsegély a tiltott határátlépés szabálysértéséhez kapcsolódik. A Szabs. tv. 204. §-a szerint az, aki Magyarország államhatárát engedély nélkül vagy meg nem engedett módon átlépi vagy azt megkísérli, a tiltott határátlépés, a 205. § (1) bekezdés b) pontja szerint pedig az, aki az államhatár rendjével és őrzésével vagy a határforgalom ellenőrzésével összefüggő tiltó vagy korlátozó rendelkezéseket megszegi, a határrendészeti szabálysértést követi el. Az a külföldi pedig, aki a külföldiek bejelentésére, jelentkezésére vagy az ország területén tartózkodására vonatkozó szabályokat megszegi, elköveti a Szabs. tv. 208. § (1) bekezdése szerinti, a külföldiek rendészetével kapcsolatos szabálysértést. Bár a határ tiltott módon történő átlépésének büntetőjogi üldözése megszűnt, 2015. szeptember 15. napjával a jogi és fizikai határzár felállításával új tényállás lett a határzár tiltott átlépése. A Btk. 352/A. § (1) bekezdése alapján az követi el a határzár tiltott átlépését, aki Magyarországnak az államhatár rendje védelmét biztosító létesítmény által védett területére a létesítményen keresztül jogosulatlanul belép. Itt felmerül a kérdés, hogy az a személy, aki e bűncselekmény elkövetőjének nyújt szándékosan segítséget, akkor ő a határzár tiltott átlépőjének lesz a bűnsegédje, vagy pedig az embercsempészesnek lesz önálló tette. A kérdés feltevése azért szükséges, mert aki elköveti a határzár tiltott átlépését, az tulajdonképpen a jogszabályi rendelkezések megszegésével lépi át az állam határát. Álláspontom szerint az embercsempészes tényállásában deklarált jogszabályi rendelkezések továbbra is az államigazgatási jogszabályokra és nem a büntetőjogszabályokra vonatkoznak, emiatt az az elkövető, aki például a határzár megtalálását segítő GPS-koordináták megadásával segíti a határzár tiltott átlépését, az a határzár tiltott átlépőjének bűnsegédje és nem az embercsempészes tette. Más a helyzet abban az esetben, ha az elkövető

⁹ Nagy F. (szerk.): *A magyar büntetőjog általános része*. Korona Kiadó, Budapest, 1998, 115. o.

a segítségnyújtást az államhatár rendjének védelmét biztosító létesítmény, illetve eszköz megsemmisítésével vagy megrongálásával követi el, mert ebben az esetben a segítő a Btk. 352. § (2) bekezdés c) pontja szerint lesz büntetendő.

A bűncselekmény megvalósul, akár ha Magyarország területéről történő illegális kilépéséhez, akár ha az országba történő illegális belépéséhez nyújt segítséget az elkövető.¹⁰ Ez a segítségnyújtás lehet fizikai és pszichikai, de mindenképpen tevőleges. Tipikus fizikai segítségnyújtás az illegális migráns személyeknek az államhatáron gépjárművel történő átszállítása, de ilyen az illegális migránsoknak egy másik embercsempészhez való kísérése is, a határrendészet megtévesztése, valamint az átlépést megkönnyítő eszközök átadása is (gépjármű biztosítása, átlépésre jogosító, hamis okmányok átadása). Embercsempészés büntetést követi el az is, aki társaival együtt közreműködik a magyar államhatárt jogellenesen átlépő személyek magyar területen történő továbbszállításában.¹¹ Az embercsempészt tettesként követi el az, aki a külföldről érkező illegális határátlépők szándékának és úti céljának ismeretében vett részt e személyek elszállításában, ellátásában azért, hogy végül Németországba illegálisan bevándorolhassanak.¹² A pszichikai segítségnyújtás megnyilvánulhat tanácsadásban, útbaigazítással, tapasztalatok átadásával.¹³

Az illegális migránsok joga, jogos érdeke

Az elkövetési tárgy lehet a törvényi tényállásban megjelölt dolog vagy személy (passzív alany), akire vagy amire az elkövetési magatartás behatást gyakorol, vagy mint behatás irányul. A passzív alany és a sértett fogalma nem azonos, a passzív alany anyagi jogi, a sértett eljárásjogi fogalom, személyük nem minden esetben ugyanaz, közös jellemzőjük, hogy valamilyen formában negatívan érintettek a bűncselekmény elkövetése során.¹⁴ Felmerül a kérdés, hogy az a személy, akinek jogellenes be- és/vagy átutazásában segítséget nyújt az elkövető, az a személy sértettje-e, passzív alanya-e a bűncselekménynek, vagy egyiknek sem minősül. Az embercsempészés sértettjéről egészen addig nem beszélhetünk, míg az elkövető más bűncselekményt nem követ el a migráns személy ellen. Ugyanis az illegális határátlépésben való segítségnyújtás nem sérti és nem is veszélyezteti az illegális migráns személy jogát vagy jogos érdekét. Passzív alanya pedig amiatt nem lehet, mert az elkövetési magatartás, a segítségnyújtás nem gyakorol rá negatív befolyást, sőt az illegális bevándorló érdekében követi el a bűncselekményt az elkövető. Más a helyzet azonban, ha a tettes az embercsempészésnek azt a minősített esetét

¹⁰ Kónya I. (szerk.): *Magyar Büntetőjog III. Kommentár a gyakorlat számára*. Harmadik kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2018, 1321. o.

¹¹ BH 2005. 311.

¹² Kónya (2018): i. m. 1321. o.

¹³ Belovics (2013): i. m. 620–621. o.

¹⁴ Nagy (1998): i. m. 114. o.

valósítja meg, amikor az illegális határátlépésben történő segítségnyújtást a csempésztett személy sanyargatásával követi el. Ebben az esetben az elkövető más bűncselekményt is elkövet, és ezáltal lesz a migráns személy az embercsempészés bűncselekményének a sértettje.¹⁵

Az államhatár

Az embercsempészés bűncselekményénél az elkövetés helye, ideje, módja, és az elkövetés eszköze nem szükségképpeni tényállási elem, némelyek a minősített esetek részeként vannak deklarálva. A tényállásban a hely és az idő nem jelenik meg, mint szükséges, a bűncselekmény valamely fordulatának megállapításához szükséges elem, azonban az elkövetés módja, eszköze igen. Ilyen elkövetési mód a sértett sanyargatásával történő embercsempészés, valamint a fegyveresen, felfegyverkezve történő elkövetés.

Az embercsempészés olyan értelemben nem eredmény-bűncselekmény, hogy a bűncselekménynek nem eredménye, hogy az illegális határátlépő át is lépje az államhatárt; ha az elkövető tudja azt, hogy az illegális migráns szállításával ahhoz nyújt segítséget, hogy az államhatárt illegálisan lépje át, de ez nem valósul meg, az ilyen elkövető vonatkozásában befejezett a bűncselekmény. A deliktum akkor is megvalósul és befejezett bűncselekményként büntetendő, ha a tiltott határátlépés szabálysértését megkísérlő személynek nyújt az elkövető segítséget.¹⁶ Tekintettel arra, hogy az embercsempészés nem járulékos jellegű, nincs jelentősége annak, hogy az elkövetési magatartást követi-e tiltott határátlépés, és az sikeres volt-e vagy sem.¹⁷ Az államhatár jogellenes átlépéséhez segítségnyújtással befejezett embercsempészés esetén a kísérlettől önkéntes elállás fogalmilag kizárt.¹⁸

Az elkövetési helyet, úgy mint az összes többi nem szükségképpeni objektív tényállási elemet, azért nevezzük nem szükségképpeni tényállási elemnek, mert ahhoz, hogy a bűncselekmény megvalósuljon, nem kell a történeti tényállásnak feltétlenül tartalmaznia az elkövetés helyét.

¹⁵ Itt kell megemlíteni az úgynevezett „parndorfi” ügyet, amikor az embercsempésztet 71 menekült halálát okozta, azonban ebben az esetben az ügyészség valamennyi vádlottat bünszervezetben, a csempésztett személyek sanyargatásával, részben üzletszerűen elkövetett embercsempészés büntettével vádolja. A „halálkamionos” szállításban részt vevő négy vádlottnak ezen kívül különös kegyetlenséggel, több ember, részben tizenegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölés büntette miatt is felelnie kell. A 71 áldozat nem az embercsempészés bűncselekményének a sértettje, hanem az emberölés büntettének. <http://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/sajto1/2017/05/sajtokoezlemeny-vademeles-parndorf-pdf.pdf>

¹⁶ Kónya (2018): i. m. 1321. o.

¹⁷ EBH 2003. 928.

¹⁸ BH 2007. 328.

Az embercsempészs tényállása tartalmaz helyet, az államhatárt mint (elkövetési) helyet, azonban nem szükségszerű és nem kizárólagos elkövetési hely az államhatár, hiszen az államhatár illegális átlépéséhez történő segítségnyújtás megvalósul az államhatártól bármilyen távolságra lévő helyen is akkor, ha a cél az államhatár átlépése. Az elkövetés helye az is, ahol az elkövető az illegális migránsoknak segítséget nyújt az illegális határátlépésben, azaz ahol beszállítja a migránsokat a gépjárműbe, ahol átadja a hamis, más nevére szóló úti okmányokat, ahol odaadja az elkövetéshez használt gépjárművet, ahol megveszi az autópálya-matricát, megtankolja a gépjárművet, ahol az utasítások fogadása céljából átadja a mobiltelefont. Amikor az elkövetési magatartás az illegális migránsok szállítása, akkor a beszállítás helye, mint az elkövetés helye, általában kietlen, fás, bokros, lakott területen kívüli területre esik. Az elkövetés ideje pedig a hajnali, éjszakai órákra tehető amiatt, hogy kisebb legyen a lebukás veszélye. Az elkövetés helyének a hatóságok illetékességének megállapításánál van jelentősége.

Különösen akkor áll fenn eldöntendő kérdésként, hogy hol van az elkövetés helye, ha bünszervezetben történik az embercsempészs, ugyanis ott vizsgálni kell, hogy hol van a bünszervezet központja. Amennyiben az embercsempészs szervezőjének, irányítójának személye megállapításra kerül, akkor az elkövetés helye az a hely lesz, ahonnan az elkövető szervezi és irányítja az embercsempészsét, ez pedig értelemszerűen egybeeshet a bünszervezet központjával. Ebben az esetben nem az a hely lesz az elkövetés helye, ahol az embercsempészek felveszik az illegális migránsokat, vagy ahol a közbenső vezető átadja az embercsempészséhez használt gépjárművet, mobiltelefont, vagy ahol megadja a szállításra vonatkozó információkat, hiszen ezek az elkövetési helyek az ország több, különböző területére eshetnek.

A magyar államhatárról a 2007. évi LXXXIX. törvény 1. §-a rendelkezik. Az embercsempészs tényállása azonban államhatárt tartalmaz. Ennek oka az, hogy a Schengeni Végrehajtási Egyezmény 25. cikkének 1. pontja előírja: „A Szerződő Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy megfelelő büntető intézkedéseket vezetnek be mindazokkal szemben, akik haszonszerzés céljából külföldieknek segítenek, vagy kísérletet tesznek az ilyen segítségre annak érdekében, hogy a Szerződő Félnek a külföldiek beléptetésére és tartózkodására vonatkozó törvényei megsértésével, ennek a területére külföldiek belépjenek, vagy ott tartózkodjanak.” Eszerint a 353. § alapján büntetendő az a magyar állampolgár, aki akár belföldön, akár külföldön más állam határának jogellenes átlépéséhez nyújt segítséget [Btk. 3. § (1) bekezdés]. Ugyanígy büntetendő az a nem magyar állampolgár, aki a Magyarország területén más állam államhatárának jogellenes átlépéséhez nyújt segítséget [Btk. 3. § (1) bekezdés].¹⁹

¹⁹ Kónya (2018): i. m. 1319. o.

Az illegális határátlépő segítője

Az alanyi oldalt tekintve fontos hangsúlyozni, hogy a bűnösség megállapításához szándékosság szükséges, az elkövető segítséget akar nyújtani olyan személynek, aki az államhatárt jogellenesen kívánja átlépni. Vizsgálandó kérdés az, hogy a bűncselekmény megvalósításához elegendő-e az esetleges szándék, vagy kizárólag egyenes szándékot feltételez. A kiindulópont az illegális határátlépéshez történő segítségnyújtás tudata, nem pedig az illegális határátlépés. Amennyiben az elkövető belenyugszik abba, hogy az illegális migránsok majd az ő segítségével illegálisan át fogják lépni az államhatárt, akkor már megvalósítja az embercsempészt. Egyenes szándék a vagyoni haszonszerzés érdekében történő elkövetés és az üzletszerűen megvalósított embercsempészt megállapításához kell, hiszen mind a két esetben profitszerzés a cél, az első esetben alkalmoszerű az elkövetés, míg a második eset megállapításához rendszeresség szükséges.

Megválaszolandó kérdés az is, hogy megvalósítja-e az embercsempészt az a személy, aki emberbaráti szándékból vagy éppen hivatásos taxisofőrként viszi el Magyarországon belül egyik városból a másikba az út szélén stoppoló olyan személyeket, akik jogellenesen lépték át az államhatárt és így szeretnének tovább utazni. A kérdés azért fontos, mert a bűncselekmény fogalmi eleme túlmutat a tényállásszerűsége, a tényállásszerűség ugyanis indiciuma, gyanújele a tőle elkülönülő jogellenességnek, ami tényállásszerű, az rendszerint jogellenes, de hogy az adott esetben is az-e, az csak a következő fogalmi elem, a jogellenesség szintjén dől el.²⁰ 2015. évben a busz- és vasútpályaudvarokon tömegével találkozhattunk a továbbutazásra várakozó migráns személyekkel, voltak közöttük, akik az illegális határátlépést látták a legcélravezetőbb megoldásnak. Taxisok szállították őket a menekülttáborokból az állomásokra, de találkozhattunk velük úgyis, ahogyan tömegével az úttesteken vonultak. Amikor az ilyen eseteket nézzük, a kérdés a társadalomra veszélyesség górcsővén keresztül is felértékelődik. Eléri-e a társadalomra veszélyesség szintjét migrációs válság idején hivatásos taxisként, emberbaráti érdekből, haszon nélkül segíteni az illegális bevándorlókat Magyarországról továbbjutni Nyugat-Európa felé? *Viski László Szándékosság és társadalomra veszélyesség* című munkájában foglalkozott a lélektani szándék és a büntetőjogi szándékosság kérdésével. Azt vizsgálta, hogy a büntetőjog hasznosíthatja-e a maga rendszerre szempontjából a lélektan szándékfogalmát, e pszichológiai fogalom segítséget nyújt-e a büntetőjog számára a súlyosabb büntetőjogi felelősséget eredményező bűnösségi alakzat tartalmának meghatározásához. Viski arra a megállapításra jutott, hogy nem nyújtja ezt a segítséget, mert nem is nyújthatja, hiszen a szándék vagy a szándékos elkövetés fogalmával a törvényhozó nem elsősorban egy pszichikai adottságot és nem azt kívánta rögzíteni, „ami a valóságban szándék”. Tisztán és kizárólag jogi fogalmat kívánt alkotni, olyan

²⁰ Nagy (1998): i. m. 114. o.

fogalmat, amely anélkül, hogy etikai vagy pszichológiai tantételeket akarna felállítani, kizárólag azzal a jelentéssel bír, hogy általa a törvényhozó egy meghatározott jogkövetkezmény alkalmazásának feltételeit jelezhesse. Erre pedig a lélektan szándék-fogalma nem alkalmas²¹, „[j]ogászok számára csak gonosz szándék és bűnös gondatlanság létezik”²². Viski László és *Karl Engisch* szavai még most is megállják a helyüket. Ezekben az esetekben ugyanis a tényállásszerűség megállapítható, ahhoz azonban, hogy jogellenességről beszéljünk, szükséges vizsgálni az elkövető tudattartalmát, a szándékosságot, tudta-e az elkövető, hogy a szállított személyek majd jogellenesen fognak továbbutazni Nyugat-Európa felé, ha tudta, akkor cselekménye jogellenes. Az elkövető tudattartalmára pedig az elkövetés körülményeiből lehet következtetni, így a migráns személyek ruházatából, ápoltságából, abból, hogy mikor, hol vette fel őket az elkövető, hova, milyen gépjárművel szállította őket. Tette ebben az esetben jogellenes lesz és egyszersmind társadalomra veszélyes is, hiszen cselekménye sérti Magyarország Alaptörvény szerinti állami rendjét.

Az embercsempészség szervezettsége

A minősített esetek közül a gyakorlatban felmerülő kérdések miatt csupán a bünszövetségben történő elkövetés, ami kiemelési igényel, mégpedig a bünszervezetben történő elkövetés büntetendősége miatt. A bünszövetség az embercsempészség minősített esete, a 2015. szeptember 15. napján történt Btk.-módosítással pedig már az embercsempészség alapesete is elkövethető bünszervezetben, tekintve hogy ezt megelőzően az embercsempészség alapesete három évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő.

A bünszövetség fogalmának megalkotása az 1950-es évekre tehető. Ebben az időben a hatályos büntetőjog azonban a „rabló- vagy tolvajszövetségen” kívül nem tartalmazott a bünszervezetekre, bűnbandákra vagy ezekhez hasonló jellegű bűnöző csoportokra vonatkozó rendelkezést.²³ Emiatt mindez néhány évtized múlva már kevésnek bizonyult a szervezett bűnözés veszélyesebb formái elleni hatékony fellépésre, és a szervezett bűnözés elleni további szigorúbb fellépésben a gyakorlat megelőzte a jogalkotást. Az azóta hatályon kívül helyezett, a Legfelsőbb Bíróság 1995. februári 154. számú Büntető Kollégiumi Állásfoglalásának 2001. szeptember 9. napján hatályos szövegezése szerint „a társas bűnelkövetés sajátos formája a szervezett bűnözés. Megkülönböztető jegye a bűnözés céljára létrehozott jól tagolt és irányított konspiratív szervezet, amely a bűnözést folyamatosan üzleti vállalkozásként űzi, és gyakran monopolhelyzetet alakít ki bizonyos bűncselekmények elkövetésére. Jellemző

²¹ Viski L.: *Szándékosság és társadalomra veszélyesség*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1959, 45–46. o.

²² Engisch, K.: *Untersuchungen über Vorsatz und Fahrleessigkeit im Strafrecht*. Verl. Otto Liebmann, Berlin, 1930, 27–28. és 30–31. o.

²³ Losonczy I.: *A tettesség*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1961, 187. o.

lehet a bűncselekmények pontos megtervezése és végrehajtása, a részfeladatok munkamegosztásban való végrehajtása, a részfeladatokra specialisták alkalmazása, a tanúk, sértettek, érdekelték megfélemlítése, az árulás megtorlása, az ellenfelekkel való leszámolás; gyakran rendelkeznek nemzetközi kapcsolatokkal. E bűnelkövetési mód kiemelkedő veszélyessége miatt nyomatékos súlyosító körülmény, ha az ügyben a szervezett bűnözés ismérveit lehet megállapítani, és az elkövető ennek részeként hajtotta végre a bűncselekményét²⁴. A 154. számú Büntető Kollégiumi Állásfoglalás helyébe lépő 56/2007. BK vélemény már nem ilyen részletesen tartalmazza súlyosító körülményként a csoportos elkövetést, hiszen bűnszövetség vagy bűnszervezet megállapításánál ez a kétszeres értékelés tilalmába ütközne.

A bűnszervezet fogalma először 1997-ben került be az akkor hatályos 1978. évi IV. büntető törvénykönyvbe. A döntés jogpolitikai célja világos volt. A bűnözés mind kiterjedtebbé és veszélyesebbé válásával egyre sürgetőbb igény fogalmazódott meg elsősorban a gyakorló bűnüldözők részéről, hogy az eddigi súlyosabb fenyegetést jelentő, de számos területen már nem kielégítő hatékonyságú fellősségre vonást eredményező társas elkövetési alakzatokon kívül lehetőség nyíljon a szervezett bűnözés kidolgozottabb, veszélyesebb formái elleni eredményes fellépésre is. A ma is hatályos szabályozást 2001-ben alkották meg.²⁵

A bűnszövetség és a bűnszervezet fogalma nem az egyes bűncselekmények tényállási elemei között található meg, hanem az értelmező rendelkezések között. A Btk. 459. § (1) bekezdés 1. pontja szerint bűnszervezet a három vagy több személyből álló, hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése. A Btk. 459. § (1) bekezdés 2. pontja szerint bűnszövetség akkor létesül, ha két vagy több személy bűncselekményeket szervezeten követ el, vagy ebben megállapodik, és legalább egy bűncselekmény elkövetését megkísérlik, de nem jön létre bűnszervezet.²⁶

Az illegális migráció és az embercsempészet sokak szerint a megszorító migrációs politika nem szándékolt melléktermékeinek tekinthető. Az embercsempészettel foglalkozó bűnszervezetek létezése, létrejötte ugyanakkor nem ad hoc jelenség, hanem egy hosszabb, dinamikus folyamat eredménye.²⁷

Az embercsempészés bűncselekményét általában szervezeten, azon belül is bűnszervezet tagjaként követi el az elkövető, hiszen ahhoz, hogy a migránsok illegálisan eljussanak a célországba, több ország határát kell átlépniük, így ennek embercsempészek segítségével való megvalósítására egy összehangoltan,

²⁴ Tóth M.: A bűnszervezeti elkövetés szabályozásának kanyargós útja. *Magyar Jog*, 2015/1., 1–10. o.

²⁵ Tóth (2015): i.m. 3. és 5. o.

²⁶ Polt (2013): i. m. 309–318. o.

²⁷ Póczik Sz. – Dunavölgyi Sz. (szerk.): *Nemzetközi migráció – nemzetközi kockázatok*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008, 241. o.

minden részletre kiterjedő, jól megszervezett nemzetközi bűnszervezet keretében van reális lehetőség. A bűnszervezetben elkövetett embercsempészség bűncselekményét azonban az általában bűnszervezetben elkövetett bűncselekmények közül nem minden esetben lehet bizonyítani, tekintettel például arra, hogy az illegális migránsokat szállító, tetten ért csempész nem tesz terhelő vallomást megbízójára, vagy a bűnszervezet tagjait nem sikerül beazonosítani azért, mert még az elkövető sem találkozott velük, és más rájuk vonatkozó, terhelő adatot sem sikerül a felderítés során beszerezni.

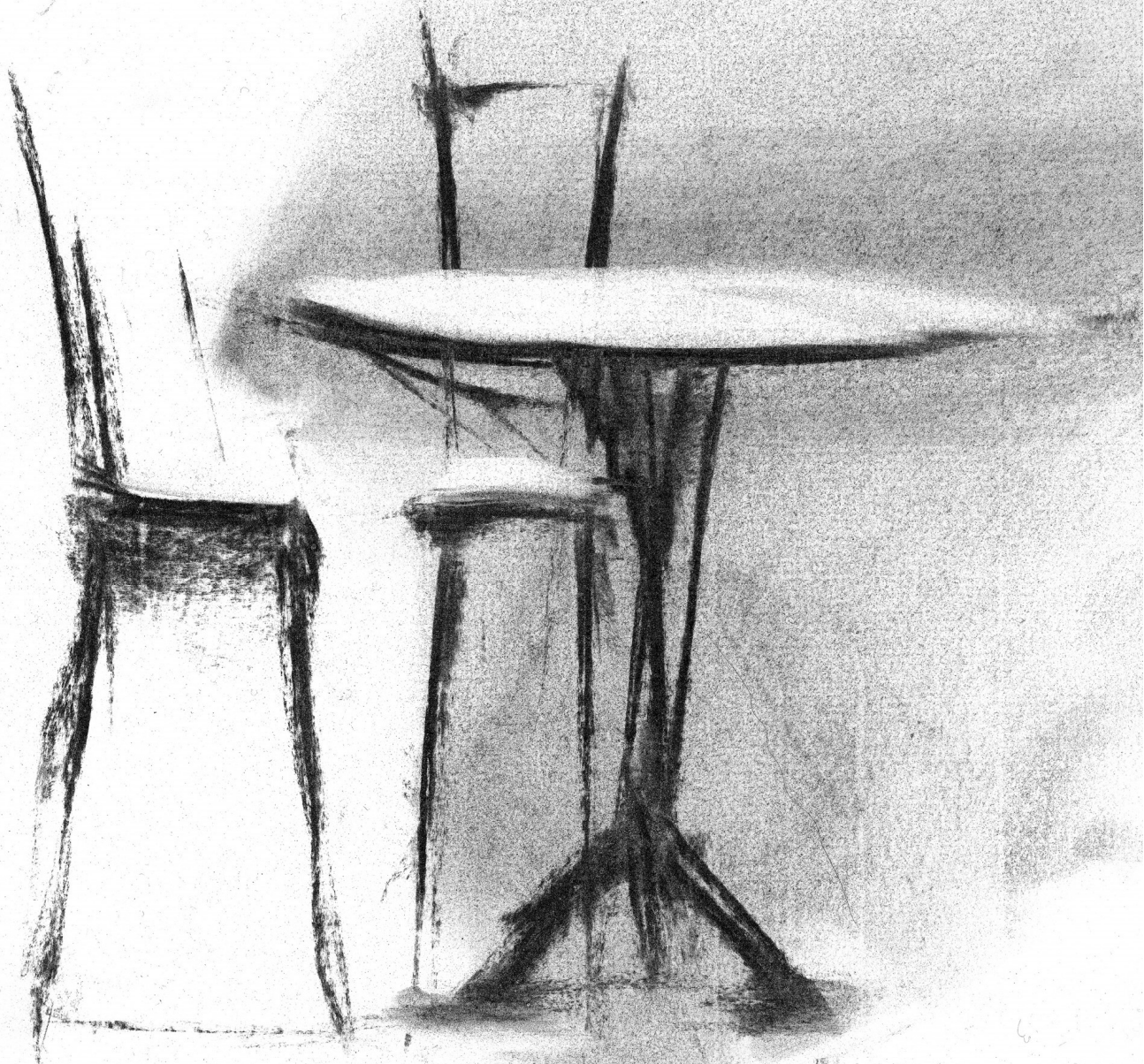
Összegzés

Az embercsempészség tényállásának elemzésével összességében arra a megállapításra juthatunk, hogy egyrészt a segítségnyújtás mint elkövetési magatartás rendkívül tágan értelmezendő, a szállításon keresztül a technikai feltételek biztosításán át egészen az illegális államhatár átlépéshez adott útvonalra vonatkozó tanácsadásig segítségnyújtásnak tekinthető az elkövető magatartása. Másrészt az elkövetés helye is változatos, ugyanis az embercsempészség megvalósítható akár egy helyiségben ülve, az illegális migránsokat szállító gépjárművezető telefonon történő koordinálásával is.

2015. szeptember 15. napját megelőzően az embercsempészség alapesete három évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntethető, következésképpen amennyiben az elkövető szervezetten követte el a bűncselekményt, a bűnszervezeti minősítést nem lehetett megállapítani, csupán a bűnszövetségben történő elkövetést. A bűncselekmény jellegéből fakadóan az elkövetést nagyfokú szervezettség jellemzi, és két embernél több személy által alkotta csoportban realizálódik, ennek okán a 2015. szeptember 15. napján bevezetett szigorúbb tételkeretek miatt a bűnszövetség mint minősítő körülmény kiüresedni látszik.

A gyakorlatban a problémát nem a törvényi tényállás megállapítása okozza, hanem az, hogy a bírói gyakorlat az embercsempészség bűncselekményének egységes elhatározással, rövid időn belül történő többszöri elkövetését folytonosan elkövettként minősíti, tekintet nélkül arra, hogy az embercsempészség bűncselekményénél hiányzik a folytonosság egyik fogalmi eleme, az ugyanazon sértett sérelmére történő elkövetés kritériuma.²⁸ Anomáliát az elkövetés folytonossá minősítésével a külföldi jogerős ítéletek miatt fennálló res iudicata okoz, ezt a problémát kifejteni azonban egy külön cikkben célszerű.

²⁸ BH 2008. 319.; 4/2005. BJE határozat

A kiberbűnözésről¹

Az új évezred számos változása közül legdinamikusabban a számítástechnika változott, és egyúttal napjainkban a legnagyobb kihívást is ez jelenti. Globális szinten már most is mintegy 23 milliárd eszköz csatlakozik az internethez, ez a szám 2020-ra akár meghaladhatja az 50 milliárdot. Ez azt jelenti, hogy a világ 7,6 milliárd lakójára vetítve már ma is minden földlakó három különböző eszközzel éri el az internetet. A hálózatba kötött informatikai eszközök tömeges elterjedése, az online értékesítési csatornák, a banki szolgáltatások igénybevétele mindenki előtt új világot nyitott meg. Olyan világot, ami számos lehetőséget kínál, de legalább annyi veszélyt is hordoz. Az Oroszországban megrendezett idei labdarúgó világbajnokságon például csaknem 25 millió kibertámadást kellett elhárítani.

Az információs rendszerek robbanásszerű fejlődése a különböző bűnözői körök érdeklődését is felkeltette. Akkor ugyanis, amikor a polgárok egyre nagyobb hányada rendelkezik számítógéppel, okostelefonnal, internetkapcsolattal, a kibertér szereplői közül bárki könnyen válhat elkövetővé vagy áldozattá.

Általánosságban tehát megállapítható, hogy az információs társadalom térhódításával a számítógépes bűnözés súlya is jelentősen megnőtt. E cselekmények arányukat tekintve ugyan Magyarországon is alulmaradnak a többi bűncselekményhez képest, azok következménye azonban így is komolynak tekinthető. A veszély globális, ezért a számítógépes bűnözéssel kapcsolatos biztonsági kérdések is átfogó jellegűek. Az új minőségű tudásközpontú társadalomban különösen fontos a hatékony védelem és az eredményes felderítés. Ez pedig nem nélkülözheti a bűnüldöző hatóságok teljes körű együttműködését.

A számítógépes bűncselekmények típusai napjainkra megváltoztak, elkövetésüket gyorsabb és kifinomultabb módszerek jellemzik. E bűncselekményeket döntően az interneten követik el, ami sajátos tulajdonságai folytán ideális elkövetési terepet jelent.

Ezek a sajátosságok a következők: nyitottság, interaktivitás, konvergencia, decentralizáltság, globalitás és anonimitás.

Az újfajta bűnözés Magyarországon is újfajta szemléletmódot és komoly felkészültséget igényel úgy a jogalkotótól, mint a jogalkalmazóktól, és így természetesen az ügyészekről is. Az elmúlt években olyan kérdésekre kellett többször is választ keresnünk, hogy képesek vagyunk-e igazságot szolgáltatni

* Lajtár I. PhD, legfőbb ügyész helyettes, Legfőbb Ügyészség; c. egyetemi tanár, KRE ÁJK

¹ A nepolomici kiberkonferencián elhangzott előadás szerkesztett változata. „Kiberbűnözés – kihívás az ügyészi szervezet számára”, The Royal Castle Boutique Hotel, Niepolomice, 2018. október 8–10.

annak a sértettnek, akinek bankkártya-adatait internetes vásárlás során megszerzték, majd külföldi vásárlásokra felhasználták, akinek banki adatait adathalászok szerezték meg, vagy akinek egy vírus miatt ment tönkre a számítógépe és veszték el az adatai. Kérdésként merült fel, hogy miként vonható felelősségre az, aki külföldről magyarországi weboldalt célzott túlterheléses támadással megbénít, illetve hogy Magyarországon felelősségre vonható-e az, aki külföldről, másik külföldi állam számítástechnikai rendszere ellen követ el ilyen cselekményt.

A jogalkotás síkján az informatikai környezetben elkövetett bűncselekmények – kezdettől fogva – két csoportra bonthatók. Az egyik csoportot az olyan hagyományos deliktumok alkotják, amelyek a szoros értelemben vett számítógépes bűncselekményi körön kívül esnek.

Ebben a körben a technikai fejlődés a bűncselekmény elkövetési módjának és formájának a megújulását eredményezte. A csaláshoz megkívánt tévedésbe ejtés például ma már úgy is megtörténhet, hogy az ilyen magatartást kifejtője és a sértett a világ két különböző pontján tartózkodik. Hasonló módon a technikai fejlődés szélesítette a személyiségi jogokat sértő deliktumok, azaz a rágalmozás vagy a becsületsértés elkövetési formáját. Szintén hagyományosan büntetendő a tiltott pornográf felvételek közzététele, ami az internetnek köszönhetően mára – némi túlzással – a mindennapi élet részévé vált.

A bűncselekmények másik csoportja viszont már közvetlenül az információs rendszerrel áll összefüggésben. Ezen elkövetési magatartások az információs rendszer védelmét biztosító technikai intézkedés megsértésével vagy kijátszásával kapcsolatosak, és elsősorban az információs rendszerben tárolt adatok megszerzésére vagy megváltoztatására, illetve valótlan adatok bevitelére irányulnak.

A magyar büntetőjogi szabályozás kapcsán kiemelést igényel, hogy öt éve, 2013 júliusában lépett hatályba Magyarország új büntető törvénykönyve. A kódex modern keretet biztosít az interneten elkövethető bűncselekmények üldözéséhez. A Btk. leképezi az Európa Tanács Számítástechnikai Bűnözésről szóló, Budapesten 2001. november 21-én aláírt egyezményének a rendelkezéseit (Budapesti Egyezmény).

A Budapesti Egyezmény megszületése jelentős előrelépést jelentett – és most is közös szilárd alapot nyújt – az egyes országok nemzeti szabályozásához, ami a nemzetközi együttműködés elengedhetetlen előfeltétele. Az említett egyezmény részes államai kötelezettséget vállaltak, hogy bűncselekménynek minősítik a számítástechnikai adatok jogosulatlan és szándékos megkárosítását, megváltoztatását vagy megsemmisítését, valamint a számítástechnikai rendszer működésének jelentős mértékű akadályozását.

A magyar Btk. már a jogosulatlan belépés tényét is szankcionálja, és súlyosabb büntetéssel fenyegeti annak a magatartását, aki az információs rendszer működését jogosulatlanul akadályozza. Hasonlóan büntetendő az is, aki az információs rendszerben lévő adatot jogosulatlanul megváltoztatja, törli, vagy azt hozzáférhetlenné teszi.

Megállapítható, hogy az informatikai rendszereket érintő egyes bűncselekmények számában az utóbbi években Magyarországon is jelentős emelkedés tapasztalható. Amíg például öt éve csak 250 csalást követtek el az információs rendszer felhasználásával, addig ez a szám 2017-ben már csaknem elérte a 4 és fél ezret. Ugyanezen idő alatt az információs rendszer vagy adat megsértésével kapcsolatban regisztrált bűncselekmények száma megtízszereződött (52-ről 580-ra nőtt).

Számos szerző adott már hangot annak a véleményének, hogy az internet terjedésében meghatározó szerepe van a devianciának. Így például az internet megjelenése előtt a pornográfia csak azokhoz juthatott el, akik kifejezetten keresték az ilyen jellegű kiadványokat, az internet elterjedésével azonban mára mindenki számára anonim módon és akár ingyenesen is elérhetővé vált.²

Bár mára a pornográfia napjaink megtúrt jelensége lett, ennek egyes típusai azonban továbbra is bűncselekményt valósítanak meg. Ebbe a körbe tartozik a kiemelkedő tárgyi súlyú gyermekpornográfia, melyről a Budapesti Egyezmény külön cikke rendelkezik. A magyar Btk. az egyezmény ezen elvárásának megfelelően szabályozza a gyermekpornográfiát. A jogalkotó a bűncselekmény rendkívüli tárgyi súlyára figyelemmel az egyes előkészületi jellegű magatartásokat külön is büntetni rendeli. Ilyen a pornográf felvételen való szereplésre felhívás, vagy az ilyen műsorban való szerepeltetéshez történő anyagi eszközök szolgáltatása. Sajnálatosan a gyermekpornográfiával összefüggő bűncselekmények száma is jelentős emelkedést mutat. Amíg 2013-ban csupán 6 ilyen cselekményt regisztráltak, addig az elmúlt évben ez a szám meghaladta az 1400-at.

A Budapesti Egyezmény a büntetések és intézkedések kapcsán hangsúlyozza, hogy minden szerződő fél köteles megtenni azon intézkedéseket, amelyek ahhoz szükségesek, hogy az egyezményben meghatározott bűncselekmények miatt arányos, hatékony és visszatartó erejű büntetéseket lehessen alkalmazni. A fentiekkel összhangban a magyar jogalkotó a joghátrányok körében új intézkedési nemként vezette be az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tételét. Ennek alkalmazására azokkal a bűncselekményekkel kapcsolatban van lehetőség, amelyek a számítástechnikai hálózaton való közzététellel valósulnak meg. Jellemzően ilyen a gyermekpornográfia. A jogalkotó ezen intézkedés bevezetésével uniós kötelezettségének is eleget tett.

Azt láthatjuk, hogy a bűncselekmények elkövetőinek motívumai vagy céljai terén az informatikai fejlődés nem hozott változást. Az internet jogászai szemmel csak közvetítő közeg, elektronikus kapcsolat a felhasználók és a szolgáltatók, vagy ha úgy tetszik, az elkövetők és az áldozatok között. Mint közvetítő közeg, a számítógépes hálózat csak közvetíti a bűncselekményeket, a büntető anyagi jog szabályai ezért úgy gondolom, nagyobb nehézség nélkül képesek követni a társadalmi szintű változásokat. Ugyanakkor az internet

² Lásd például az OKRI-ban folyó kutatásokat; Parti K.: *Gyermekpornográfia az interneten*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2009.

határtalanságára figyelemmel a felhasznált eszközök és az alkalmazott módszerek olyan kihívásokat állítanak a jogalkalmazók elé, amelyek megfelelő büntetőeljárás-jogi eszközöket is igényelnek.

2018. július 1-jén lépett hatályba Magyarország új büntetőeljárás kódexe (Be.), ami a hatékonyság és az időszerűség erősítését szolgáló korszerű eljárásjogi törvény. Az új Be. – a Budapesti Egyezmény elvárásaival összhangban – tovább erősíti a kiberbűnözés elleni fellépés eszköztárát. A kényszerintézkedések körében – a korábbi szabályozást pontosítva – többek között az elektronikus adat lefoglalását és a megőrzésre kötelezést is nevesíti. Az információs rendszer, illetve az adathordozó lefoglalására akkor kerülhet sor, amennyiben az elkobzás vagy a vagyonekobzás feltételei fennállnak, illetve a bizonyítás érdeke azt indokolja. A megőrzésére kötelezés pedig az ügyész által is elrendelhető olyan kényszerintézkedés, amely a bűncselekmény felderítése és bizonyítása érdekében korlátozza az információs rendszerben tárolt adat feletti rendelkezési jogot.

A jogalkotó a fentiek mellett megteremtette annak a lehetőségét is, hogy – amennyiben az a büntetőeljárás érdekeit nem sérti – az ügyész vagy a nyomozó hatóság felhívja az elektronikus adathoz való hozzáférés megakadályozására képes szolgáltatót az elektronikus adat önkéntes eltávolítására. E rendelkezés célja, hogy a büntetőjog-ellenes tartalom csak a lehető legrövidebb ideig legyen elérhető.

Összességében megállapítható tehát, hogy a magyar büntető anyagi és eljárásjogi szabályozás megfelel a Budapesti Egyezményben meghatározott követelményeknek, a nemzeti és a nemzetközi elvárásoknak.

Joggal merülhet fel azonban, hogy ha ilyen jó a jogszabályi környezet, akkor miért okoz mégis nehézséget a kiberbűnözés elleni küzdelem? Látni kell, hogy a büntetőjogi fenyegetettség önmagában nem biztosít hatékony jogvédelmet a számítógépes bűnözéssel szemben. A virtuális tér segítségével létrehozott deliktumok felderítése és bizonyítása ugyanis lényegesen nehezebb, mint a hagyományos bűncselekmények esetében.

A számítástechnikai rendszerek globalizált világában a legalapvetőbb eljárási cselekmények végrehajtása is komoly nehézségekbe ütközik. A kiberkörnyezetben megvalósított bűncselekmények tekintetében a bizonyítás döntő részt digitális adatokon alapul.

A kiberbűnözés egyik legfőbb jellemzője azonban az adatok rendkívül gyors megváltoztathatósága, ami magában foglalja a bizonyítékok hatékony eltüntetésének a lehetőségét. Egy számítástechnikai adat feltöltési, létrehozási helyének megállapítása – gyakran a szolgáltatók együttműködésének a hiányából fakadóan – olykor megoldhatatlan feladat elé állítja a bűnüldöző szerveket.

Hasonló módon a felhasználó személyének tisztázása is rendkívüli nehézségekbe ütközhet, figyelemmel arra, hogy ugyanazt a rendszert gyakran több személy is használja. Komoly kihívást jelent továbbá az egyre elterjedtebb és kifinomultabb titkosítási technikák feloldása.

Ezekre a nehézségekre figyelemmel került sor Magyarországon a Számítógépes Bűnözéssel Foglalkozó Országos Ügyészségi Hálózat (továbbiakban: Hálózat) felállítására. A Hálózat létrehozását az Európai Unió Tanácsának döntés előkészítő szerve, a GENVAL is jó kezdeményezésnek ítélte. A Hálózat egyrészt egy olyan tudásbázist jelent, ami a kibertérben elkövetett bűncselekményekkel kapcsolatos ismereteket folyamatosan frissíti, másrészt az ügyészség jogi és informatikai ismeretanyagát a lehető legnagyobb mértékben koncentrálni. A Hálózat munkájában az ügyészek tevékenységét informatikusok segítik, ami javíthatja a bűnüldözés hatékonyságát.

Ez év júliusában – az ügyészségi hálózat mintájára – a magyar bírósági szervezet is létrehozta a Számítógépes Bűnözéssel Foglalkozó Bírósági Hálózatot.

Nem lehet tehát kétséges, hogy a bűnelkövetés új típusa újfajta megközelítést, komoly szakmai felkészültséget és hozzáértést követel meg a tág értelemben vett igazságszolgáltatás területén dolgozóktól.

Jelentősége folytán szükséges utalni a látencia kérdésre, valamint a kiberbűnözés és az életkor összefüggésére. Amint az köztudott, a számítógépes bűnözés terén igen jelentős a látencia, ami tovább nehezíti az ellene folytatott küzdelmet. Különösen a szellemi tulajdonjogot sértő illegális letöltések és többszörözések azok a magatartások, amelyek szinte elfogadottak a számítógépes rendszereket használók körében. A magas látencia másik oka, hogy gyakran maguk a sértettek is hallgatnak a sérelmükre megvalósított deliktumokról. Főleg a hitelintézeteknek, a biztosítóknak fűződik komoly érdeke ahhoz, hogy a számítógépes rendszerüket ért eredményes támadások titokban maradjanak. Ezek nyilvánosságra kerülése ugyanis ügyfeleik bizalmának elvesztését eredményezhetné.

A védekezés és a felderítés szempontjából egyaránt jelentőséggel bír, hogy az érintett deliktumok körében úgy az elkövetői, mint a sértetti oldalon gyakran találunk kiskorúakat. A legsérülékenyebb és legveszélyeztetettebb korcsoportot a tizenkét-tizennyolc életév közötti kiskorúak alkotják, akik a legintenzívebben használják a digitális technológiát.

Számos büntetőeljárás indul olyan fiatalok ellen, akik az interneten kortársaik sérelmére zaklatást követnek el, valótlan hirdetések elhelyezésével csalást valósítanak meg, illetőleg honlapok tartalmát változtatják meg.

A kiberbűncselekmények kiskorú sértettjeinek egy része éppen a kortárs fiatalok által elkövetett cselekmények áldozata.

A nevelésnek és a megelőzésnek e körben kiemelt szerepe lenne, ez azonban már messze túlmutat a büntetőjog világán.

A számítástechnikai bűncselekmények hatékony felderítése – a határozott nemzeti fellépés mellett – jól működő nemzetközi együttműködést követel meg.

2013-ban került kiadásra a Magyarország Nemzeti Kiberbiztonsági Stratégiájáról szóló kormányhatározat.³ A Stratégia hangsúlyozza a globális kibertér szereplőivel való nemzetközi együttműködés jelentőségét, a regionális kooperáció fontosságát.

A számítástechnikai rendszerek visszaélészerű használatának megakadályozása érdekében a Stratégia közzétételének évében sor került a nemzetközi bűnügyi jogsegélyről szóló törvény módosítására. Ez lehetővé teszi, hogy a magyar hatóságok külföldi partnereikhez fordulhassanak az elektronikus adatok ideiglenes vagy végleges eltávolítása érdekében, amennyiben a weboldalt külföldi tárhelyszolgáltató működteti, illetve eleget tudjanak tenni az ilyen jellegű külföldi megkereséseknek.

Végül külön is szeretném kiemelni, hogy a Visegrádi Csoport tagállamainak legfőbb ügyészei 2018. szeptember elején, Magyarországon megtartott tanácskozása során zárónyilatkozatot fogadtak el. A Visegrádi nyilatkozat külön pontban szól a kiberbűnözés elleni küzdelem kérdéséről. Ebben az aláírók kifejezték azon elhatározásukat, hogy kiemelt, fokozott és közös figyelmet szentelnek az információs rendszerek elleni támadásoknak. Elkötelezték magukat a szellemi tulajdon elleni internetes bűnözés és a gyermekpornográfia visszaszorítására. Készségüket fejezték ki az iránt, hogy a kiberbűnözés elleni hatékony fellépés érdekében biztosítják a felhasználók azonosításához, illetve a bűncselekményt megvalósító internetes tartalmak hozzáférhetetlenné tételéhez szükséges bizonyítékok megosztását.

Véleményem szerint a magyarországi tapasztalatok is megfelelően igazolják a kiberbűnözés társadalomra gyakorolt negatív hatását, a felderítés, a bizonyítás nehézségeit, valamint a nemzetközi együttműködés szükségességét.

³ 1139/2013. (III. 21.) Kormányhatározat Magyarország Nemzeti Kiberbiztonsági Stratégiájáról. http://2010-2014.kormany.hu/download/b/b6/21000/Magyarorszag_Nemzeti_Kiberbiztonsagi_Strategiaja.pdf

A környezet és természet elleni bűncselekmények gyakorlati kérdései

OKRI konferencia a Magyar Igazságügyi Akadémián

Az Országos Kriminológiai Intézet 2019. március 28-án széles körű érdeklődést kiváltó szakmai tudományos konferenciát és továbbképzést rendezett „A környezet és természet elleni bűncselekmények gyakorlati kérdései” címmel a Magyar Igazságügyi Akadémián.

A bevezető előadást Tilki Katalin, az OKRI tudományos munkatársa tartotta, amelyben beszámolt „A feljelentés elutasításának és nyomozás megszüntetésének jellemző okai az állatkínzással kapcsolatos büntetőügyekben” című kutatás során szerzett tapasztalatairól. Az előadó az állatvédelem esszenciáját a *Kincsem* című film alapján egy mondatban úgy foglalta össze, hogy „megszelídíteni, nem betörni”. Majd kifejtette, hogy ez mit is jelent: mindig van lehetőség választani, hogy melyik úton kívánunk járni. Ezt követően utalt Kincsem történetére, amelyben Blaskovich Ernő grófnak volt bátorsága ahhoz, hogy a mások által alkalmatlannak tartott, zabolátlan kancát a kor szokásaitól eltérően nem betörte, hanem egy macska segítségével megszelídítette. Kiemelte, hogy a magyar nyelv szótára szerint¹ a két szó jelentése nagyon jól tükrözi a két teljesen eltérő magatartást. A megszelídít szó úgy értelmezhető, hogy megnyerve engedelmessé tesz, vagy lecsillapít. A lovat betör kifejezést ezzel szemben úgy lehet megvilágítani, hogy lovaglásra alkalmassá idomít, vagy engedelmességre kényszerítve megfékez.

Az előadó felhívta a figyelmet arra, hogy az állatvédelem területén nem készültek olyan tanulmányok és jelenleg sem folynak olyan vizsgálatok, amelyek bemutatnák és elemeznék az állatkínzással kapcsolatos bűncselekményeket. Éppen ezért kezdeményezte a Legfőbb Ügyészség ezt a kutatást, amely azt tűzte ki célul, hogy bemutassa a tényleges joggyakorlatot.

Ezt követően Tilki Katalin részletesen ismertette a vizsgálat eredményeit.

A kutatás keretében 2014–2016 közötti büntetőügyek tanulmányozására került sor, összesen 117 ügy képezte a vizsgálat alapját.

A témával kapcsolatos statisztikai adatok (az ERÜBS/ENYÜBS alapján készült kimutatás) szerint² azért került 2005 és 2009 között a legnagyobb számban a nyomozás felfüggesztésre, mert az elkövető kiléte nem volt megállapítható; a

¹ Czuczor G.: *A magyar nyelv szótára*. <http://mek.oszk.hu/cgi-bin9/czuczor2.cgi?kezdobetu=M&szo=MEGH%C3%93D%C3%8DT&offset=70>

² Regisztrált állatkínzás bűncselekmények megoszlása eljárási döntéseinek jogcíme feljelentés elutasítása és nyomozás megszüntetése esetén 2005–2017 között az ERÜBS/ENYÜBS alapján.

nyomozást megrovás alkalmazása mellett megszüntették, illetve nem volt megállapítható, hogy a bűncselekményt a terhelt követte el. A 2010-et követő években viszont változás történt. Kevesebb mint felére csökkent a feljelentés-elutasítások és nyomozásmegszüntetések száma. Egyetlen egy esetben sem került sor a nyomozás felfüggesztésére az elkövető kilétének hiánya miatt. Ellenben emelkedett a száma azoknak az eseteknek, amikor gyermekkor, illetve kóros elmeállapot mint büntethetőséget kizáró ok akadályozta a büntetőeljárás megindítását vagy lefolytatását.

A jogesetek alapján megállapítható volt, hogy az ügyek 72 százalékában az ügyészség, 21 százalékában pedig a rendőrség szüntette meg a nyomozást. Feljelentés elutasítására az esetek 7 százalékában került sor.

A feljelentést általában a Be. 174. § (1) bekezdés c) pontja alapján, büntethetőséget kizáró ok; gyermekkor miatt utasította el az eljáró hatóság. A nyomozás megszüntetésére legtöbbször (42 ügy) azért került sor, mert nem volt megállapítható, hogy a bűncselekményt a gyanúsított követte el; megrovást alkalmaztak (24 ügy), mert úgy találták, hogy a gyanúsított cselekménye már nem veszélyes, vagy csekély fokban veszélyes a társadalomra. A nyomozásmegszüntetés további okai jellemzően a gyermekkor (13 ügy), a gyanúsított halála (10 ügy), továbbá a kóros elmeállapot (7 ügy) mint büntethetőséget kizáró ok voltak.

A büntetőeljárás leggyakrabban állatok bántalmazása (20%); nem megfelelő tartása, elhanyagolása (18%); légpuskával lelövése (15%), megsebesítése (10%), kitétele (8%); kihelyezett hurkokkal állatok elejtése és állatok leszúrása (7%) miatt indult. Olyan esetek is előfordultak, amikor védtelen állatokkal gyermekek kegyetlenkedtek, elsősorban állatokat bántalmaztak, azokat felakasztották, megdobálták a többségében 10 és 13 év közötti gyerekek. Életkoruk miatt azonban nem lehetett velük szemben az eljárást lefolytatni.

A kutató a jogalkalmazás során felmerülő problémák közül kihangsúlyozta, hogy a nyomozás során mi okoz nehézséget. Sokszor előfordul, hogy a feljelentő a konkrét körülmények ismerete nélkül, rosszul ítéli meg az általa látott helyzetet. Nem egyszer nincsenek tanúk, vagy névtelen bejelentések érkeznek, illetve az okoz problémát, hogy a feljelentés valóságtartalmát adatok nem támasztják alá.

Ezekben az ügyekben kulcsfontosságú szerepe van a helyszíni szemlének, azaz a kellően alapos és minden a bizonyítás szempontjából releváns körülmény rögzítésének, valamint a hatósági állatorvos jelenlétének és munkájának, hiszen az állatok állapotát és a tartás helyszínének alapos felmérését és az ezzel kapcsolatos adatok dokumentálását csak ő tudja elvégezni.

Ezt követően az előadó néhány ambivalens helyzetre világított rá.

Egy-egy ügyben a szándékosság vagy a jogalkotó által megkívánt állapot (az elkövető által kifejtett magatartás alkalmas legyen maradandó egészségkáro-

sodás vagy az állat pusztulásának okozására) nem volt bizonyítható. Ez utóbbi jogszabályi kitétel nehezen értelmezhető annak ellenére, hogy a bíróság értelmezése szerint nem feltétel, hogy az állat életének kioltása vagy maradandó egészségkárosodása ténylegesen bekövetkezzen, elég a veszélyhelyzet kialakulása.³ A Budapesti II. és III. Kerületi Ügyészség felhívta a figyelmet arra, hogy a gyakorlatban ugyanakkor nyomozás csak akkor indul, ha a veszélyhelyzet valóban alkalmas az eredmény bekövetkeztére. Véleményük szerint ez a jogértelmezési nehézség indokolná a cselekmény eredmény bűncselekménnyé alakítását, hiszen egyrészt így lehetővé válna a kísérlet megállapíthatósága, ezzel egyidejűleg pedig a minősített esetek differenciáltsága is segíthetné az egységes ítélkezést; másrészt pedig megoldaná a mérgezéses jellegű bűncselekmények minősítését, hiszen azok sem a bántalmazás, sem a bánásmód tényállási körébe nem illeszthetők be igazán.

A minősítés és rendbeliség kérdése kapcsán a fenti ügyészség egy ellentmondásos helyzetre mutatott rá. Mindkét minősített eset megvalósul akkor, amikor a gazda három állatát a lakásba zárva hagyja, és az ebek különös szenvedés mellett halnak éhen, illetve szomjan. Ha az ügyben érintett állatok pusztulásuk előtt megmenekültek volna, a vádlott cselekménye háromrendbeli, a Btk. 244. § (2) bekezdésének a) pontja szerinti különös szenvedést okozva elkövetett állatkínzás büntettének megállapítására lett volna alkalmas. Pusztulásuk miatt viszont az elkövető cselekménye feltehetően egyrendbeli, a Btk. 244. § (1) bekezdés b) pontjába ütköző és a (2) bekezdés a) és b) pontja szerint minősülő állatkínzás büntette, ahol az a) pont szerinti minősítő körülmény a büntetés kiszabása körében súlyosító körülményként kerülhet értékelésre. Mindez ahhoz a paradox helyzethez vezet, hogy kedvezőbb elbírálásban részesül az állatkínzó akkor, amikor az állatoknak különös szenvedést okozó magatartásával összefüggésben az állatok elpusztulnak vagy maradandóan károsodnak, mintha pusztulásuk – mint eredmény – nem következett volna be.

Tilki Katalin előadása összegzésében elmondta, hogy az állatvédelem kiemelkedően fontos feladatának tartja a bűncselekmények megelőzését, valamint a helyes állatvédelmi szemlélet kialakítását,⁴ ami magában foglalja az etikus bánásmódot és a minőségi állattartási kultúrát. Ahhoz hogy ez megvalósuljon, elengedhetetlen a hatékony ismeretterjesztés, szemléletformálás, valamint az érzékenyítés.

A vizsgálatból jól látható, hogy az állatkínzás bűncselekményét gyakran gyermekkorú személyek követik el. Éppen ezért úgy gondolja a kutató, hogy a gyerekek állatvédelmi oktatására lenne szükség, akik minél kisebb kortól kezdve megtanulnák az állatokkal való megfelelő bánásmódot, nevezetesen

³ BH 2013. 183.

⁴ Tilki K.: Az állatvédelem jogi környezete és legfontosabb változásai Magyarországon II. *Ügyészek Lapja*, 2017/6., 15. o.; Tilki K.: Az állatkínzás miatt indult büntetőeljárások tapasztalatai III. *Ügyészségi Szemle*, 2018/3., 30. és 34. o.

azt, hogy mit szeretnek és mit nem az állatok, miként lehet fegyelmezni, igényeiket is figyelembe véve barátságossá tenni, gondozni, ellátni őket. Magyarországon a Magyar Állatvédő és Természetbarát Szövetség évek óta népszerűsíti az állatvédelmi oktatást. Jelenleg már 50 iskolában terjesztik az állatvédelmi szemléletet egy kézikönyv segítségével.⁵

E mellett elengedhetetlenül fontosnak véli a lakosság széles körű felvilágosítását azzal kapcsolatban, hogy mely cselekmények valósítják meg az állatkínzás bűncselekményét és ezekhez a törvény milyen szankciókat fűz.

Az Ügyészek Lapja következő számaiban a környezetvédelmi konferencián elhangzott egy-egy előadás ismertetésére kerül sor.

⁵ *Állati bölcsességek. Oktatói kézikönyv.* Magyar Állatvédő és Természetbarát Szövetség, Budapest, 2006

„Állampolgárság-biznisz”, avagy az egyszerűsített honosítási eljárás és az illegális migráció összefüggései¹

Bevezető gondolatok az „állampolgárság-bizniszről”

Az illegális migrációval összefüggő jelenségek Magyarországon elsősorban Csongrád és Bács-Kiskun megyét érintik,² de az ide tartozó bűncselekmények nemcsak a „drótkerítés átvágásával” valósulhatnak meg, hanem – egy teljesen más megközelítésben – az egyszerűsített honosítási eljárással kapcsolatos visszaélések nyomán is.

Ez utóbbi elkövetési mód nem más, mint az „állampolgársági biznisz”, mely köznyelvi kifejezés arra a büntetőjogi jelenségre vonatkozik, amikor szervezett bűnözői csoportok arra nem jogosult külföldi állampolgárokat – a legtöbb esetben anyagi ellenszolgáltatás fejében – hozzásegítik a magyar állampolgárság megszerzéséhez. Például Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 2011 és 2013 között számos visszaélés történt az egyszerűsített honosítási eljárás lehetőségével a fenti célból.

Jelen tanulmány érdemben az ezzel összefüggésben megvalósuló bűncselekményeket és a felmerülő gyakorlati kérdéseket tárgyalja, különös tekintettel a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei tapasztalatokra.

Szabolcs-Szatmár-Bereg Magyarország legkeletibb megyéje, amely észak-keletről Ukrajnával, dél-keletről Romániával határos. Ezen földrajzi elhelyezkedése – valamint az a körülmény, hogy Ukrajnát és Romániát az ún. külső schengeni határ választja el Magyarországtól – különleges helyzetet teremt a megyében, és tömegesen megjelenő speciális bűncselekményeket eredményezhet: az eddig ismert jövedéki termékek csempészete, valamint az embercsempészet mellett mindez a napjainkban az „állampolgársági biznisszel” újonnan megjelenő bűncselekményeket jelenti.

* Dobos Á. Gy. alügyész, Kisvárdai Járási Ügyészség; PhD hallgató, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola; Dobos-Balogh N. alügyész, Kisvárdai Járási Ügyészség; PhD hallgató, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

¹ Jelen tanulmány a Legfőbb Ügyészség által szervezett szakmai-tudományos konferencián 2017. november 23. napján elhangzott előadás szerkesztett változata.

² Az illegális migráció ügyészségi tapasztalatairól lásd bővebben Kopasz Zs: Ügyészségi tapasztalatok az államhatár rendjét érintő bűncselekményekkel összefüggő büntetőeljárásokról. *Ügyészek Lapja*, 2017/5., 57–66. o.

Normatív alapok – Az egyszerűsített honosítási eljárás jogszabályi háttere

Az egyszerűsített honosítási eljárásról a magyar állampolgárságról szóló törvény (továbbiakban: Ápt.)³ rendelkezik, amelynek értelmében az *alábbi feltételek együttes fennállása esetén* honosítható kedvezményesen a nem magyar állampolgár:

- büntetlen előéletű;
- honosítása Magyarország nemzetbiztonsági érdekeit nem sérti;
- felmenője magyar állampolgár vagy valószínűsíti magyar származását; továbbá
- magyar nyelvtudását igazolja.⁴

Az állampolgársági kérelmeket az Ápt. rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló kormányrendelet⁵ alapján – annak mellékleteiben – megállapított nyomtatványon kellett előterjeszteni a települési önkormányzat anyakönyvvezetőjéhez, illetőleg 2011. március 15-től a megyei kormányablakok ügyfélszolgálati irodáján is lehetőség nyílt a kérelmekkel kapcsolatos ügyintézésre. Az állampolgársági kérelem átvétele során történő eljárás további részletes szabályait – így különösen a szükséges magyar nyelvtudás meglétének ellenőrzését, valamint ennek igazolását – a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium (jelenleg: Igazságügyi Minisztérium) egyszerűsített honosítási eljárásért felelős miniszteri biztosa által kiadott „Módszertani Útmutató” határozza meg.⁶ Az útmutató alapján a magyar nyelvtudás ellenőrzése a kérelem átvétele során történhet a kérelmezővel folytatott beszélgetés, illetve a – magyar nyelven, saját kézzel írt – önéletrajzzal vagy a magyar nyelven kitöltött nyomtatványval kapcsolatos kérdések alapján. A fenti – írásbeli és szóbeli – megnyilatkozásokból a *közepes szintű magyar nyelvtudás lemérhető*, ennek meglétét és megtörténtét az átvevő a nyomtatványon aláírásával igazolja.⁷

Az egyszerűsített honosítási eljárás folyamata a gyakorlatban

A honosítási kérelem a mellékleteivel – magyar nyelven saját kézzel írt önéletrajz, valamint igazolás a magyar felmenőkről – az anyakönyvvezető általi befogadását követően átkerül a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatalhoz (továbbiakban: BÁH). A BÁH (jelenleg BMH) az állampolgársági ügyekben a

³ 1993. évi LV. törvény a magyar állampolgárságról

⁴ Ápt. 4. § (3) bekezdés.

⁵ 125/1993. (IX. 22.) Korm. rendelet a magyar állampolgárságról szóló törvény végrehajtásáról.

⁶ A Módszertani Útmutató 2010. november 19. napjától elérhető volt a települési önkormányzatok anyakönyvvezetői számára.

⁷ A módszertani útmutató rendelkezése szerint továbbá vitás helyzetben – amennyiben a magyar nyelvtudás nem igazolható – e tény a kérelmen az átvevő tanúsítja.

Ket. szabályai⁸ alapján eljárva indokolt előterjesztéssel továbbítja a honosítási kérelmet és mellékleteit a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Hatósági Főosztály Hatósági és Állampolgársági Ügyek Osztályához. Ezt követően a minisztérium felterjeszti az iratokat a köztársasági elnök részére.⁹ A köztársasági elnök ellenjegyzéssel látja el a honosítási okiratot, majd az állampolgárság megszerzésére az állampolgári eskü letételével kerül sor.

A gyakorlati tapasztalatok alapján már a kérelem beadásakor felmerülhet bűncselekmény – közokirat-hamisítás – elkövetése, hiszen a kérelmet átvevő ügyintéző a fentiekben ismertetett szabályok szerint köteles meggyőződni az elvárt szintű magyar nyelvtudás meglétéről, amelyet aláírásával igazol. A leggyakrabban előforduló visszaélések során az eljáró ügyintézők a magyar nyelvtudás meglétét igazolják hamisan.

A visszaélések büntetőjogi megítélésének kérdései

Az ügyészség és a bíróság eltérő jogi álláspontra helyezkedett abban a tekintetben, hogy a fenti folyamatban mi minősül közokiratnak. Az uralkodó ügyészségi álláspont szerint a honosítási kérelem nem felel meg a Pp. vonatkozó rendelkezéseiben¹⁰ foglalt követelményeknek, így nem tekinthető közokiratnak. A köztársasági elnök által ellenjegyzett honosítási okirat ugyanakkor a kedvezményes honosítási eljárás feltételeinek való megfelelés tekintetében nem tartalmaz adatokat, ezért közokiratnak kizárólag a BÁH, valamint a miniszter honosításra irányuló előterjesztése minősül. Ezen közokiratokba kerül valótlannal, hogy a kérelmező valamennyi törvényi feltételnek megfelel. Ezzel szemben az eljáró bíróságok már magát a honosítási kérelmet is közokiratnak tekintik.

Az eltérő álláspontok a cselekmények jogi minősítése tekintetében az alábbiakat jelentették.

Az ügyészség jelenlegi gyakorlata alapján minden esetben intellektuális közokirat-hamisítás büntette miatt emelt vádat a kérelmet átvevő ügyintézővel szemben, hiszen közreműködött abban, hogy valótlannal adatok kerüljenek a miniszteri előterjesztésbe mint közokiratba. Ezzel szemben a Nyíregyházi Törvényszék álláspontja az adott ügyekben rendre az volt,¹¹ hogy már maga a honosítási kérelem is közokiratnak minősül, így a – hivatalos ügykörében eljáró – ügyintéző hamis közokirat készítése miatt vonható felelősségre.

⁸ A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. tv.

⁹ A Fehérgyarmati Járási Ügyészség B.640/2015/23. számú fellebbezését idézi Fázsi L.: Az egyszerűsített honosítási kérelmekkel kapcsolatos visszaélések minősítésének kérdése. *Ügyészségi Szemle*, 2017/3., 33. o.

¹⁰ A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 195. § (1) bekezdés.

¹¹ A Törvényszék álláspontjáról részletesebben lásd Fázsi (2017): i. m. 32–41. o.

A kétszeres értékelés tilalmára figyelemmel intellektuális közokirat-hamisítás büntette már nem valósulhatott meg, míg a kérelmező cselekvősége a bűncselekmény tekintetében bűnrészesi lehet.

A 2014-ben az egyszerűsített honosítási eljárások során tapasztalt visszaélések büntetőjogi megítélésével összefüggésben kiadott legfőbb ügyészségi iránymutatás¹² óta szerzett gyakorlati ismeretek, tapasztalatok, valamint a fentieknek megfelelően formálódó joggyakorlat alapján *felvetődik a kérdés, hogy továbbra is fenntartható-e az uralkodó ügyészségi álláspont?* Helyes-e az a gyakorlat, amely szerint továbbra is kizárólag a miniszteri előterjesztést tekintjük közokiratnak, a honosítási kérelmet ugyanakkor nem – annak ellenére, hogy a kérelmen szereplő aláírásával az ügyintéző nem kizárólag azt igazolja, hogy a kérelmező a saját nyilatkozata szerint megfelelően beszéli a magyar nyelvet? Az eljáró ügyintéző ugyanis igazolja mindazt, hogy az előtte személyesen megjelent kérelmező magyar nyelvtudását – a rá irányadó szabályok szerint – leellenőrizte, az megfelelő volt, így a kérelmező a feltételeknek megfelel és jogosult az egyszerűsített honosítási eljárásban való részvételre.

Figyelemre méltó álláspontra helyezkedett a Mohácsi Járásbíróságon ténybelileg azonos tényállás alapján indult büntetőügyben¹³ eljáró bíró: a büntetőeljárás felfüggesztése mellett az Alkotmánybíróság eljárását kezdeményezte jogszabályi rendelkezés alaptörvénnyel ellentétes megállapítása és alkalmazásának kizárása iránt. Álláspontja szerint az Ápt. magyar nyelvtudásra vonatkozó megfogalmazása nem felel meg a Jat. 2. § (1) bekezdésében megfogalmazott rendelkezéseknek,¹⁴ hiszen a honosítási kérelmezők valamint ügyintézők – mint címzettek – számára a jogszabályi rendelkezés még a magyarázatul kiadott tájékoztatók, útmutatók alapján sem értelmezhető egyértelműen. A nyelvtudás megkívánt szintje bizonytalanságot eredményezett a gyakorlatban, a törvény szövegezésének határozatlansága pedig sérti a jogbiztonság követelményét. Az egyedi normakontroll eljárás során¹⁵ az Alkotmánybíróság az Ápt. 4. § (3) bekezdése alaptörvény-ellenességének megállapítására irányuló bírói kezdeményezést visszautasította az indítványozó jogosultságának hiányára történő hivatkozással. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint ugyanis az indítványozó bíró kezdeményezésében mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenesség fennállását kifogásolta, bírói kezdeményezés azonban folyamatban lévő ügyben csak jogszabály alaptörvény-ellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányulhat. Erre tekintettel a vonatkozó rendelkezés a mai napig változatlan formában van hatályban.

¹² BF.548/2014/1-I. sz.

¹³ A Mohácsi Járásbíróság 1.B.46/2015/7. számú végzése.

¹⁴ A jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény 2. § (1) bekezdése alapján „a jogszabálynak a címzettek számára egyértelműen értelmezhető szabályozási tartalommal kell rendelkeznie”.

¹⁵ 3076/2016. (IV. 18.) AB végzés

Az anyakönyvvezető vádlottak gyakori védekezése részben egybevág a fenti okfejtéssel, eszerint ugyanis kezdetben nem állt rendelkezésükre olyan belső szabályzat – illetőleg nem részesültek olyan oktatásban –, amely alapján egyértelműen megállapítható lett volna a magyar nyelvtudás elvárt szintje. Azonban a hivatkozott módszertani útmutató a terhükre rótt bűncselekmények elkövetésének időpontjaiban minden esetben több formában rendelkezésükre állt és részletesen kifejtette a helyes eljárást, valamint az elvárt szintű nyelvtudás leellenőrzésének módszereit.

Az egyszerűsített honosítási eljárások tekintetében történt visszaélésekkel kapcsolatos büntetőeljárások során a kívánt nyelvtudás meglétével kapcsolatban sok esetben nehézséget jelent annak bizonyítása, hogy a *kérelem benyújtásakor* a kérelmező ténylegesen nem rendelkezett a középszintű nyelvtudással annak ellenére sem, hogy a kérelmező, valamint az anyakönyvvezető vádlottak a tárgyaláson egybehangzóan ennek ellenkezőjét állítják. Még inkább nehezíti az ügyész dolgát, ha a kérelmező a tárgyaláson már érti és beszél is az elvárt szinten – vagy azt legalább megközelítően – a magyar nyelvet.

A magyar állampolgárság megszerzése után

Az egyszerűsített honosítási eljárás az arcképet nem tartalmazó honosítási okirat köztársasági elnök általi ellenjegyzésével, majd az állampolgársági eskü letételével zárul. Ezt követően a honosított személy a jogosulatlanul megszerzett magyar állampolgársággal pedig alanyi jogon szerez különböző jogosultságokat, így többek között részesülhet társadalombiztosítási ellátásokban (nyugdíj, egészségügyi ellátás) valamint igen egyszerűen magyar okmányokat kaphat.

A magyar okmányok közül a magyar útlevél megszerzésének kiemelt jelentősége van, hiszen a magyar úti okmánnyal az Európai Unió tagországaival együtt összesen 131 országba van lehetőség vízummentesen utazni – köztük a legnépszerűbb célpontok az Egyesült Királyság, Kanada és az Amerikai Egyesült Államok.

A magyar útlevél „megszerzésének” két alternatívája van. Az egyik lehetőség szerint maga a kérelmező – a jogosulatlanul honosított személy – váltja ki saját részére a magyar okmányokat. Egyre több esetben fordul elő ugyanakkor a másik, az ún. „klón személy esete”, amikor a jogosulatlanul honosított személy a – fényképet nem tartalmazó – honosítási okiratát eladja egy – esetenként akár több, magyar állampolgárság megszerzésére egyszerűsített honosítási eljárás keretében szintén nem jogosult – harmadik személynek, aki a saját arcképével, de a jogosulatlanul honosított személy adataival magyar okmányhoz, így többek között útlevélhez is jut. A klón személy ezáltal új személyazonosságra is szert tehet, amellyel könnyedén kivonhatja magát a bűnüldöző hatóságok látóköréből.

Előfordul továbbá olyan eset is, amikor a honosított személy valóban jogosult az egyszerűsített honosítási eljárás keretében magyar állampolgársághoz jutni, amelyet azonban kizárólag abból a célból szerez meg, hogy azt később áruba tudja bocsátani, vagyis „a magyar állampolgárságával biznisszeljen.”

A „klón személy esete” és az eljáró ügyintéző cselekvőségének jogi megítélése

Amennyiben az eljáró ügyintézőnek tudomása van arról, hogy az útlevel megszerzése érdekében az előtte megjelent személy nem azonos a honosított – és az okmányokra így jogosult – személlyel, ennek ellenére jogtalan előnyért kiállítja a valótlan úti okmányt, bűncselekményt követ el.

Cselekménye jogi minősítésének kérdésben azonban eltérő megyei álláspontok alakultak ki:

1. A valótlan útlevel kiállításával elkövetett bűncselekményt kizárólag a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Főügyészség minősítette *embercsempészés büntettének*, figyelemmel arra, hogy cselekményével az ügyintéző segítséget nyújt határátlépésre jogosító okmánnyal nem rendelkező, harmadik országbeli állampolgárnak schengeni tagállamba való utazásához. A kialakított álláspont szerint az okmányirodai ügyintéző tudatában legalább a valószínűség szintjén meg kell jelennie annak, hogy az okmány kiállításával segíti a külföldi állampolgárok illegális határátlépését, ezzel az illegális migrációt. A Legfőbb Ügyészség álláspontja¹⁶ azal osztja a fenti Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei gyakorlatot, hogy úgynként és személyenként vizsgálni szükséges az ügyintézők tudata tekintetében megállapítható tényeket.
2. Az eljáró ügyintéző azon magatartásának minősítése vonatkozásában, hogy egy közvetítő személytől (kapcsolattartó az ügyintéző és az okirat készítettője között) kapott adatok alapján jogosulatlanul, céljától eltérően lekérdezi a hatósági nyilvántartásokból az eredeti jogosultak személyi adatait, szintén eltérő megyei álláspontok alakultak ki. A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Főügyészség az ügyintéző fenti jogellenes magatartását *személyes adattal visszaélés büntettének* minősítette, más főügyészség hivatali visszaélésnek, de a legtöbb főügyészség e rész-cselekményt egyáltalán nem minősítette.
3. Felmerül továbbá a *hivatalos személy által elkövetett közokirat-hamisítás büntette* is. Eltérő megyei álláspontok alakultak ki abban a tekintetben is, hogy a Btk. 343. § (1) bekezdésének a) illetve c) pontjában meghatározott fordulat a helyes minősítés, de volt olyan álláspont is, amely a kettő között fennálló bűnhalmazatot is megállapíthatónak látta (az okmány kiállítása valamint ezzel egyidejűleg a közhiteles nyilvántar-

¹⁶ KSB.7562/2016/2-5/I.

tásba vétel nyomán). Az egységes legfőbb ügyészségi álláspont szerint¹⁷ ugyanakkor nem képzeltető el jogszerűen, hogy az ügyintéző az útiokmány-nyilvántartás meghamisítása nélkül állítson ki valótlan/hamis útlevelet, ezért a cselekmény két rendbeli közokirat-hamisítás büntettként nem minősülhet. Figyelemmel továbbá arra, hogy az így kiállított közokirat nem alakilag hamis, hanem valótlan tartalmú, a cselekmény a 343. § (1) bekezdés c) pontjában meghatározott hivatalos személy által elkövetett közokirat-hamisítás büntettkének megállapítására lehet alkalmas.

4. A fentiekén kívül továbbá *korruptciós bűncselekmények* gyanúja is fennállhat, valamint ezekre a bűncselekményekre általában jellemző a *szervezett bűnelkövetés valamely formája* is.

Eredményes bizonyítási technikák

Az egyszerűsített honosítási eljáráshoz kapcsolódó bűncselekmények felderítésében kiemelkedő jelentőségűek a leplezett eszközök alkalmazása során beszerzett bizonyítékok, mely tekintetben az új büntetőeljárás törvény szabályai a jövőben várhatóan elősegítik a szükséges információk beszerzését, valamint azok bíróságon történő felhasználhatóságát. A bizonyítás fontos eszközei továbbá a tanú-, illetve gyanúsított kihallgatások során készített videófelvételek (különösen a magyar nyelvtudás megléte vagy teljes hiánya tekintetében).

A fentiekhez kapcsolódóan említésre méltó példa a Kisvárdai Járásí Ügyészségen B.2821/2013. szám alatt folyamatban volt ügy, amelynek felderítését egy megbízhatósági vizsgálat segítette elő: a záhonyi okmányirodai kormánytisztviselő pénzért működött közre az egyszerűsített honosítási eljárásokban és segített hozzá arra nem jogosult külföldieket a magyar állampolgárság megszerzéséhez. Az elkövető a megbízhatósági vizsgálat keretében való pénzátvételt követően beismerő vallomást tett, így a terhére sikeresen 184 rendbeli közokirat-hamisítás büntettkét, valamint 10 rendbeli vesztegetés elfogadásának bűncselekményét lehetett – ez idáig nem jogerősen – bizonyítani.

¹⁷ Uo.

Györgyi Kálmán élete

Meghalt *Györgyi Kálmán*. Ebben az évben töltötte volna be 80. életévét, de ideai születésnapján már nem tudjuk őt felköszönteni. Élete utolsó éve kurtára sikerült. Februártól Ő már csak emlék.

Egyre több a halottunk, kiknek friss hantjai mellett a gyászoló kollégák csendesen próbálják felidézni azokat a napokat, amikor szeretteink, nagyjaink, barátaink, munkatársaink még közöttünk voltak. Torkunkon a hangunk bár óvatosan megcsuklik, legerősebb kíváncsiságunk mégis kérdi, vajon itt ér-e véget minden, amikor fölöttünk is tort ülnek majd, vagy máshol folytatódik talán sorsunk, és újra együtt leszünk azokkal, akikkel oly jó volt rövid századunkban találkozni.

Amikor elmegy közülünk valaki, a siratás alatt megszűnik minden tudományos elképzelésünk a világról, és helyébe lép a transzcendens. A rejtelmek szárnyaszele, ahogy Babits mondja. Ködvárat kezdünk építeni, ahogy *Balázs Béla Halálesztétikájában* tette, olyan ködvárat, melynek gerendái Schopenhauer műhelyéből származnak.

Györgyi Kálmán fanyar mosolyát mostantól csak a véletlenül felé szálló felhőkre szórja, de mi, akik itt maradtunk, tudni fogjuk, hogy ezeket a jeleket Ő küldi felénk. S ne legyenek kétségeink, hogy véleményét ezentúl is kifejezésre juttatja a minket körülvevő világról, és a jelek minden sötéten átrepülnek majd, határtalanul fiatalon, bár mégis – a Nyugatos költő, *Marconnay Tibor* szavaival élve – „határozottan, mint a villám, de milliószor szelidebben”.

Ki volt Györgyi Kálmán?

Hosszú életútját mindenki ismeri. Tudományos lap lévén minket leginkább a „jogtudós” Györgyi Kálmán érdekel. Szerencsére rendelkezésünkre állnak azok a könyvek, könyvrészletek, tanulmányok és cikkek, amelyek által tudományos munkásságába is betekinthetünk. Ebben a rovatban, a 2-es számtól kezdve kívánjuk feldolgozni a teljes év folyamán Györgyi Kálmán tudományos pályáját.

Külföldi bűnelkövetők Magyarországon és a 2015-ben kezdődött migrációs válság¹

A 2015-ben kezdődött menekültügyi, illetve a későbbiekben egyre inkább áradatszerű népmozgalomnak mutakozó általános migrációs válság elsődleges és másodlagos társadalmi hatásai egész Európában ráirányították a figyelmet az igazgatási szempontból külföldi, átutazó, bevándorló, majd tartósan letelepedő népesség bűnelkövetési és áldozattá válási jellegzetességeire, valamint az állampolgárságot nyert egykori migránsok és utódgenerációik kriminológiai sajátosságaira. Emellett kihatottak a nyilvános médiákban folyó társadalmi diskurzusokra is. A német nyelvű országokban például korábban általános volt a „félelem, hogy a külföldiek bűnözésével összefüggő speciális problémák tematizálása a faji előítéleteket és idegenellenességet táplálja”². Mára azonban az elhallgatások falát áttörve egy német elemző azt hangsúlyozza, hogy „...helytelen a külföldiek nyilvánvalóan aránytalanul magas bűnözését és az azzal összefüggő problémátömeget szépítgetni vagy tabusítani”³. Magyarországon ezzel ellentétes dilemma jelentkezik. A külföldiek bűnelkövetésével kapcsolatos kommunikáció egyáltalán nem szépítget, hanem nyíltan deklarálja, sőt talán túl is hangsúlyozza annak veszélyességét, ezért inkább az a kérdés, nem mutatkoznak-e túlzott bűnözési félelmek e részterület kapcsán.

Az alábbi tanulmányban a külföldiek bűnözésének legfontosabb magyarországi vetületeit térképeztük fel. A rendszerváltást követően a külföldi bűnelkövetők szerepe a magyarországi bűnözés teljes vertikumában a kriminálstatisztikai adatokból kiindulva nem nevezhető jelentősnek. Dolgozatunk *első részében* a rendszerváltástól a 2007/2008-ban kibontakozó gazdasági válság időszakáig vizsgáljuk a külföldi bűnelkövetők aktivitását hazánkban. Ezt követően kitekintünk a 2008–2014 időszakra, azt vizsgálva, hozott-e a gazdasági válság szerkezeti átalakulást a külföldi állampolgárok bűnelkövetésében. A tanulmány *második részében* a külföldiek által megvalósított határzárral kapcsolatos bűncselekmények alakulását vesszük nagyító alá.

* Póczik Sz. CSc, tudományos főmunkatárs, OKRI; Bolyky O. PhD, tudományos főmunkatárs, OKRI; Sári E. PhD, tudományos főmunkatárs, OKRI

¹ A tanulmány alapját képező kutatás az OKRI 2018. évi munkatervének B/2.35. jelzetű pontja keretében „Külföldi állampolgárok bűnelkövetési sajátosságai Magyarországon, figyelemmel a 2015–2017-es migrációs válságra” címmel készült. A szerzők köszönetet mondanak Szigeti Ákosnak, az OKRI statisztikusának a statisztikai adatok kigyűjtésében végzett értékes munkájáért.

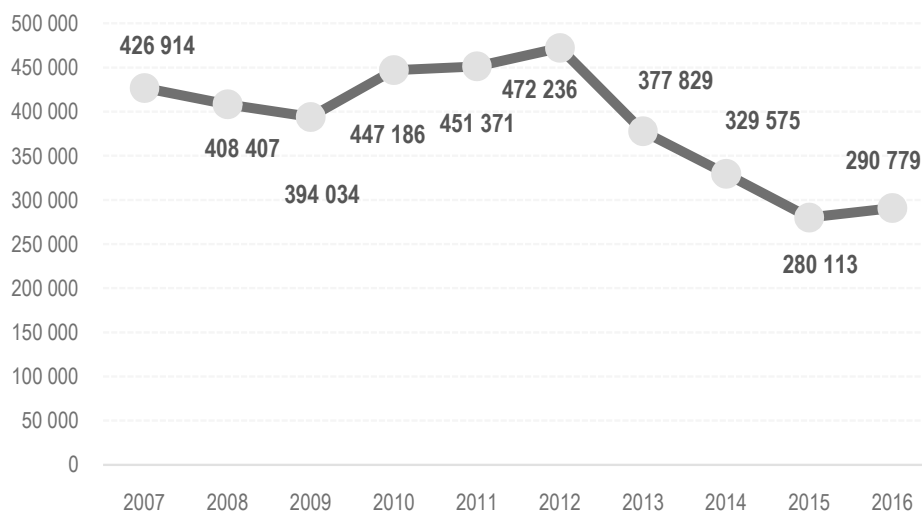
² Urbaniok, F.: Ausländerkriminalität: ein Plädoyer für Transparenz. *Kriminalistik*, 11/2018., 645. o.

³ Uo.

I.

A 90-es évek közepétől az ezredfordulóig – az 1998. évi csúcst megelőzően és követően – évente országosan mintegy 400–500 ezer bűncselekményre derült fény. Az összбűnözés volumene az 1998-as csúcst után – legalábbis a statisztika szerint – folyamatosan csökkent. Az ismertté vált cselekmények száma 2000-ben 450 000-re, 2004-ben 420 000-re esett vissza. A statisztikai csökkenés néhány éves stagnálás után kisebb hullámmal színesítve folytatódott.

1. számú ábra: Bűncselekmények számának alakulása 2007–2016 között⁴

A rendszerváltást követő időszakra visszatekintve a statisztikai adatok nem igazolták a 90-es évek közepén a külföldiek bűnelkövetésével kapcsolatban kialakult, propagandisztikus eszközökkel külföldről és számos vonatkozásban belföldről is szított riadalmat.

A külföldi *bűnelkövetők* száma a rendszerváltás kezdő évétől 2006-ig csak kis mértékben, mintegy 1000 fővel emelkedett. Az ismertté vált bűncselekményeknek 2-3%-át követték el külföldiek, ami számszerűleg 10-12 ezer bűncselekményt jelentett.

A bűncselekmények számában 1990-től gyors növekedés, 1993-ban tetőzés, majd 1998–1999-ben újabb kiugrás volt tapasztalható, amely ezt követően stagnálásnak adta át a helyét. Ugyanebben az időszakban a külföldi *állampolgárok által megvalósított bűncselekmények* száma közel megháromszorozódott, az ún. „csúcsevben”, vagyis 1993-ban a báziséhoz mérten megötszöröződött,

⁴ *Tájékoztató(k) a бűнözésről (2007–2014)*. Legfőbb Ügyészség, Budapest, (2008–2015) <http://ugyeszseg.hu/kozerdeku-adatok/statisztikai-adatok/tajekoztato-a-bunozesrol/>

és megközelítette a 24 ezret.⁵ Ezek az arányok azonban nem hozhatóak összefüggésbe a hazánkba érkező külföldiek számának alakulásával, hiszen már az 1990-es években 20-30 millió beutazó látogatta meg Magyarországot évente, ami mára elérte, sőt bőven meg is haladja az évi 40 milliót.

1. számú táblázat: Összes bűncselekmény, a külföldi bűnelkövetők és cselekményeik száma 1989–2006 között

Év	Összes bűncselekmény	Külföldi elkövetők cselekményei	Külföldi elkövetők száma
1989	225 393	5 004	4 650
1990	341 061	6 400	5 910
1991	440 370	9 540	5 570
1992	447 222	7 192	5 740
1993	400 935	23 688	5 601
1994	389 451	12 280	5 643
1995	502 036	11 837	5 986
1996	466 050	7 999	4 773
1997	514 403	10 609	4 923
1998	600 621	12 136	7 001
1999	505 716	9 984	6 401
2000	450 673	9 816	5 767
2001	465 694	13 351	5 620
2002	420 782	7 077	4 887
2003	413 343	9 200	5 301
2004	418 883	11 893	6 513
2005	436 522	9 727	7 366
2006	425 941	10 200	5 626

Forrás: ERÜBS⁶

Az idegen állampolgárok által Magyarországon megvalósított deliktumok volumenének növekedését elsősorban a közrend elleni, az államigazgatási, valamint a vagyon elleni bűncselekmények gyakoribbá válása okozta. Így például, a külföldiek államigazgatási bűncselekményeinek száma a bázisévi hétszázról 2001-ben 4200 körülire szaporodott, vagyis meghatszorozódott. Ennek magyarázata a politikai rendszerváltással megkezdett nagyszabású társadalmi és gazdasági átalakulásokban keresendő. Az ebbe a körbe sorolt cselekménytípusok,

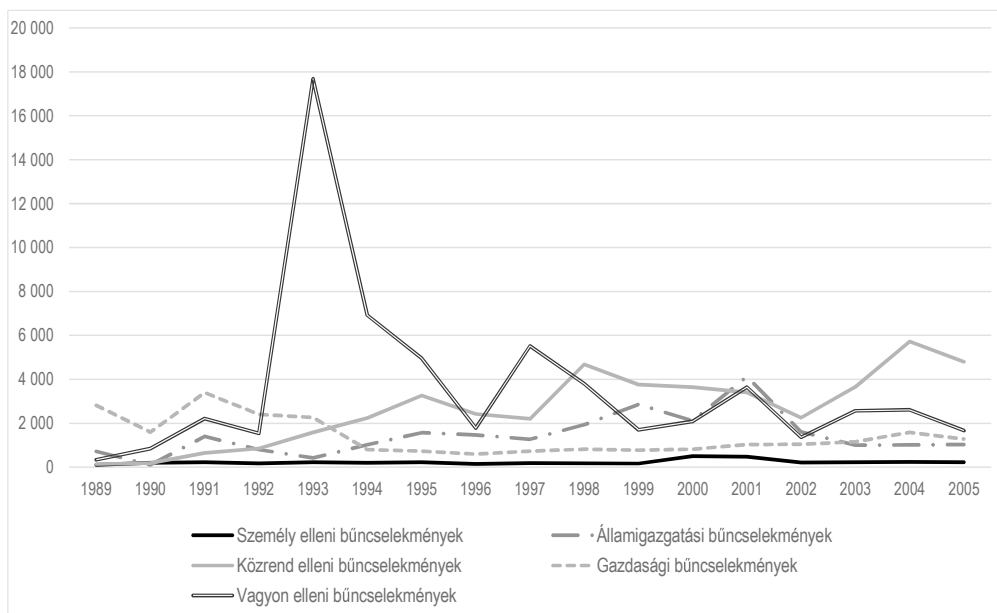
⁵ 1990-ben egy külföldi elkövetőre átlagosan egy bűncselekmény jutott, 1993-ban azonban már 4,2. 1990-ben az összes ismertté vált cselekmény 1,8%-át, 1993-ban 5,8%-át követték el külföldiek, ez volt az évtized közepén kialakult riadalom oka.

⁶ Egységes Rendőrségi és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ERÜBS), 2009 augusztusától Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ENYÜBS)

például a tiltott határátlépés, embercsempészet, hivatali és korrupciós bűncselekmények, hatóság félrevezetése, hamis tanúzás, okirat-hamisítás, nehézség nélkül hozzárendelhetőek a lezajlott társadalmi folyamatokhoz.

Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy az ilyen cselekmények száma a 2000-es évet követően máig ismételten 1000 körüli értékre állt be.⁷

2. számú ábra: Külföldi elkövetők bűncselekményeinek megoszlása 1989–2005

Forrás: ERÜBS

A rendszerváltással és a globalizáció kiteljesedésével összefüggésben magyarázható a külföldi állampolgárok által elkövetett *közrend elleni bűncselekmények* – egyebek között a robbanóanyag vagy lőfegyver engedély nélküli birtoklása, ezekkel való egyéb visszaélés, a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése, környezetkárosítás, bűnszervezet létrehozása, kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények stb. – *huszonötshörszörösére* (150-ről 3500-ra) történt növekedése, majd 3 és 6 ezer közötti ingadozása az ezredforduló után. Ezek egy része közvetlen kapcsolatba hozható a piacgazdasági átalakulás által kitermelt új gazdasági lehetőségekkel, amelyek a haszonszerzésre irányuló újfajta jogsértő magatartások számára is tágabb teret nyitottak. E cselekmények száma 1998-ban az előző évihez képest megduplázódott, majd kisebb ingadozások mellett évi 4-6 ezer között alakult.

⁷ Részletesen lásd Póczik Sz.: Külföldi állampolgárok bűnelkövetése Magyarországon a kriminálstatisztika tükrében, 1989–2006. In: Póczik Sz. – Dunavölgyi Sz. (szerk.): *Nemzetközi migráció – nemzetközi kockázatok*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008, 393–406. o.

A rendészeti tapasztalatok mellett az *embercsempészás* bűncselekményét mutató statisztika is egyértelműen arra utal, hogy a 90-es évek közepére megjelentek, majd az évtized végére kiteljesedtek a migrációt szervező és támogató illegális hálózatok. Szélesebb teret nyert a szervezett embercsempészás és emberkereskedelem, amelyekben elsősorban magyar, jugoszláv, köztük számos koszovói albán, valamint román, szlovák és albán állampolgár vett részt elkövetőként. Ezeknek a cselekményeknek a száma 1996-tól indult rohamos emelkedésnek: az összes ilyen bűncselekmény tendenciáját követte a külföldi elkövetők által megvalósított embercsempészési cselekmények száma is. Eközben az ismertté vált elkövetők száma szinte állandó maradt, ami egyre intenzívebb és profeszszionálisabb elkövetési magatartásra engedett következtetni. A fel nem derített elkövetők döntő többsége valószínűsíthetően magyar állampolgár volt, akik nehezen azonosítható nemzetközi hálózatok számára dolgoztak. Ez is egyik oka lehetett annak, hogy a bűnügyi statisztika tanúsága szerint az embercsempészési cselekmények száma öt év alatt radikálisan csökkent (2001-ben még tízezres nagyságrendet, 2006-ban néhány száz főt, később pedig már csupán néhány tucat esetet mutat a statisztika). Az ismertté vált embercsempészési cselekmények látványos statisztikai csökkenését azonban elsődlegesen a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (régii Btk.) 2002. április 1-jétől hatályos módosítása okozta. A Schengeni Végrehajtási Egyezmény 27. cikk 1. pontjára támaszkodva, a 2001. évi CXXI. törvény 2002. június 1-jétől szigorítások mellett az embercsempészésnek azt az esetét, amikor az elkövetők az államhatár átlépéséhez több személynek nyújtanak segítséget, úgynevezett törvényi egységbe foglalva *egy bűncselekménnyé* tette. Ezt megelőzően az embercsempészás annyi rendbeli bűncselekménynek minősült, ahány személynek egy embercsempész vagy csoport segítséget nyújtott. A Btk. módosítása – ahogy a legfőbb ügyész 2002. évi országgyűlési beszámolója is megállapította – önmagában „majdnem hétezerrel csökkentette a bűncselekmények számát anélkül, hogy a tényleges helyzetben bármilyen változás történt volna”. A 2001-ben regisztrált 10 266 embercsempészás így 2002-ben 3639-re apadt. Ez a bűncselekmények teljes statisztikai volumenére is jelentős hatást gyakorolt. A bűncselekmények összes száma a 2001. évi 465 694-ről 2002-re 420 782-re redukálódott, vagyis összesen mintegy 45 ezerrel csökkent.⁸ Az emberkereskedelemmel kapcsolatos magyar jogharmonizáció⁹ ellenére

⁸ A Magyar Köztársaság legfőbb ügyészenek országgyűlési beszámolója az ügyészség 2002. évi tevékenységéről, 9. és 13. o. Lásd még: *Oltalomkeresők. A Menedék Egyesület hírlevele a nemzetközi migrációról*. IX. évfolyam, 7–8. szám, 2003. július–augusztus, 5. o. Az embercsempészás problémájához részletesen lásd Gaál Gy.: *Az embercsempész tevékenység megjelenési formáinak és módszereinek változásai a Magyar Köztársaság államhatárán 1991–2003 között*. Doktori értekezés 2005. *Határrendészeti Tanulmányok*, 2005/4. (különszám), 8–20., különösen 12–13. o.

⁹ Lásd a Tanács 2002. július 19-i kerethatározatát az emberkereskedelem elleni küzdelemről; a Tanács 2003. december 22-i kerethatározatát a gyermekek szexuális kizsákmányolása és a gyermek-pornográfia elleni küzdelemről; a Tanács 2004. április 29-i

az ilyen cselekmények felderítésében nem mutatkoztak jelentős eredmények a korábbiakhoz képest.¹⁰

2. számú táblázat: Embercsempészás: bűncselekmények és elkövetők száma 1991–2006

Év	Összes embercsempészás	Embercsempészás összes bűnelkövetője	Külföldi elkövetők cselekményeinek száma	Külföldi elkövetők száma
1991	1 225	117	1 166	102
1992	695	101	537	66
1993	207	41	92	29
1994	1 005	116	455	79
1995	983	173	788	136
1996	1 114	195	659	99
1997	1 303	221	564	100
1998	2 902	367	1 036	154
1999	6 499	559	1 916	130
2000	5 178	448	1 227	145
2001	10 266	471	3 399	159
2002	3 639	428	920	92
2003	1 481	465	284	46
2004	658	555	46	12
2005	662	523	6	13
2006	525	482	1	1

Forrás: ERÜBS

Távolról sem mellékes, hogy mely országokból érkezett a külföldi elkövetők meghatározó része. A rendszerváltás előtti időszakból elsődlegesen a szervezett bűnözés témakörében található elérhető adatokat a külföldiek által elkövetett bűncselekményekről, a rendszerváltás utáni időszakot pedig a statisztikai adatok tükrében vesszük górcső alá.

irányelvét a harmadik országok emberkereskedelem áldozatává vált vagy az illegális bevándorlás megkönnyítésére irányuló cselekményekben érintett, a hatáskörrel rendelkező hatóságokkal együttműködő állampolgárai részére kiállított tartózkodási engedélyről; valamint a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény emberkereskedelem büntetéről és vétségéről szóló 175/B. §-át. Az Országos Kriminológiai Intézetben folyó célfutatóról lásd Fehér L.: Illegális migráció, embercsempészet, emberkereskedelem. In: Irk F. (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok* 42. OKRI, Budapest, 2005, 210–233. o.

¹⁰ Az embercsempészet korabeli problémaköréhez lásd még Windt Sz.: Embercsempészek és csempészett személyek Magyarországon. In: Póczik Sz. – Dunavölgyi Sz. (2008): i. m. 407–423. o.; valamint korábbról Szecsei J.: Embercsempészet Magyarországon a 1990-es években. *Belügyi Szemle*, 1997/7–8., 93–98. o.; Szűcs J.: Embercsempészek: az illegális migráció haszonélvezői. *Belügyi Szemle*, 1996/3., 77–79. o.

Az 1970-es évektől az utazási tilalmak fokozatos enyhülése megnyitotta az utat az illegális áruk csempészete és az ezeket forgalmazó – akkor még viszonylag alacsony szinten – *szervezett bűnözői csoportok* előtt. Jugoszláviából és Lengyelországból, kisebb mértékben Csehszlovákiából, kicsit később a Szovjetunióból érkező bűnözők tevékenysége és együttműködése a magyar alvilági csoportokkal felkeltette a magyar rendőri szervek érdeklődését.¹¹ A nyolcvanas évek második felében kezdett összefonódni egyes bűnözői körök tevékenysége egyes vállalkozói csoportokéval. Az – akkori szóhasználat szerint – „vendéglátó-ipari egységekben” elszaporodtak a zseblopások és más vagyoni elleni bűncselekmények, akárcsak a csalások és sikkasztások. Egyes külföldi csoportok elkezdtek védelmi pénzeket kizsarolni a vállalkozóktól. A gazdasági átalakulás tipikus kísérőjelenségeként tömegessé vált a prostitúció, a fővárosban megjelentek az illegálisan beszerzett játékgépek, illetve az ezekre épülő illegális játéktértermek. Egyes külföldi bűnszervezetek, mint például a fegyverkereskedő Alili Vebbi és emberei, a 70-es évektől pihenő és búvóhelyként tekintettek Magyarországra.¹² Az 1990-es évek közepén terjeszkedni kezdett néhány orosz, jugoszláv és ukrán bűnözői csoport is Magyarországon, amelyek *illegális nyersanyag-behozatalból*, köznapi nevén „olajozásból”, kábítószer-keresedelemből, fegyvercsempészetből és prostitúcióból, valamint lopott személygépkocsikkal folytatott üzelmekből reméltek nagy profitot. Az egyik budapesti arab csoport Magyarországon tartózkodó külföldi turisták autóját lopta rendszeresen megrendelésre, majd részben Oroszországba, részben a rijekai kikötőből hajóval Líbiába juttatta.¹³ Sor került néhány *leszámolás jellegű emberölésre*, vagy annak kísérletére is. Az alvilági csoportok villongásaiban gyakran szerepet játszottak irányítóként vagy végrehajtóként külföldiek is.¹⁴ A jugoszláv polgárháború éveiben a Közép- és Közel-Keletről Nyugat-Európába érkező *kábítószer* szállítási útvonala egyre inkább eltolódott Magyarország felé, és hazánkon keresztül vezetett a posztsovjett kábítószer exportútja is. A szállítás részben magyar, budapesti és miskolci bűnözői csoportok közbejöttével folyt, de a tulajdonképpeni kereskedelem lengyel, svéd és holland állampolgárok kezében volt. Eközben török és albán csoportok magyarországi lerakatokat és elosztóhelyeket hoztak létre.¹⁵ Így vált az ország tranzitútvonalból egyre inkább felvevő piaccá.¹⁶ A 90-es évek második felében megjelent a külföldiek által irányított prostitúciós célú emberkereskedelem is, amelyben orosz és ukrán bűnszervezetek játszották a főszerepet.

¹¹ Lásd Katona G.: *Szervezett bűnözés Magyarországon*. BM Kiadó, Budapest, 2000, 9. o.

¹² Alili Vebbi és csoportja 1974–75-ben tartózkodott Budapesten. Itt tartózkodásuk idején szüneteltették bűnözői tevékenységüket, inkább pihenés és kapcsolódás céljával érkeztek. Katona (2000): i. m. 9. o.

¹³ Uo. 41–44. o.

¹⁴ Kovács I.: „Olajozás”, szervezett bűnözés és prostitúció a 90-es években Magyarországon. *Nemzetbiztonsági Szemle*, MMXV/I., 134–137. o.

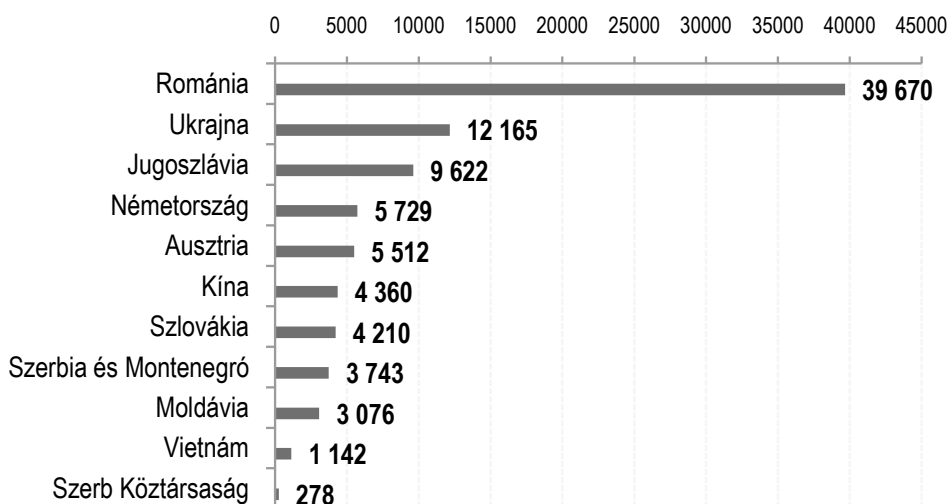
¹⁵ Katona (2000): i. m. 40–44. o.

¹⁶ Uo. 41–44. o.

Mindezzel együtt Magyarország, részben a rendszerváltás utáni konszolidációs időszakban szigorodó szabályozók miatt, részben szűkös és alacsony profitabilitású piacként nem kínált kedvező terepet a nagystílű nemzetközi bűnözés számára. A gazdasági cselekmények száma a rendszerváltás éveiben mutatkozó magas értékekhez képest lassan harmadolódott: 3–4 ezerről 1–1,5 ezerre csökkent, ami persze az elkövetési módok finomodásával, nehezebb felderíthetőségével is magyarázható. A rendszerváltást követő hosszabb időszakban a külföldiek *vagyon elleni cselekményeinek* száma megtízszereződve évi 3–5 ezer körülire emelkedett, majd az ezredfordulót követően 2–2,5 ezer körül állapodott meg.

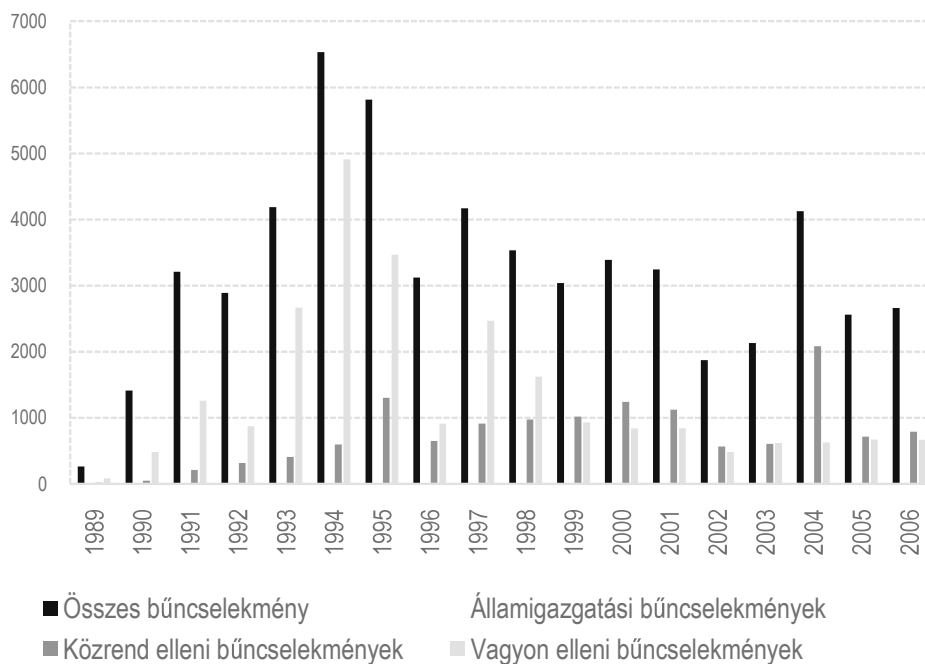
A rendszerváltás kezdeti időszakához viszonyítva a *bűncselekmények számának alakulásából* látható, hogy az elkövetésekhez hozzárendelhető etnikai csoportok rangsora átstrukturálódott. 1990-ben még a lengyel elkövetők álltak az élen részben gazdasági, közrendi és vagyon elleni bűncselekményeikkel. Hamarosan felzárkóztak mögéjük a román állampolgárok, és már 1991-től átvették a vezetést, és mindmáig őrzik vezető helyüket. A lengyelek 1997-re kiszorultak az első tízből is, ami Lengyelország gyors és határozott konszolidációjának volt köszönhető. A románok mögé 1992-ben jöttek fel a délszláv régióból, valamint Szlovákiából és Ukrajnából érkező elkövetők és váltakozva máig tartják dobogós helyüket a Romániából származók mögött.

3. számú ábra: A jelentősebb számban Magyarországon tartózkodó külföldiek által elkövetett bűncselekmények száma és az elkövetők származási-/lakhelye szerinti megoszlás 1995–2006

Forrás: ERÜBS

4. számú ábra: Romániai elkövetők cselekményei 1989–2006

Forrás: ERÜBS

A kínai elkövetők cselekményeiről 1995 óta vannak adataink. Bűncselekményeik száma lassan araszolt felfelé: 1999-ben a nyolcadik, de az ezredfordulón már a negyedik helyen álltak. Jelenleg az első tízes csoport legvégén foglalnak helyet. A külföldiek által elkövetett bűncselekmények körében jóval kisebb, de még statisztikailag értékelhető nagyságrendekkel megjelentek és máig jelen vannak a török, bolgár, moldvai, horvát, orosz, osztrák és német elkövetők is.

A rendszerváltás utáni időszakban a *romániai elkövetők* az összes külföldi elkövetőknek mintegy felét, az általuk elkövetett cselekmények a külföldiek által elkövetett összes cselekmény 25–30 százalékát tették ki, ami mindenképpen figyelemre méltó. Számszerűen egy körülbelül kétezer fős romániai származású elkövetői kör évi 3–4 ezer cselekményt valósított meg, tehát az egy elkövetőre jutó átlagos cselekményszám ebben a körben viszonylag stabilan kettő körül alakult. Cselekményeik száma a bázisévhez (1989: 262 deliktum) viszonyítva 1994-re 25-szörösére ugrott, de az 1994. évi kiugrást követően lefeleződött. Rendőri információk szerint az elkövetői kör professzionálisabb lett, a cselekmények a korábbiakhoz képest szervezettebbé, tervszerűbbé váltak. Az általuk megvalósított deliktumok tipikusan a vagyon elleni bűncselekmények (főként zseblopás és betörés) voltak, de ezek mellett kiemelkedtek a közrend elleni bűncselekmények – főként az embercsempészés –, valamint a közbizalom elleni bűncselekmények közül az okirat-hamisítások is. A kiscsoportokba

szervezett román utazó bűnözés nagyvárosokban zseblopások, vidéken sorozatbetörések elkövetésére specializálódott, tevékenységét viszonylag magas fokú technikai felkészültség, helyismeret, szállítási kapacitás, előkészített menekülési útvonalak, helyi segítők igénybevétele jellemezte. A Romániából származó gyermek- és fiatalkorúak jelentős számban jelentek meg a 90-es években kialakult homoszexuális prostitúció kínálatában is.

2002-től az ukrán elkövetők cselekményeinek száma is egyenletesen emelkedett, és 2005-re nagyon hasonló cselekményi struktúra mellett elérte, sőt kicsivel meg is haladta a román elkövetők deliktumainak számát.

A kínai bűnelkövetők tekintetében számos téves közhiedelem élt (és él mai is) a nyilvánosságban. A kínai kereskedők már az itt tárgyalt időszakban is engedéllyel letelepedett, szabályosan üzemeltetett, számlaképes vállalkozások tulajdonosai vagy alkalmazottai voltak. Mindig és mindenhol alacsony körökben a feljelentési hajlandóság, ezért a kriminálstatisztika sehol nem ad megbízható képet bűnözésük mennyiségi és minőségi alakulásáról. Az általuk megvalósított és ismertté vált cselekmények között az államigazgatási területen legjellemzőbb volt a migrációhoz kapcsolódó *jogellenes belföldi tartózkodás*, az évi összes kínai cselekmény mintegy harmadát-felét kitevő közrend elleni bűncselekmények területén a migrációval és kereskedelmi tevékenységgel kapcsolatos *okirat-hamisítás*, a gazdasági területen a kisszámú, de nagy értékre elkövetett *vámfizetéssel* kapcsolatos bűncselekmény, a vagyoni területen szintén a kereskedelem kapcsán a *szerzői és szomszédos jogok megsértése*. Tömegesen fordult elő hamis márkajelzésű árucikkek forgalmazása.¹⁷ Az éves átlagban elkövetett 300–400 cselekményük nem képviselt komoly nagyságrendet a külföldiek bűnelkövetésében. A kínaiak jelenléte, ahogy ez mára tagadhatatlanná vált, jelentős társadalmi és gazdasági előnyt tartogat. Kína a 21–22. század szuperhatalma lesz. Bár a hazai kínai népesség létszámban kicsiny, gazdasági erejénél fogva mégis erős kulturális, gazdasági és politikai kapocs lehet Kína és Magyarország között, annál is inkább, mivel a kínai – ma már mondhatjuk – (kvázi) kisebbséggel kapcsolatos biztonságpolitikai aggodalmak teljesen megalapozatlannak bizonyultak.

Itt kell szót ejtenünk arról, hogy a külföldi bűnelkövetők körében a gyermekkorúak száma 1990 és 2006 között lassú emelkedést mutatott, és szinte nulláról 34-re emelkedett 2007-re. Eközben a fiatalkorú bűnelkövetők száma stagnálni látszott. A külföldi bűnelkövetők 94–95 százaléka büntetlen előéletű volt.

Joggal gondoltuk úgy, hogy a 2008. évi gazdasági válsággal kezdődő időszakban, amely mindmáig érezteti hatását, a külföldiek bűnelkövetése esetleg átstrukturálódik, ez a feltételezés azonban már a válság mélypontját jelző 2009–2010 évekre sem igazolódott be.

¹⁷ A kínai bevándorlókkal kapcsolatos korábbi tendenciákhoz lásd Póczik Sz.: Rendszerváltás és kriminalitás: külföldiek és cigányok a bűnpiacón. *Valóság*, 1996/6., 73–102. o.

A 2006–2014 közötti időszakban a külföldi elkövetők száma továbbra is stagnált, illetve 4 ezer és 6 ezer fő között ingadozott. A korábbiakkal összevetve, tendenciájában a körükben tapasztalt elkövetési intenzitás csökkent. Az elkövetők számszerű sorrendje keveset változott, legtöbbjük továbbra is román és ukrán. 2010-ben 1387 ismertté vált bűnelkövető érkezett Romániából, Ukrainából 453, Szerbiából 279, Szlovákiából 227, Németországból 165, Ausztriából 137, Törökországból 100, Vietnámból 95, Koszovóból 89, Afganisztánból 82, jóllehet afgánokkal korábban csak elvétve találkoztunk a beutazók és főként a bűnelkövetők között. Eközben a románok létszámban stabilan 33–35 százalékon álltak. Az egy külföldi bűnelkövetőre jutó bűncselekmények száma 1,4–1,6 között ingadozott. 2012-ben például a regisztrált bűncselekmények összetétele nem változott 2011-hez képest. A legnagyobb arányt 2012-ben a közrend elleni bűncselekmények képviselték, ezt követték az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni, majd a vagyon elleni bűncselekmények. A Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztályának 2012. évi tájékoztatója szerint: „A legtöbb vagyon elleni bűncselekményt a román, szlovák és ukrán állampolgárságú bűnelkövetők valósították meg. A közrend elleni bűncselekményeket legnagyobb arányban a román és ukrán állampolgárságú bűnelkövetők követték el, de viszonylag magas a szerb és a szlovák állampolgárságú bűnelkövetők száma is. E kategórián belül a különböző okirat-hamisítások a leggyakoribbak. Közlekedési bűncselekményeket leginkább románok követték el, de viszonylag magas volt az osztrák és a szlovák állampolgárok által megvalósított közlekedési cselekmények száma is. A gazdasági bűncselekményeket túlnyomórészt szerb, ukrán és román elkövetők valósították meg.”¹⁸

3. számú táblázat: A külföldi bűnelkövetők és cselekményeik száma 2006–2014 között

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
bűnelkövetők száma	5 626	4 420	4 046	3 985	4 170	4 857	3 623	3 912	3 579
bűncselekmények száma	10 200	6 947	6 457	7 267	7 402	7 117	6 626	n.a.	n.a. ¹⁹

Forrás: ENYÜBS

¹⁸ *A külföldi állampolgárok és a bűnözés kapcsolata Magyarországon a 2011–2012. években.* Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály, Budapest, 2012. <http://ugyeszseg.hu/kozerdeku-adatok/statisztikai-adatok/a-kulfoldi-allampolgarok-es-a-bunozes-kapcsolata-magyarorszagon/>

¹⁹ Az OKRI statisztikai részlegének információja szerint a Magyarországon regisztrált külföldi bűnelkövetők száma az ENYÜBS rendszer bűnelkövetői adatbázisa alapján megismerhető, azonban az általuk elkövetett bűncselekmények összes száma csak a bűnelkövetői és a bűncselekményi adatbázisok adatainak összekapcsolásával lenne megadható. Ennek a jelenlegi ENYÜBS rendszerben technikai akadályai vannak, azonban az ENYÜBS a 2018. évben egy alapos felülvizsgálaton esett át, amelynek köszönhetően az új rendszer már alkalmas lesz erre a feladatra is. A bűncselekményeknek a régi Btk. fejezetei szerinti csoportosítása és a hatályos Btk. ilyen csoportosítása nem egyezik és azok egymásnak nem megfeleltethetőek, ezért időszerszerűen nem lehet egyik vagy másik csoportosítást követve adatokat szolgáltatni.

A fenti fejezet lezárásaként összegzően megállapíthatjuk, hogy a rendszerváltástól 2014-ig terjedő időszakot bűnelkövetői szempontból a szomszédos régiók államainak, vagy a viszonylag közeli, jobbra EU-tagállamok polgárainak aktivitása jellemezte. Az érintett régiókhoz Magyarországot szoros történelmi, gazdasági és személyközi kapcsolatrendszer köti, az ezekből kiinduló bűnözői aktivitás többé-kevésbé megfeleltethető a nem-bűnözői kapcsolatok intenzitásának, jóllehet jelenleg megfelelő kumulált mérőszám hiányában ez nehezen volna adatokkal alátámasztható.²⁰ Ennek ismeretében kevésbé meglepő, hogy az interregionális kapcsolatok fókuszában a materiális és pénzügyi javakhoz kapcsolódó, számszakilag is mérhető értékcsere áll. Ebből következik, hogy a külföldi bűnelkövetők cselekményei legnagyobb részben anyagi javak, illetve vagyoni gyarapodást ígérő pozicionális előnyök megszerzésére irányultak. Ezzel szemben például a személy elleni, a gyermekek érdekét sértő, a család elleni és nemi erkölcs elleni bűncselekmények jóval ritkábban fordulnak elő a külföldiek körében.

II.

A külföldi állampolgárok bűnelkövetésében mutatkozó viszonylag egyenletes és statisztikailag kiszámíthatóan csökkenő tendenciát szakította meg a 2015-ben kezdődött és máig tartó menekült-, illetve migrációs válság. A Magyarországot 2015 kora tavaszán váratlanul érő tömeges migrációs hullámmal szembeni védekezésként 2015. július 13-án gyorstelepítésű drótakadály felhasználásával megkezdődött a magyar–szerb, és később a magyar–horvát, majd a román határszakaszon a „határőrizeti célú ideiglenes kerítés” kiépítése.²¹ A körülbelül 175 km hosszúra tervezett műszaki határzár a déli országhatáron a hivatalos határátkelőhelyek közötti „zöld” határszakaszokat zárja le fizikailag. Az építkezést a 2015. július 31-én megjelent 213/2015. (VII. 31.) Kormányrendelet²² védte, amely az illetéktelen belépőkkel és a munkát akadályozókkal szemben pénzbüntetést helyezett kilátásba.

A műszaki határzár megépítésével párhuzamosan zajlott a több jogterületet érintő „jogi határzár” szabályozásának kialakítása.²³ Az „Egyes törvényeknek a tömeges bevándorlás kezelésével összefüggő módosításáról” szóló 2015. évi CXL. törvény a Magyarországra irányuló migrációra vonatkozó jogszabályokat a 2015-ben kialakult bevándorlási helyzetnek megfelelően egészítette ki, vagy

²⁰ Kapcsolatintenzitási index kidolgozására a későbbiekben teszünk kísérletet.

²¹ Lásd a rendkívüli bevándorlási nyomás kezelése érdekében szükséges egyes intézkedésekről szóló 1401/2015. (VI. 17.) Kormányhatározatot.

²² 213/2015. (VII. 31.) Korm. rendelet a határőrizeti célú ideiglenes biztonsági határzár építésén dolgozók védelméről, továbbá az államhatárról szóló törvény szerinti közérdekű használati joggal összefüggő kártalanításról szóló 211/2015. (VII. 23.) Korm. rendelet módosításáról

²³ Póczik Sz.: A határzárral kapcsolatos bűncselekmények elkövetőinek szociológiai vizsgálata a Csongrád megyei büntetőeljárások alapján. In: Vókó Gy. (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok* 55. OKRI, Budapest, 2018, 10–28. o.

alakította át. A jogalkotó a határvédelmet szolgáló fizikai létesítményhez első-sorban büntetőjogi és közigazgatási jellegű jogkövetkezményeket fűzött.²⁴ A Btk. „Közigazgatás rendje elleni bűncselekmények” című fejezete új, önálló büntetőjogi tényállásokkal egészült ki. Ezek a „Határázár tiltott átlépése” (Btk. 352/A. §), a „Határázár megrongálása” (352/B. §) és a „Határázárral kapcsolatos építési munka akadályozása” (352/C. §). Mindhárom büntető szabály a határrendészet és határforgalom zavartalan működését, az illegális migráció megakadályozását, és a határvédelmi létesítmények védelmét szolgálja.²⁵ A „határázár” bűncselekmények akkor valósulnak meg, ha az elkövető a létesítmény védelmi funkcióját felismeri, és tettét ennek tudatában követi el.²⁶ A három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő „határázár tiltott átlépését” az követi el, aki a technikai határázáron keresztül illegálisan lép be Magyarországra. A műszaki zárral nem védett határszakaszon történt illegális belépés esetén csupán „tiltott határátlépés” szabálysértése valósul meg.²⁷ A „technikai határázár megrongálása” 1–5 éves szabadságvesztést von maga után.

A 352/A–B. §-okban szabályozott bűncselekmény minősített esetei a fegyveresen vagy felfegyverkezve, vagy tömegzavargás²⁸ résztvevőjeként történő elkövetés. A technikai határázár építésének akadályozására irányuló tevékenységek vétségként egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendők. Ha bármelyik határázárral kapcsolatos bűncselekmény esetén szabadságvesztést szabtak ki, az elkövető kiutasítása nem mellőzhető [Btk. 60. § (2a) bekezdés].

A bevándorlási hullámra tekintettel megalkotott 2015. évi jogszabályi módosítások vezették be a *tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet* fogalmát, amelyet, ha a bevándorlók száma adott időszakban eléri a törvényben meghatározott szintet, a kormány rendelettel hirdethet ki egy településre, regionálisan vagy országosan, amivel speciális szabályok lépnek életbe.²⁹ A tömeges bevándorlás

²⁴ A szabályozás pontos összegzését adja a Szegedi Törvényszék tájékoztatója. <http://birosag.hu/media/aktualis/tajekoztato-egyes-torvenyeknek-tomeges-bevandorlas-kezelesevel-osszefuggo>

²⁵ Sinku P.: A közigazgatás rendje elleni bűncselekmények. In: Belovics E. – Molnár G. M. – Sinku P.: *Büntetőjog II. Különös Rész.* Ötödik, hatályosított kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2016, 617–620. o.

²⁶ Bérces V.: A határázárral kapcsolatos bűncselekményekre vonatkozó eljárási szabályokról – de lege ferenda. *Eljárásjogi Szemle*, 2017/2., 46. o.

²⁷ A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény 204. § (1) bekezdése értelmében „Aki Magyarország államhatárát engedély nélkül vagy meg nem engedett módon lépi át, vagy ezt megkísérli, szabálysértést követ el”.

²⁸ Lásd Molnár G. M.: Az állam elleni bűncselekmények. In: Belovics E. – Molnár G. M. – Sinku P.: *Büntetőjog II. Különös Rész.* Harmadik kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 2014, 374. o.

²⁹ A menedéjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény 80/A–G § (a módosítást bevezette a 2015. CXL. törvény 16. §-a); Be. XXVI/A. fejezet (a módosítást bevezette a 2015. CXL. törvény 25. §-a).

okozta válsághelyzet hatálya alatt indult büntetőeljárásokat például minden más ügyet megelőzően kell lefolytatni (Be. 542/E. §).³⁰ A törvény a határozással kapcsolatos bűncselekmények elkövetői körére vonatkozóan az elkövetési helyekhez igazodva a Szegedi, a Pécsi és a Zalaegerszegi Járásbíróságok és Törvényszékek speciális illetékességét határozza meg.³¹

A kutatást megelőzően nem minden alap nélkül véltük úgy, hogy a határozással kapcsolatos új bűncselekményi tényállásokkal kapcsolatos büntetőeljárások száma valamelyest át fogja rendezni a korábban kialakult összképet és tendenciákat. Hipotézisünk azonban nem állta meg helyét. A külföldi elkövetők száma és aránya a migrációs hullám és a jogi határozás ellenére összességében továbbra is csökkenő tendenciát mutat.

4. számú táblázat: Az összes regisztrált és összes külföldi bűnelkövető száma 2015–2017

	2015	2016	2017
összes bűnelkövető	98 987	98 137	90 364
külföldi bűnelkövető	5 104 (5,16%)	6 901 (7,03%)	4 012 (4,44%)

Forrás: ENYÜBS

5. számú táblázat: Külföldi állampolgárságú elkövetők száma és megoszlása 2017-ben (a 10 leggyakrabban előforduló állampolgárság)

Külföldi bűnelkövetők száma összesen n=4133 (100 %)		
állampolgárság	bűnelkövetők száma	összes elkövetőhöz viszonyított arányuk (%)
román	954	23,08
ukrán	742	17,95
szerb	320	7,74
osztrák	247	5,98
német	204	4,94
szlovák	197	4,77
bolgár	97	2,35
lengyel	90	2,18
török	88	2,13
kínai	67	1,62

Forrás: ENYÜBS

³⁰ Be. 542/D–U § (a módosítást bevezette a 2015. CXL. törvény 25. §-a). Ehhez részletesebben lásd Póczik (2018): i. m. 11–19. o.

³¹ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.) 17. § (6) és (6a) bekezdései [a módosítást bevezette a 2015. évi CXLVI. törvény 2. § (1) és (2) bekezdése, hatályos 2015. október 8-tól].

Az összes bűnelkövető 99 ezerről mintegy 90 ezerre csökkenő létszáma mellett a külföldi elkövetők 4,5-5 százalékos arányt képviselnek. A 2016-ban mért 7 százalékos elérést kiugrás részben a 2015-ről áthúzódó büntetőügyek számából, részben a 2016-ban még erős migrációs nyomásból eredhet. Ez a 1990-es évekhez képest is meglehetősen stabilitást jelez, hiszen mint fentebb jeleztük, akkoriban az összes ismertté vált bűnelkövető 3-4 százaléka volt külföldi. (4. sz. táblázat)

A legfrissebb statisztikai adatok alapján a külföldi bűnelkövetők száma 2015-ben emelkedést mutatott. Az akkor bűnelkövetőként regisztrált összesen 5171 főnél azonban nem állt meg az emelkedés. 2016-ban már 6936 fő idegen állampolgárságú elkövetőt vett nyilvántartásba a magyar bűnüldöző hatóság.³² 2017-ben, a migrációs válság csúcspontjától távolodva számuk visszaesett, így 2018-ban már „csak” 4133 fő külföldi elkövető vált ismertté. Körükben az állampolgárság szerinti megoszlás az 5. számú táblázat adatai szerint alakult.

A tömeges migrációban érintett kibocsátó, illetve tranzit-országokból érkezők között csak elenyésző számban találunk olyanokat, akik korábban bűncselekményt követtek el Magyarországon.

6. számú táblázat: Külföldi állampolgárságú bűnelkövetők száma és megoszlása 2017-ben (a tömeges migráció kibocsátó országokból érkezők)

Külföldi bűnelkövetők száma összesen n=4133 (100 %)		
állampolgárság	bűnelkövetők száma	összeshez elkövetőhöz viszonyított arányuk (%)
<i>szíriai</i>	52	1,26
<i>albán</i>	48	1,16
<i>afganisztáni</i>	48	1,16
<i>iráni</i>	44	1,06
<i>nigériai</i>	44	1,06
<i>koszovói</i>	43	1,04
<i>pakisztáni</i>	20	0,48

Forrás: ENYÜBS

A határzár tiltott átlépése (Btk. 352/A. §) bűncselekmény miatt regisztráltak száma közismert okokból 2016-ban mutatja a legmagasabb értéket 2803 fővel. Közülük hét elkövetőt regisztráltak határzár-rongálóként. Az érintett elkövetők 2843 esetben követtek el a Btk. 352/A. § által tilalmazott határátlépést. A két érték közötti eltérés az elkövetők száma és a bűncselekmények száma közötti különbséget jelzi. A hét rongálóval nem hozható szinkronba az

³² A Rendőrség hivatalos honlapján közzét statisztikai adatok. (<https://bsr-sp.bm.hu>)

1543 esetben megvalósult 352/B. § szerinti rongálás. Az aszinkronitás oka az, hogy ez a cselekmény számos esetben nem bizonyítható, illetve akkor is megvalósult, ha az elkövető személyére nem derült fény. (A számok értelmezésekor ügyelni kell arra, hogy az „átlépésre” és „rongálásra” vonatkozó értékek nem adhatók össze). (7. sz. táblázat)

7. számú táblázat: Határozással kapcsolatos bűncselekmények és elkövetőik 2015–2017

Regisztrált „határozás” bűnelkövetők			
	2015	2016	2017
Határozár tiltott átlépése (Btk. 352/A. §)	906	2803	20
Határozár megrongálása (352/B. §)	0	7	1
Regisztrált „határozás” bűncselekmények			
	2015	2016	2017
Határozár tiltott átlépése (Btk. 352/A. §)	914	2843	22
Határozár megrongálása (352/B. §)	22	1543	863

Forrás: ENYÜBS

Az elkövetők számában 2017-ben tapasztalt radikális csökkenés mindkét cselekmény esetében a határkerítés és őrizetének jelentős hatékonyságjavulását, illetve elrettentő hatásának erősödését jelzi, hiszen az elkövetők száma a zéró értékhez konvergál. Az elkövetők, egyben az átvándorolni készülő menekülők származási országairól a 2016-os adatok nyújtják a legmegbízhatóbb képet: az élvonalban főként afgánok, szírek, pakisztániak, irakiak és irániak szerepelnek (egyebekben lásd a 8. számú táblázatot).

8. számú táblázat: Határozár tiltott átlépése bűncselekmény regisztrált elkövetőinek állampolgársága (a tíz leggyakoribb állampolgárság) 2015–2017

2015		2016		2017	
szíriai	241	afganisztáni	721	afganisztáni	11
afganisztáni	191	pakisztáni	495	szíriai	3
iraki	176	koszovói	241	iraki	2
koszovói	137	iráni	218	szerb	1
albán	54	marokkói	203	koszovói	1
török	43	szíriai	146	pakisztáni	1
pakisztáni	29	algériai	122	algériai	1
Srí Lanka-i	9	szomáliai	120		
szerb	8	török	100		
kongói (Demokratikus Köztársaság)	5	iraki	98		
egyéb	13	egyéb	339		

Forrás: ENYÜBS

Ez azt is jelzi, hogy az említett országok népessége a legmobilabb népeségek közé tartozik. Egyes vélemények szerint a befogadó területek számára előnyt jelent, hogy globálisan a legmobilabb, regionális és rétegspecifikus tekintetben a legflexibilisebb, migrációs tekintetben pedig a legfelkészültebb társadalmi csoportok vesznek részt a vándorlásban.³³ Jogosnak tekinthető ellenvetés azonban, hogy ez az intenzív mobilitás sokkal inkább a gyökértelenség, a hazai társadalmi viszonyok közötti esélytelenség és kiúttalanság jelzője. Erre utalnak a beérkezők és utódaik általánosan igen súlyos integrációs nehézségei a befogadó országokban.

A határáron keresztül érkező illegális határátlépők 85-90 százaléka férfi, 10-15 százaléka nő és a fiatalok vagy magukat annak vallók aránya 13-16 százalék között váltakozik. Utóbbiakra különleges elbánási szabályok érvényesek (gyermekközpontban való elhelyezés, iskoláztatás stb.). A 2017. évi elkövetői szám elenyésző, következtetések levonására nem alkalmas. A regisztráltak között alig akadt büntetett előéletű. A kibocsátó országban vagy vándorlás során érintett más idegen országban elkövetett bűncselekmények ellenőrzésére nyilván többnyire nem is nyílik lehetőség. 2016-ban mégis regisztráltak az elkövetők között 22 főt, akik valamilyen bűnügyi előélettel bírtak, de az ilyen előzetes büntettség is a magyar határon korábban elkövetett illegális határátlépési kísérlettel vagy más migrációs specifikus cselekménnyel függött össze. (9–11. sz. táblázatok)

9. számú táblázat: Határár tiltott átlépése (Btk. 352/A. §) bűncselekmény regisztrált elkövetőinek neme 2015–2017

Nem	2015		2016		2017	
	fő	%	fő	%	fő	%
férfi	789	87,09	2567	91,58	17	85,00
nő	117	12,91	236	8,42	3	15,00

Forrás: ENYÜBS

10. táblázat: Határár tiltott átlépése (Btk. 352/A. §) bűncselekmény regisztrált elkövetőinek korcsoportja

Korcsoport	2015		2016		2017	
	fő	%	fő	%	fő	%
felnőtt	787	86,87	2349	83,80	9	45,00
fiatalok	119	13,13	454	16,20	11	55,00

Forrás: ENYÜBS

³³ Ez többek között a svájci Martin Killias professzor álláspontja. Részletesen lásd Sári E. – Póczik Sz. – Bolyky O.: Report on the annual conference of the European Society of Criminology in Sarajevo. *Ügyészeti Szemle*, 2018/3., 62–78. o. Elérhető: <http://ugyeszsegiszemle.hu/hu/201803/ujsg>

11. táblázat: Határzár tiltott átlépése (Btk. 352/A §) bűncselekmény regisztrált elkövetőinek előélete

Előélet	2015		2016		2017	
	fő	%	fő	%	fő	%
büntetett	0	0,00	22	0,78	1	5,00
büntetlen	890	98,23	2549	90,94	14	70,00
nincs adat	16	1,77	232	8,28	5	25,00

Forrás: ENYÜBS

Munkaerőpiac és integrálhatóság szempontjából igen lényeges tényező az iskolai végzettség. E tekintetben ismét a mennyiségében jelentős 2016. évi adatokra támaszkodtunk. Az érintettek mintegy 44 százaléka esetében nem sikerült erről információt szereznünk a statisztikából. Önbevallás alapján az érintettek közel három százaléka bírt felsőfokú végzettséggel, 15 százalékuk középiskolai vagy szakmunkás végzettséggel, mintegy 36 százalék pedig alapképzésben folytatott korábban tanulmányokat, vagy befejezte a magyar 8 általános iskolai osztálynak megfelelő iskolákat. A teljesen iskolázatlanok aránya nem érte el a 3 százalékot.³⁴

12. táblázat: Határzár tiltott átlépése (Btk. 352/A §): regisztrált bűnelkövetők iskolai végzettsége

Iskolai végzettség	2015		2016		2017	
	fő	%	fő	%	fő	%
nincs iskolai végzettsége	59	6,51	80	2,85	0	0
1–7 osztály	120	13,25	371	13,24	2	10,00
8 osztály	198	21,85	628	22,40	6	30,00
középiskola érettségi nélkül, szakmai oklevéllel	115	12,69	128	4,57	0	0
érettségi	59	6,51	290	10,35	0	0
felsőfokú	34	3,75	81	2,89	0	0
választ megtagadta / nincs kitöltve	321	35,43	1225	43,70	12	60,00

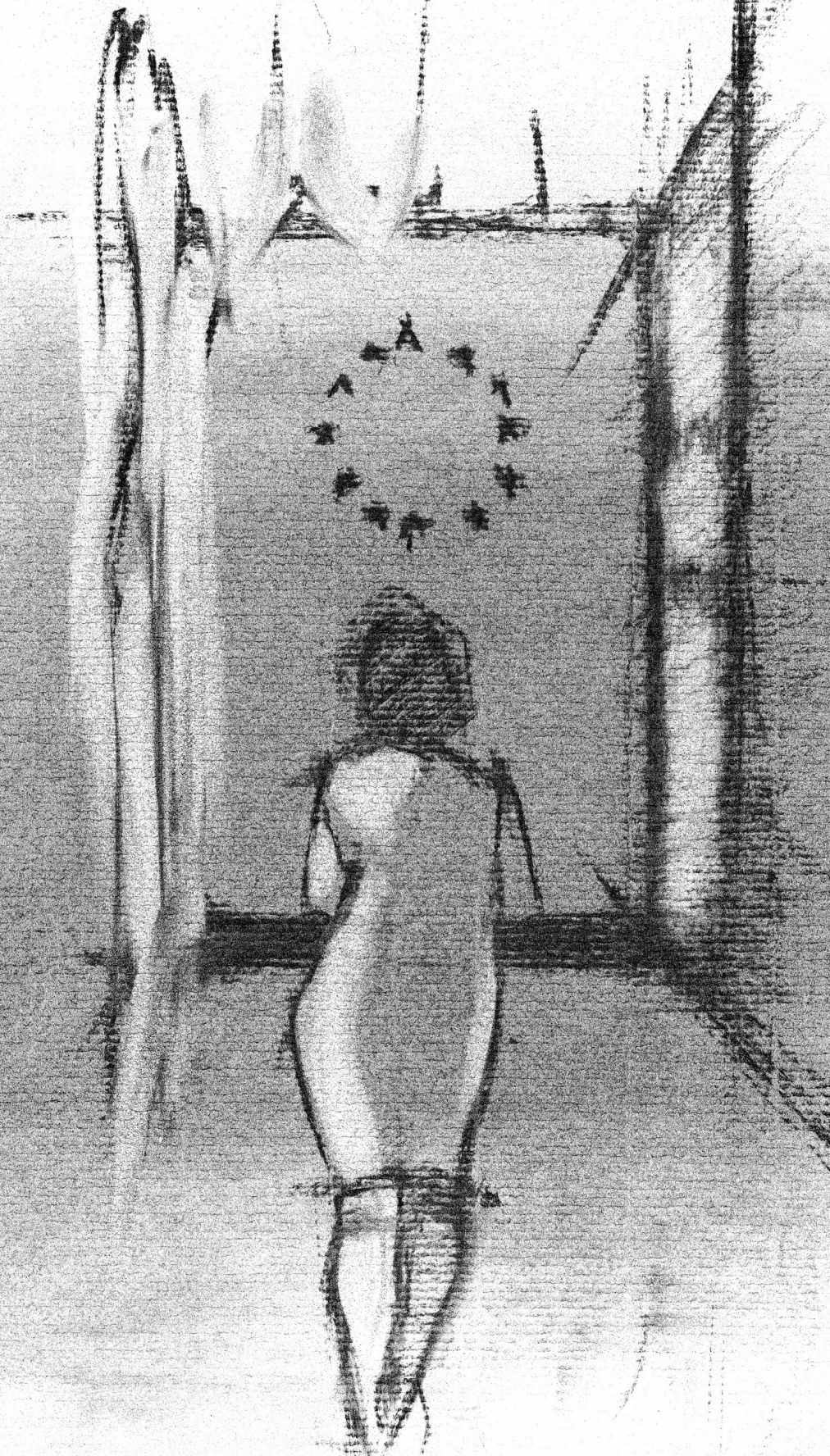
Forrás: ENYÜBS

Összegzőként megállapíthatjuk, hogy a határzárrel kapcsolatos új büntetőjogi tényállások bevezetése nem változtatta meg a korábban kialakult összképet és az egyenletesen csökkenő trendet a külföldiek bűnözésének területén. A korábban érvényes trendek egyenletes folytatódása leginkább annak tudható be, hogy a műszaki határzár megépítése és előerőre támaszkodó rendszeti felügyelete sikerrel tartóztatta fel a migrációs nyomást, illetve 2017-re közel nullára csökkentette a határzáron átjutni akarók sikeres belépését.

³⁴ Vö. Póczik (2018): i. m. 24. o.

A kutatás summájaként elmondható, hogy a külföldi bűnelkövetők nem tekinthetők meghatározónak Magyarország bűnözési térképén. Noha a 80-as és – döntően – a 90-es években a szervezett bűnözés egyes szegmenseiben a külföldi bűnelkövetői csoportok markáns szerepet játszottak, mára a szervezett bűnözés léptéke, annak minősége, valamint a bűnözői csoportok összetétele is megváltozott. A 2000-es évek második évtizedére eltűntek a robbantásos merényletek, megszűntek az utcai leszámolások. A 2010-es évek központi kérdésévé – a külföldiek bűnelkövetésének kontextusában – vitathatatlanul a 2015-ben kezdődő migrációs válság vált, ami indokoltá tette, hogy kutatásunkban különös figyelmet fordítsunk az ún. „határzárás” bűncselekményekre. A külföldiek bűnelkövetésének elemzését nehezíti a rendelkezésre álló források viszonylagos szűkössége. 2013-ig a Legfőbb Ügyészség külön kiadványban elemezte a témát, mára ez az összefoglaló értékelés megszűnt, az elvileg kiegészítő forrásként használható NGO-adatbázisok pedig nem jelentenek segítséget a téma átfogó feldolgozásában.³⁵ Az azonban a szűkösnak nevezhető forrásokból is világos, hogy a migrációs válság érdemben nem változtatta meg a külföldi bűnelkövetés mennyiségi és minőségi mutatóit Magyarországon.

³⁵ A külföldiek bűnelkövetésének kérdését egyébként elemző Amnesty International honlapján sem található összefoglaló elemzés. Az egyetlen hivatkozott ügy Ahmed Hamed terrorcselekménye. <https://www.amnesty.hu/news/2537/tobb-mint-100-000-ember-koveteli-ahmed-h-szabadsagat>

A leplezett eszközök megítélése az EJEB joggyakorlatában

Bevezetés

A leplezett eszközök alkalmazása alapvetően korlátozza a magán- és családi élet, a magánlakás és levelezés tiszteletben tartásához, s ehhez szorosan kapcsolódva, az információs önrendelkezéshez, az információáramlás szabadságához és a személyes adatok védelméhez való jogot, ezen jogok megsértésének tilalma azonban nem *ius cogens*, és nem vehetők egy kalap alá az emberi méltósággal, amely soha, semmilyen körülmények között, így háború vagy a nemzet létét fenyegető más rendkívüli állapot esetén sem sérthető meg.

Egy demokratikus társadalomban nemzetbiztonság, közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében ezen jogok korlátozhatók. (Emberi Jogok Európai Egyezménye, 8. cikk 2. bekezdés)

A fentiekben felsorolt jogok sérthetlenségét a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának¹ 17. cikke és az Emberi Jogok Európai Egyezményének² (a továbbiakban: Egyezmény) 8. cikke is tartalmazza.

Azon személyek, akikkel szemben leplezett eszközök alkalmazására kerül sor, az Egyezmény alapján beperelhetik az államot az Emberi Jogok Európai Bíróságánál (a továbbiakban EJEB vagy Bíróság) a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog (8. cikk); a tisztességes eljáráshoz való jog [6. cikk 1. bekezdés, valamint a 3. bekezdés d) pontja], továbbá a hatékony jogorvoslat-hoz való jog megsértése (13. cikk) miatt.

Ez utóbbi miatt azért kerülhet sor az állam beperlésére, mert a leplezett eszközök legtöbbszörre az érintett tudta nélkül kerülnek alkalmazásra, ebből adódóan pedig jogorvoslatra lehetőségük nincs.

Az esetek ismertetése előtt általánosságban kijelenthetjük, hogy az EJEB a 8. cikkben szereplő jogokkal (magán- és családi élet, lakás és levelezés tiszteletben

* Bakonyi M., címzetes fellebbviteli főügyészségi ügyész, Siklói Járási Ügyészség; PTE ÁJK doktorjelölt

¹ Az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án fogadta el, hazánk az 1976. évi 8. törvényerejű rendelettel ratifikálta

² Teljes nevén: Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4.-én kelt Egyezmény, melyet Magyarország az 1990. évi XXXI. törvénnyel hirdetett ki.

tartása) kapcsolatban többször kimondta, hogy azok egy demokratikus társadalomban csak a 8. cikk 2. bekezdésben meghatározott törvényes keretek között, az ott rögzített célokból, a szükségesség igazolása mellett korlátozhatók. A szabályozásnak meg kell felelnie a jogállamiság elveinek, és az alkalmazást három szakaszból álló ellenőrzésnek kell alávetni:

- amikor a beavatkozást elrendelik,
- mialatt a beavatkozást végrehajtják,
- miután a beavatkozást befejezték.

Telefonlehallgatásokkal kapcsolatos ügyek

A Bíróság előtt a 8. cikk megsértése miatt eddig több olyan ügyet tárgyaltak, amelyek telefonlehallgatásokkal voltak kapcsolatosak.

***Malone kontra Egyesült Királyság ügy*³**

James Malone régiségkereskedő volt, orgazdasággal vádolták, az ügy végül a felmentésével zárult. A bűnügyben felhasználták egy olyan titkosan rögzített telefonbeszélgetés adatait is, amelynek beszerzése egy belügyminiszteri utasításon alapult.⁴

A kérelmező az Egyezmény 8. cikkének megsértését állította.

A kormány egyebek mellett arra hivatkozott, hogy „Nagy-Britanniában a bűncselekmények számának növekedése és különösen a szervezett bűnözés térhódítása, a bűnözők bővülő tapasztalatai, könnyű és gyors mozgási lehetősége a telefonok lehallgatása révén történő adatgyűjtést a nyomozás és a súlyos bűncselekmények megelőzése érdekében elengedhetetlen eszközévé teszi”.

A Bíróság – ezt nem vitatva – ismét utalt azokra a kritériumokra, amelyek a hasonló ügyekben a vizsgálat alapját képezik: a beavatkozást belső törvényekben kell meghatározni, annak önmagában véve is meg kell felelnie a jogállamiság elvének, és a szabályozásnak „kellően megismerhetőnek” és az abban rögzített tevékenységnek „észszerűen előreláthatónak” kell lennie. A Bíróság megállapította, hogy az angol jog egyértelmű és kifejezett felhatalmazást adó törvény hiányában nem tekinthető olyannak, amely „összhangban” lenne az Egyezménnyel. Az ügy – és az Európa Tanács Miniszteri Bizottságá-

³ *Case of Malone v. The United Kingdom*, ECHR Application no. 8691/79.

⁴ Angliában és Walesben a levélküldemények megszerzése és telefonbeszélgetések lehallgatása, a bűncselekmények felderítése vagy megelőzése céljából egy miniszteri, szokás szerint belügyminiszteri felhatalmazás alapján történik. A kérdést nem szabályozza egységes törvény, hanem több jogszabályi rendelkezés is számításba jön, ezek egyike megengedi, hogy a magas közhivatalt ellátók felvilágosítást kérjenek a Post Office-től (1981-től a Post Office-től és a British Telecommunications-től) a postai és telekommunikációs úton továbbított közleményekről.

nak tájékoztatást kérő határozata – nyomán új, a kérdést egyértelműen és kifejezetten szabályozó törvényt fogadtak el az Egyesült Királyságban a távközlések lehallgatásáról, amely „összhangba hozza az Egyesült Királyságnak a közlésekből adatgyűjtésekre vonatkozó jogát az Emberi Jogok Európai Egyezményének az Európai Bíróság ítélete szerinti értelmezésével.”

A hatályos magyar szabályozást tekintve a 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) 214. § (5) bekezdése szerint leplezett eszköz akkor alkalmazható, ha

- megalapozottan feltehető, hogy a megszerezni kívánt információ, illetve bizonyíték a büntetőeljárás céljának eléréséhez elengedhetetlenül szükséges és más módon nem szerezhető meg,
- annak alkalmazása nem jár az azzal érintett vagy más személy alapvető jogának az elérendő célhoz képest aránytalan korlátozásával,
- annak alkalmazásával bűncselekménnyel összefüggő információ, illetve bizonyíték megszerzése valószínűsíthető.

A lehallgatás⁵ bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz, amelynek alkalmazására a Be. 234. §-ában meghatározott bűncselekmények esetében kerülhet sor. A személyi kör nyomozás során – tehát akiket le lehet hallgatni – a Be. 357. §-a szerint: a) aki bűncselekmény elkövetésével a büntetőeljárás adatai alapján gyanúsítható, illetve b) aki az ügyben gyanúsított.

Magyarországon tehát – a fentiekben felsoroltak szerint – törvény határozza meg a leplezett eszközök alkalmazásának eseteit, a bűncselekményi és a személyi kört is.

Kopp kontra Svájc ügy⁶

Hans W. Kopp kérelmező, svájci ügyvéd, Zürichben él. Felesége, mint szövetségi igazságügy- és rendőriminiszter, a svájci kormány – a Szövetségi Tanács – tagja volt. A kérelmező feleségét azzal gyanúsították, hogy férje ügyvédi irodája egyik kliensének javára szolgáló titkos információkat adott át, ezért lemondott a Szövetségi Tanácsban viselt tisztségéről. Később azonban egy vizsgálat tisztázta, hogy az ellene felhozott vádak alaptalanok voltak. A vizsgálat során a legfőbb ügyész kérésére a Szövetségi Bíróság vádтанácsának elnöke 1989. november 23-án elrendelte a kérelmező telefonvonalainak lehallgatását. A határozat kimondta, hogy a kérelmező, mint ügyvéd által folytatott beszélgetéseket nem szabad figyelembe venni. A lehallgatást 1989. december 19-én felfüggesztették, amikor kiderült, hogy a kérelmező feleségével szembeni gyanú alaptalan. A kérelmezőt 1990. március 9-én levélben tájékoztatták arról, hogy telefonvonalait lehallgatták, azonban az összes beszélgetést rögzítő magnószalagok megsemmisítésre kerültek. A kérelmező telefonvonalainak

⁵ Be. 231. § e) pont

⁶ *Cases of Kopp v. Switzerland*, ECHR 13/1997/797/1000

lehallgatására vonatkozó jogorvoslati kérelmet intézett a Szövetségi Igazságügy- és Belügyminisztériumhoz, amelyet 1992. november 2-án elutasítottak. Ekkor közigazgatási fellebbezést nyújtott be a Szövetségi Tanácshoz, valamint a Szövetségi Bírósághoz közigazgatási jogi jogorvoslati kérelmet. Mindkét jogorvoslati kérelemben a szövetségi büntetőeljárás törvény rendelkezéseire hivatkozott, amelyek tiltják az ügyvédek telefonvonalainak lehallgatását, és panaszolta, hogy visszautasították a lehallgatásról készített dosszié tartalmának megismerésére irányuló kérését. A közigazgatási fellebbezést 1993. június 30-án, a beadványt pedig 1994. március 8-án utasították el. A Bíróság ítélete szerint Svájcban a szövetségi büntetőeljárás kifejezetten tiltja az ügyvédek telefonvonalainak lehallgatását, amennyiben nem gyanúsított vagy vádlott. Ennek célja az ügyvéd és kliensei közötti szakmai viszony védelme a telefonközlések bizalmaságán keresztül. Mindemellett a kérelmező ügyvédi irodájának valamennyi telefonvonalát 1989. november 23-tól december 19-ig lehallgatták, és mint harmadik személyt – nem pedig mint célszemélyt – figyelték meg.

A Bíróság az ítéletben kifejtette, hogy ellentmondást észlelt az ügyvédi tevékenység titkait védő, világosan megfogalmazott törvényszöveg és a jelen ügyben folytatott gyakorlat között. A svájci jog írott, vagy nem írott formája nem jelzi elég világosan az érintett területen a hatóságok diszkrecionális joga terjedelmét és módozatait. A kérelmező ügyvédi minőségében tehát nem élvezte a demokratikus társadalomban elvárható jogállamiság által megkívánt minimális védelmet sem, ebből következően a 8. cikket megsértették.

Magyarországon a nyomozás során bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz nem alkalmazható a védővel szemben a Be. 357. § (2) bekezdés a) pontja alapján, kivéve ha a védő bűncselekmény elkövetésével a büntetőeljárás adatai alapján gyanúsítható, illetve aki az ügyben gyanúsított.⁷

Tehát a mi mostani szabályozásunk az akkori svájcihoz hasonló. A Be. XLI. fejezete „A leplezett eszközök alkalmazásának eredménye” címmel a 254. § (1) bekezdésében meghatározza, hogy bizonyítékként nem lehet felhasználni a bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz alkalmazásának eredményét, ha az érintett olyan védőként eljáró személy, akivel szemben a Be. 357. §-a alapján bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz nem alkalmazható.

Huvig kontra Franciaország ügy⁸ és a Kruslin kontra Franciaország ügy⁹

Jacques Huvig feleségével, Janinnal egy kereskedelmi céget irányított. Pénzügyi csalás, valamint pontatlan tartalmú okiratok átadása miatt folytattak

⁷ Be. 357. § (1) bek. a), illetve b) pontok. Továbbá a Be. 356. § (2) bekezdése szerint: A meghatározottaktól eltérő személlyel szemben bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz akkor alkalmazható, ha megalapozottan feltehető, hogy e személy az (1) bekezdésben meghatározott személlyel közvetlenül vagy közvetve bűnös kapcsolatot tart fenn.

⁸ Berger V.: *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 1999, 450–453.o.

⁹ Uo.

ellenük büntetőeljárást. A chaumont-i vizsgálóbíró utasítást adott a csendőrségnek, hogy hallgassa le és foglalja jegyzőkönyvbe az érintettek összes kereskedelmi és magánjellegű telefonbeszélgetését. A lehallgatások 1974 áprilisában 28 órán át folytak.

A Huvig házaspár ellen vádat emeltek és 1982 márciusában a chaumont-i bíróság majdnem minden vádpontban bűnösnek találta és elítélte őket. 1983 márciusában a dijoni fellebbviteli bíróság helybenhagyta az ítéletet és felemelte a kiszabott büntetést. A Semmítőszék (Cour de cassation) 1982 áprilisában utasította el a panaszosok kérelmét.

Jean Kruslin ellen előre megfontolt szándékkal elkövetett emberölésben való bűnrészesség és több rendbeli minősített lopás miatt folyt büntetőeljárás.

Az iratokban lévő bizonyítékok között szerepelt egy olyan beszélgetésről készült hangfelvétel is, amelyet a panaszos 1982. június 17-én harmadik személy készülékéről folytatott, és amelynek felvételét a Saint-gaudens-i vizsgálóbíró kért be egy másik eljárás keretében. A Semmítőszék elutasította az érintett erre vonatkozó panaszát.

Jean Kruslin és a Huvig házaspár által benyújtott panasz szerint telefonbeszélgetéseiket az *Egyezmény 8. cikkébe* ütköző módon hallgatták le.

A bíróság megállapítva, hogy a kérdéses lehallgatásokkal a hatóság beavatkozott az érintettek levelezésének és magánéletének tiszteletben tartásához való jogába, azt vizsgálta, hogy ezek a beavatkozások jogszerűek voltak-e a 8. cikk 2. bekezdése alapján, így a beavatkozások:

- törvényben meghatározottak voltak-e;
- a kérdéses intézkedések a belső jog szempontjából megalapozottak voltak-e;
- a törvények az érintett személy(ek) által megismerhető(k) volt(ak)-e;
- a következmények előreláthatóak voltak-e, amelyeknek a jogállamiság elvével egyeznie kellett.

Az EJEB a *törvényesség* kapcsán megállapította, hogy a kérdéses beavatkozásnak a francia jogban törvényi alapja volt. A *megismerhetőség* sem vetett fel semmilyen problémát.

A francia kormány tizenhét pontban foglalta össze a belső jog által nyújtott garanciákat. Ezek részben a lehallgatások végrehajtására, részben azok eredményeinek felhasználására, végül részben a szabálytalanságok kiküszöbölésének módzataira vonatkoztak, és a Bíróság megállapította, hogy a panaszosokat egyik garanciától sem fosztották meg.

A Bíróság e garanciák közül többet is megfelelőnek tartott, azonban az előreláthatóság követelményének megsértését állapította meg a bíróság, mivel semmilyen jogszabályban nem volt meghatározva

- a) a lehallgatható személyek köre,

- b) a lehallgatást megalapozó bűncselekmények köre,
- c) az intézkedés (lehallgatás) végrehajtásának időtartama,
- d) a lehallgatott beszélgetéseket tartalmazó összefoglaló jegyzőkönyvekkel szembeni követelmények,
- e) azok az előírások, amelyeket be kell tartani a beszélgetéseket rögzítő eszközök épségének és helyességének megőrzése érdekében, hogy a bíró vagy a védelem esetleg kontrollálni tudja azt,
- f) azok a körülmények, amelyek között a felvételeket az eljárás megszüntetése, vagy felmentő ítélet esetén lehet, vagy kell törölni.

Összefoglalva, az EJEB szerint a francia írott vagy íratlan jog nem mutatta meg elég világosan a vizsgált kérdéskörben a hatóságok szabad mérlegelési jogkörének terjedelmét és gyakorlása módjait.

A két ügy tényeinek idején (1974, illetve 1982) még inkább így volt, következésképpen a panaszosok nem részesültek a demokratikus társadalomban a jogállamiság által megkívánt minimális fokú védelemben.

A Bíróság egyhangúlag marasztaló ítéletet hozott abban a vonatkozásában, hogy az Egyezmény 8. cikkét megsértették.

Amit az előzőekben még nem érintettem a magyar jogi szabályozást illetően, az a leplezett eszközök alkalmazásának időtartama, amely a büntetőeljárásban nyomozás során a Be. 239. § (2) bekezdése szerint összesen 360 napig engedélyezhető. Az engedélyezéssel kapcsolatos szabályok a Be. 235–237. §-aiban találhatóak, az utólagos engedélyezésről a 238. §, az alkalmazáskiterjesztésről a 241. §, az engedély visszavonásáról és a leplezett eszköz alkalmazásának megtiltásáról a 242. § tartalmaz részletes szabályokat.

A megszerzett adatokra vonatkozó szabályokat a Be. XL. fejezete tartalmazza, így az, hogy mely adatokat milyen időtartamon belül kell törölni, minősítéssel kapcsolatos szakaszok, illetve a zárt kezelés előírásai is pontosan körülhatároltak az új büntetőeljárás törvényben.

Fedett nyomozókkal kapcsolatos ügyek

Fedett nyomozók igénybevételére a szervezett bűnözés, így a kábítószerkereskedelem, emberkereskedelem, szervkereskedelem, embercsempészet stb., a terrorista cselekmények elszaporodása és nagymértékű előrenyomulása miatt egyre gyakrabban került sor.

Ezen ügyekben az Egyezmény 6. cikkében szereplő tisztességes eljárás elvének 1. bekezdésében és a 3. bekezdés d) pontjában foglalt előírások megsértését látták a kérelmezők:

- A 6. cikk 1. bekezdése szerint: *Mindenkinek joga van arra, hogy független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és észszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot az ellene felhozott büntetőjogi vádak*

megalapozottságát illetően. *Az ügyekben nyilvános tárgyalást kell tartani, kivéve, amikor az Egyezményben felsorolt okok miatt zárt tárgyalásra került sor, azonban az ítéletet ezt követően is nyilvánosan kell kihirdetni.*

- A 6. cikk 3 bekezdés d) pontja szerint: *Minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van – legalább – arra, hogy kérdéseket intézzen vagy intéztesen a vád tanúhoz és kieszközhessen a mentő tanúk megidézését és kihallgatását ugyanolyan feltételek mellett, mint ahogy a vád tanúit megidézik, illetve kihallgatják.*

Ezzel kapcsolatban két esetet ismertetek.

Lüdi kontra Svájc¹⁰

1984. március 15-én Svájcban, Bern kantonban egy vizsgálóbíró a német rendőrség tájékoztatása alapján, amely szerint Ludwig Lüdi Svájcban szándékozik kábítószer vásárolni, megindította a nyomozást és elrendelte telefonbeszélgetéseinek lehallgatását. A rendőri szervek kijelöltek egy ügynököt, akinek feladata volt kiadni magát potenciális kokainvásárlónak. Lüdit az ügynökkel való ötödik találkozást követően 1984. augusztus 1-jén letartóztatták kábítószer-kereskedelem gyanúja miatt. 1985. június 4-én Lüdit a laufoni kerületi bíróság hét vádpontban mondta ki bűnösnek. Az ügynök személyének titokban tartása végett az ügyben illetékességgel rendelkező svájci bíróság nem hallgatta ki őt tanúként, mivel jelentéseiből és a telefonlehallgatások jegyzőkönyveiből egyértelműen kiderült, hogy Lüdi e rendőrtisztviselő közreműködésétől függetlenül jelentős mennyiségű kábítószer szállításában akart volna közvetítő lenni. A fellebbviteli bíróság elutasította a vádlott fellebbezését, és továbbra sem volt hajlandó kihallgatni a rendőrség ügynökét. A Szövetségi Bíróság elutasította Lüdi közjogi panaszát, ugyanakkor elfogadta semmisségi kérelmét, többek között azzal az indokkal, hogy a büntetés kiszabásakor nem vették eléggé figyelembe az ügynök tevékenységének hatásait. Ezek után a fellebbviteli bíróság leszállította Lüdi büntetését. Lüdi az Emberi Jogok Európai Bíróságához fordult és azt sérelmezte, hogy lehallgatták telefonbeszélgetéseit, ezen felül még egy beépített ügynök is manipulálta – és ezzel a magánélethez való jogának (Egyezmény 8. cikk) megsértését látta. Állítása szerint az ügyben hozott ítélet kizárólag az említett ügynök jelentéseire támaszkodik, akit nem hallgattak ki tanúként, amellyel megsértették a tisztességes eljárásból való jogát [Egyezmény 6. cikk 3 bekezdés d) pont] azzal, hogy a terhelő tanúnak – jelen esetben a titkosügynöknek – nem tehetett fel kérdéseket.

A Bíróság ítélete szerint a lehallgatást törvény tette lehetővé, mégpedig „a bűncselekmények megelőzése érdekében”. Az EJEB kategorikusan visszautasította azt, hogy Lüdi magánéletének szféráját a beépített ügynök felhasználása jelen esetben (sem magában, sem a telefonbeszélgetések lehallgatásával) nem

¹⁰ *Case of Lüdi v. Switzerland* ECHR 15/06/1992, Application no. 12433/86.; Berger (1999): i. m. 315–317. o.

sértette meg, illetve azt nem érintette. Lüdinék – a Bíróság verdiktje szerint – számolnia kellett azzal, hogy ha a kábítószer törvény hatálya alá eső bűncselekményt követ el, fennáll annak a veszélye, hogy telefonjait lehallgatják és a rendőrség beépített munkatársával találkozik, akinek valójában az ő leleplezése a feladata. Így a Bíróság megállapította, hogy a svájci hatóságok nem sértették meg a 8. cikket. Azonban a tisztességes eljáráshoz való joggal kapcsolatban a Bíróság rögzítette, hogy a bizonyítást elvileg kontradiktórius, nyilvános tárgyaláson, a vádlott jelenlétében kell eszközölni. Ezen elv alól természetesen van kivétel, de az csak a védelem jogának tiszteletben tartásával fogadható el. Lüdi ismerte a beépített ügynököt, ha nem is valódi személyazonosságát, de legalább a külső megjelenését, mivel már találkozott vele.

A Bíróság nem tekintette elégséges indoknak a titkosügynök védelmét, mivel „az ügynökként működő rendőrtisztviselő tárgyaláson történő meghallgatásának mellőzése, jelentésének bizonyítékként történő felhasználása a védekezés jogát jelentősen korlátozza, és sérti a tisztességes eljárás elvét, sérti az Egyezmény 6. cikkének 3/d §-át az 1 §-ával összefüggésben”.

Van Mechelen és társai kontra Hollandia ügy¹¹

A kérelmezők (4 személy) elítélése gyilkossági kísérlet és erőszakkal való fenyegetés útján elkövetett rablás miatt döntő mértékben a rendőrök által szolgáltatott bizonyítékokon alapult, akiknek a személyazonosságát a védelem nem ismerte, és akiknek a magatartását a közvetlen kihallgatás alatt nem figyelhették meg. Az ügyben a bűnösséget megállapító ítéletek rendőri jelentéseken alapultak, amelyek csupán a rendőrök azonosító számát tartalmazták.

Az ítélet elleni fellebbezésben a védelem kérte, hogy a rendőrtisztviselőket idézzék a tárgyalásra. A fellebbviteli bíróság valamennyi tanút megidézte: összesen húsz tanút hallgattak ki, ezek közül tizenegynek a nevét nem közölték a védelemmel. A tizenegy tanút a vizsgálóbíró irodájába idézték meg, míg a védelem és a vád képviselői elkülönített helyiségben tartózkodtak. A helyiség akusztikai berendezés segítségével összeköttetésben volt a vizsgálóbíró irodájával.

Az anonimitásukat megőrző tanúk kijelentették, hogy amennyiben nevük nyilvánosságra kerül, nem tudják a továbbiakban a hivatásukat kifogástalanul ellátni. Valamennyien meg kívánták őrizni anonimitásukat, félve az ellenük vagy családjuk ellen irányuló bosszútól. A vád és a védelem is tehetett fel kérdéseket a tanúknak, a feltett kérdések azonban szóbeli válasz nélkül maradtak, mert a válaszokból a tanúk személyazonossága és a rendőrségi módszerek megállapíthatóak lettek volna, ezért ezekre a kérdésekre írásban adták meg a választ. A fellebbviteli bíróság elutasította a védelem által előterjesztett azon indítványt, amely az anonim tanúk újbóli és nyilvános kihallgatására irányult, és mind a négy kérelmezőt bűnösnek találta. Az ítélet a tizenegy

¹¹ *Case of Van Mechelen And Others v. The Netherlands*, ECHR 55/1996/674/861-864, Applications nos. 21363/93, 21364/93, 21427/93 and 22056/93

anonim tanú vallomásán kívül orvos szakértői véleményeken, tárgyi bizonyítékokon, a rendőrtisztviselők és az azonosított civil állampolgárok tanúvallomásán, a harmadik kérelmező felesége és édesanyja telefonbeszélgetésének kivonatán alapult. Az ügyben egyedül az anonim rendőrtanúk azonosították a kérelmezőket, mint a bűncselekmény elkövetőit.

A Bíróság korábbi ítéleteiben elismerte, hogy a védelem jogainak tiszteletben tartása mellett elvben törvényes lehet a titkos feladatokat ellátó rendőrségi tisztségviselő anonimitásának biztosítása a rendőrhatóság kívánságára, nemcsak a saját és családja biztonsága védelme érdekében, hanem azért is, hogy ne veszélyeztesse feladatai ellátását a jövőbeni nyomozások során.

Ebben az ügyben azonban némileg „pálfordulás” történt: az EJEB szerint, amennyiben a tanúk az állam fegyveres erőihez tartoznak, ezért csak kivételesen szabad őket anonim tanúként kezelni. A Bíróság úgy vélte, a rendőrség működéséhez fűződő szükségszerűség adott esetben nem értékelhető megfelelő magyarázatként, ez pedig ellentétes az Egyezmény 6. cikkébe foglalt fair eljárás elvével.

A magyar büntetőeljárás törvény szerint a fedett nyomozó alkalmazása az ügyészi engedélyhez kötött leplezett eszközök között szerepel. Alkalmazásának feltételeit a Be. 222. § (2) bekezdése határozza meg, amely szerint fedett nyomozó:

- a) bűnszervezetbe történő beépülés,
- b) terrorista csoportba vagy terrorcselekmény feltételeinek biztosításához anyagi eszközt szolgáltató vagy gyűjtő, továbbá terrorcselekmény elkövetését vagy terrorista csoport tevékenységét anyagi eszközök nyújtásával vagy egyéb módon támogató szervezetbe történő beépülés,
- c) álvásárlás,
- d) rejtett figyelés végrehajtása,
- e) a 215. § (7) bekezdése alapján az információ továbbítása, vagy
- f) a bűncselekménnyel összefüggő információk és bizonyítékok megszerzése érdekében alkalmazható.

A fedett nyomozó céljának eléréséhez szükséges időtartamra, de legfeljebb 6 hónapra alkalmazható, ami alkalmanként legfeljebb 6 hónappal meghosszabbítható. Az alkalmazás végső időpontja nincs meghatározva a büntetőeljárás törvényben, aminek oka a fedett nyomozó különleges feladatának a célja, hiszen előre soha nem lehet tudni, hogy mikor fejezi be a feladatát a bűnszervezetbe beépült fedett nyomozó, mikor tudja bebizonyítani azt, hogy bűnszervezettel van dolgunk, vagy mikor leplez le egy kábítószer-kereskedőt, mint a feljebb ismertetett Lüdi ügyben.

A Be. 243. § (2) bekezdésében meghatározottak szerint a fedett nyomozó eljárásáról készített jegyzőkönyvet vagy feljegyzést a fedett nyomozó foglalkoztatására feljogosított szerv erre felhatalmazott vezetője írja alá. A jegyzőkönyvet

vagy a feljegyzést oly módon kell elkészíteni, hogy abból a fedett nyomozó személyére ne lehessen következtetni.

Fedett nyomozó alkalmazása esetén a végrehajtásról készített feljegyzést és a fedett nyomozó alkalmazására vonatkozó ügyészi engedélyt kell az eljárás ügyirataihoz csatolni,¹² továbbá fedett nyomozót tanúként kizárólag a fedett nyomozót foglalkoztató szerv álláspontjának megismerését követően lehet kihallgatni. Fedett nyomozó tanúkénti kihallgatására, vagy a személyes jelenlétét igénylő más bizonyítási cselekmény lefolytatására a vádemelés után kizárólag az ügyészség indítványára és akkor kerülhet sor, ha vallomása más módon nem pótolható.¹³

Bírósági szakban, amikor teljes egészében kiteljesedik maga az eljárás – gondolkodok itt arra, hogy a nyilvánosságnak és a közvetlenségnek itt teljes pompájában meg kell valósulnia –, nem jellemző, hogy akár a pert levezető bíró, akár az ügyész befolyásolni tudná az ügyvédet, aki – ha megtudja, márpedig egy kivétellel megtudhatja¹⁴ –, hogy fedett nyomozó alkalmazására került sor, felpattan, és kéri a fedett nyomozó kihallgatását az ügyben. Erre bizonyos esetekben sor kerülhet, amelyre a jelenlegi magyar szabályozás szintén tartalmaz szabályokat. A fedett nyomozó tanúkénti kihallgatásának elutasítása pedig a fentiekben meghatározott szakasz alapján történik.

A fedett nyomozó a bíróság döntése nélkül különösen védett tanúnak minősül, ha tanúkénti kihallgatása, vagy a személyes jelenlétét igénylő más bizonyítási cselekmény lefolytatása szükséges. A fedett nyomozó különösen védett tanú minőségét a bíróság csak a fedett nyomozót foglalkoztató szerv hozzájárulásával szüntetheti meg.¹⁵

A Be. 255. § (4) és (5) bekezdései szerint „ha a fedett nyomozó részére írásbeli tanúvallomás tételét engedélyezik, a fedett nyomozó más módon leírt vallomását a fedett nyomozót foglalkoztató szerv azon tagja hitelesíti, aki a fedett nyomozó alkalmazásának végrehajtására történő felkészítéséért, a fedett nyomozóval és az alkalmazó szervvel való folyamatos kapcsolattartásért, valamint a fedett nyomozó védelméért felelős. Akadályoztatása esetén ezen személy helyett a felettese jár el”.

Mint láthatjuk, itt nem a megbízott személy helyettese, hanem felettese jár el hitelesítőként, ez pedig a fedett nyomozó személyének/kilétének titokban maradása és biztonsága érdekében szükséges.

¹² Be. 255. § (1) bek.

¹³ Be. 255. § (2) bek.

¹⁴ Bünszervezetbe történő beépülés esetén az iratokban nem szerepelhet a végrehajtásról készített feljegyzés és a fedett nyomozó alkalmazására vonatkozó ügyészi engedély sem. Ennek oka a fedett nyomozó védelme.

¹⁵ Be. 255. § (3) bek.

Az EJEB gyakorlata tükrében a – teljesség igénye nélkül – bemutatott hatályos magyar büntetőeljárás törvény szabályai alapján véleményem szerint „EU-konformak” lettünk, azaz tanultunk a múlt hibáiból, így talán zökkenőmentes lesz a jövőnk.

A korábbi büntetőeljárás törvényben meglévő kettősség – titkos adatgyűjtés, illetve titkos adatszerzés – eltűnt, egységessé vált a szabályozás (itt most nem tennék kitérőt az előkészítő eljárás szabályaira, mert az a nyomozást megelőző szakasz, amikor még bűncselekmény gyanújáról sem beszélhetünk, azonban az előkészítő eljárás eredménye lehet a bűncselekmény gyanújának megállapítása).

Bízom abban, hogy a jelenlegi jogi szabályozást illetően az Alkotmánybíróság a jövőben nem ismétli meg a 2007. január 24-én kelt, 2/2007. Alkotmánybírósági határozatban foglaltakat, amely a korábbi büntetőeljárás, rendőrségi, ügyészségi stb. törvényben bizonyos, a titkosszolgálati eszközök alkalmazására vonatkozó szabályokról azt állapította meg, hogy azok bizonytalan jogfogalmak, amelyek nem felelnek meg a jogbiztonság és a normavilágosság követelményének.

Befejezés helyett

Tanulmányomban az új Be. előkészítő eljárására vonatkozó szabályozását nem tekintettem át, annak „EU-konform” voltát nem vizsgáltam, mivel a Be. tavaly júliusi hatálybalépésére tekintettel még túl rövid idő telt el ahhoz, hogy az EJEB elé kerülhessenek az ezzel kapcsolatos ügyek.¹⁶

¹⁶ Lásd Finszter G. – Korinek L.: Az eltűnt gyanú nyomában. *Belügyi Szemle*, 2018/3., 104–122. o.

„Jog és irodalom” kurzus a KRE ÁJK-n

A 2018/2019. tanév őszi félévében – más egyetemek hasonló kísérleteit követve – elindult a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán a „Jog és irodalom” kurzus, egy szabadon választható tárgy keretében.¹ E tárgy annyiban tért és tér el a más egyetemeken oktatott hasonló tárgyaktól, hogy nem egyetlen személy tartotta, illetve tartja majd a jövőben annak óráit, hanem többek, összesen hat oktató működött (működik) közre a kurzus tartásában (és a hallgatói teljesítmények értékelésében). Jelen írás keretében az első félév tapasztalatairól: a várakozásokról és reményekről, illetve azok tényleges megvalósulásáról számolnak be egyetemünk érintett oktatói.

A tárgy meghirdetését eleve kis létszámra (legfeljebb 15 fő) terveztük, ez ugyanis az a limit, amelyet egy beszélgetős, aktív hallgatói részvételen alapuló óra keretében értelmesen ki lehet tölteni. A tárgyleírásban is felhívtuk a hallgatók figyelmét, hogy a kurzus kifejezett aktív hallgatói részvételt kíván, a kis létszám pedig lehetővé teszi, hogy a hallgatók tevékeny résztvevői legyenek az óráknak, ne pusztán passzív befogadói az ismereteknek. A megadott irodalmi művek feldolgozása célzottan az oktató és a hallgatók, valamint a hallgatók egymás közötti párbeszédére, vitájára, a hallgatók „hangos gondolkodására” kívánt építeni.

Kiindulópontunk volt, hogy az oktatók az adott témát több szempontból közelítsék meg. A célok között szerepelt továbbá, hogy a hallgatók a jogszabályi, tételes jogi vagy jogbölcseleti ismereteket ne mechanikusan sajátítsák el, hanem a körüljárt témákat problémaközpontúan dolgozzák fel. Fontosabb a lehetséges megoldások közös felfedezése, az együtt gondolkodás tapasztalatának megismerése, továbbá mindezek révén esetlegesen annak belátása, hogy nincs minden problémára egyetlen igaz, „abszolút” megoldás, nincs feltétlenül egyetlen „helyes” tapasztalat. A jogi, jogfilozófiai és politikai filozófiai problémák alapjául szolgáló társadalmi problémák többrétűsége, bonyolultsága eltérő szempontú megközelítéseket és megoldásokat is elfogadhatóvá, védhetővé tesz, miközben vannak, illetve lehetnek olyan megközelítések is, melyek nem igazolhatók, így nem védhetőek.

* Dr. Czine Á. PhD, alkotmánybíró, egyetemi docens, KRE ÁJK; Prof. Dr. habil. Domokos A. PhD, intézetvezető egyetemi tanár, KRE ÁJK; Dr. Nagy P., egyetemi tanársegéd, KRE ÁJK; Dr. Prieger A. D. PhD, egyetemi adjunktus, KRE ÁJK; Prof. Dr. habil. Rixer Á. PhD, tanszékvezető egyetemi tanár, KRE ÁJK; Dr. Tóth J. Z. PhD, egyetemi docens, KRE ÁJK

¹ E kurzus a karon nem volt előzmények nélküli: évekkel korábban Kiss Anna már tartott hasonló tematikájú szabadon választható tárgyat, mely annak idején nagy népszerűségnek örvendett a hallgatók körében.

A tárgy lényegi célja tehát – a feladott irodalmi művek feldolgozása és megbeszélése, illetve – a róluk folytatott vita által – a jövődő jogászok irodalmi (és ezáltal általános) műveltségének elmélyítése mellett a szóban forgó irodalmi mű alapjául szolgáló (tétéles jogi, jogfilozófiai vagy politikai filozófiai) probléma megvilágítása és körüljárása volt. Azon amerikai egyetemeken tapasztalata, ahol e paradigmát didaktikai célokra használják fel, az, hogy a joghallgatók e módszer segítségével jobban megértik mind a tétéles jogi problémákat, mind a jogi szabályozás és az erkölcs, illetve az igazságosság bonyolult kapcsolatrendszerét.

A tárgy – a kurzusban való közreműködésre vállalkozó oktatók önkéntes vállalásai és speciális szakismeretei alapján – időbeli sorrendben a következő tematikai egységeket és ezekhez kapcsolódó, a hallgatók által elolvasandó és feldolgozandó, az órákon megtárgyalt irodalmi műveket tartalmazta:

1. *Jog, állam, szabadság – Utópiák*
irodalom: Morus Tamás: Utópia; Campanella: Napváros
oktató: Tóth J. Zoltán;
2. *Jog, állam, szabadság – Disztópiák*
irodalom: George Orwell: 1984; Aldous Huxley: Szép új világ
oktató: Tóth J. Zoltán
3. *Családon belüli erőszak*
irodalom: Németh László: Iszony
oktató: Czine Ágnes
4. *Emberölés*
irodalom: Dosztojevszkij: Bűn és bűnhődés
oktató: Domokos Andrea
5. *Emberölés, öngyilkosságban közreműködés*
irodalom: François Mauriac: A kis idétlen
oktató: Domokos Andrea
6. *Jogászok az újabb magyar irodalomban – Göncz Árpádtól Vámos Miklósig*
irodalom: Adam Rixer: A joghallgató
oktató: Rixer Ádám
7. *Etikai döntések a jogban, a nehéz esetek kezelése „Salamon ítélete” alapján*
irodalom: 1Királyok 3,16-28
oktató: Prieger Adrienn
8. *A gyermekek védelme*
irodalom: Móricz Zsigmond: Árvácska
oktató: Prieger Adrienn

9. *Önkényuralmi rendszerek kiépülése*

irodalom: George Orwell: *Állatfarm*
 oktató: Nagy Péter

10. *A fiatal jogászi élet kérdései és azok ábrázolása a magyar irodalomban*

irodalom: Krúdy-novellák
 oktató: Nagy Péter

11. *Közigazgatás és szépirodalom*

irodalom: András László: *Egy medvekutató feljegyzései*; Honoré de Balzac: *Hivatalnokok*; Jókai Mór: *A régi jó táblabírák*; Nagy Koppány Zsolt: *Nem kell vala megvénülnöd 2.0.*
 oktató: Rixer Ádám

Az első két alkalmon az utópiák és disztópiák feldolgozása került sorra. A módszer az volt, hogy minden hallgatónak ki kellett választani a két-két feladott irodalomból egyet-egyet, és ezek alapján az utópiák és a disztópiák (úgy is, mint politikatudományi, és úgy is, mint irodalmi műfajok) jellegzetességeinek a megtárgyalására került sor. Ennek során nem ragaszkodtunk mereven a két-két feladott mű elemzéséhez, hanem a műfaji jellegzetességeket általában vettük sorra. Érdekes gondolat kísérlet volt, amikor – az olvasottak apropóján – a hallgatóknak maguknak kellett kitalálniuk, hogy számukra mik lennének egy utópikus, illetve egy disztópikus világ/állam/társadalom legfőbb ismérvei. Mindennek során korunk általános társadalmi problémáiról is beszélgethettünk, messze többet elérve, mint az egy szigorúan politikaelméleti fogalmi keretben lehetséges lett volna.

Az *Iszony* elemzése kapcsán a hallgatók kiválónak tartották a két főszereplő, Ottrubai Nelli kényszerházasságának és hideg természetének írói leírását, „lelki fejlődését”, valamint Takaró Sándor életigenlő, indulatos, szenvedélyes, heves jellemének a kibontását. Elemezték azt a folyamatot, ahogyan eljutott Nelli a vágy, szándék lelki-gondolati világtól a bűncselekmény, a tett megvalósításáig. A hallgatók a konfliktushelyzet emberölésben realizáló „megoldását” természetesen nem tudták elfogadni. Azt pedig különösen nem fogadták el, hogy az író „megmentette” az igazságszolgáltatástól Ottrubai Nellit. Öröm volt látni, hogy a joghallgatók igazságérzete, vagyis az az igény, hogy az állam büntetőjogi igénye érvényesüljön, és ne menekülhessenek meg a bűnösök a felelősségre vonás alól, nemcsak vágy, érzés, hanem határozott kíváncsóság, igény, elvárás. Az írónak nem tudták a hallgatók „megbocsátani”, hogy futni hagyott egy bűnös embert. Az Irodalom és a Jog kettősében a hallgatók a Jog világát választották, és nem fogadták el az írótól azt a megoldást, hogy az irodalom „ereje” talán így lehet sokkal erősebb, hogy nem szolgáltatott igazságot, mert az olvasóban így hevesebb feszültséget generál, és az igazság érvényesülése iránti igényt épp így váltja ki az olvasóban.

A *Bűn és bűnhődés* elemzésekor Raszkolnyikov tettének áttekintése során megközelítésünk pszichoanalitikusi, szociológiai és büntető anyagi jogi volt. Az epilepszia, illetve valamely más mentális betegség szüli-e a büntettet, vagy épp fordítva, magának a büntettnak a sajátos természetéből következik, hogy az mindig együtt jár valami beteges folyamattal? A szociológiai megközelítést a szegénység, éhezés, kiszolgáltatottság és az ezt a helyzetet kihasználó uzsorások kapcsán alkalmaztuk. Végül büntetőjogilag vizsgáltuk az uzsorabűncselekményt és a nyereségvágyból elkövetett emberölést.

A következő órán pszichológiai, szociológiai és büntetőjogi szempontból értékeltük Mauriac nagy hatású kisregényét. A gyermekét születésétől fogva gyűlölködő polgári származású anya családon belüli erőszakot valósít meg, amikor nemes férjétől született gyermekét megalázza, s lényegében a halálba kergeti. A szegény sorsú tanító lehetne a 12 éves kisfiú megmentője, azonban annak nemesi származása miatt nem segít a családjá által is kivetett gyermekén. Büntetőjogi vizsgálatunk tárgyát az emberölés sajátos alakzata képezte, amikor is a 14. életévét be nem töltött személyt öngyilkosságra bírja rá az elkövető. Áttekintettük az öngyilkosságban közreműködés törvényi tényállását is. A hallgatók helyesen állapították meg, hogy ebben az esetben sem a Btk. 160. § (5) bekezdése, sem a 162. § nem valósult (volna) meg.

Ezt követően a „jogász az irodalomban” megközelítést alkalmazva a szépirodalmi művek szerzői jogászai háttérének közös elemzésére került sor, melynek során izgalmas kérdésekig jutottunk el: kik a legismertebb jogászok, illetve jogot végzett (jogi tanulmányokat is folytató) személyek a magyar irodalom múltjában és jelenében? Szóba került, hogy meglepően sokan váltanak kényszerből – a politikából, jogalkalmazásból száműzve –, s lesznek irodalmárokká: Degré Alajostól Göncz Árpádig igencsak hosszú a lista. Nem is beszélve azokról, akik éppen csak hogy belekóstolnak a jog világába, de ismertté íróként, illetve közéleti szereplőként válnak: Jókaitól Vámos Miklósig megint hosszú a sor. S vajon egy gyakorló jogász miért ragad tollat, vannak-e egyáltalán általános, gyakori okok a szakmai törekvésekkel párhuzamos szépirodalmi kísérletek mögött; egyáltalán miért írnak ma szépirodalmi műveket jogászok? Ezekre a kérdésekre kerestük a hallgatókkal együtt a választ.

A Salamon ítéletéről szóló történet, az Ószövetség egyik legismertebb története, egy vándormotívumot is tartalmaz (kaukázusi krétakör). A történet különösen alkalmas etikai, jogfilozófiai és ismeretelméleti kérdések megfogalmazására, az igazságszolgáltatás lehetősége határainak megvilágítására. Alapvetően olyan helyzetről van szó, ahol maga a jogkérdés nem bonyolult (a gyermek nyilván az anyjáié); a tényállás tisztázásához ellenben nem állnak rendelkezésre eszközök, viszont dönteni kell. Ebben a történetben jól tetten érhető az igazság és a bizonyítottság, a bizonyítás elvi nehézségei, valamint a bírói tévedés mindig fennálló kockázata. A hallgatók reakciói közül ki kell emelni, hogy sokan a további bizonyítás lehetőségeit vetették fel, és ennyiben kritizálták a királyt a szokatlan, a gyermek életét veszélyeztető megoldásért.

Az *Árvácska* a 20. századi magyar irodalom egyik legmegrendítőbb műve, amely különösen alkalmas volt a gyermekek jogai, a gyermeki kiszolgáltatottság, illetve a gyermekvédelmi intézmények működése megvitatására. A hallgatók számára egy rövidített, összefoglaló feldolgozást is levetítettünk hat percben. A hallgatók egy része – a vetített anyagra is reflektálva – alapvetően az akkori és a mai örökbefogadási és gyermekvédelmi szabályok különbözőségét emelte ki, illetve erkölcsi felháborodásának adott hangot a kislányt ért atrocitások miatt. Ez nyilván összefügg a regény élményszerűségével, hiszen az író egy árva kislánnyal való beszélgetés, részben tehát megtörtént eset alapján írta meg a művet.

Orwell *Állatfarm* című satirikus regényét – a mű keletkezésének és utóéletének történetét is kitérve – két fontos aspektusból vizsgálták a hallgatók. Az első a szereplők számbavétele, a cselekmény előmozdításában játszott szerepük értelmezése volt. Az egyes attitűdök tárgyalása, a motiváció megértésére való törekvés remek helyzetet teremtett arra, hogy a hallgatók a szerző által megformált állatokat, embereket a Szovjetunió kiépülésében fontos szerepet játszott, a történet mintájául szolgáló személyekkel párosítsák. Ezt követően azokat a mozzanatokot, eszközöket, stratégiai jelentőségű döntéseket vették a jelenlevők sorra, amelyek hozzájárultak a diktatórikus rendszer kiépüléséhez.

A következő alkalommal vendégelőadó is részt vett az óra megtartásában, amelynek témája Krúdy Gyula több műve, illetve e művek alapján a jogászokról alkotott képe volt. *Balogh Gyula*, a Szegedi Tudományegyetem Irodalomtudományi Doktori Iskolájának doktorandusza, Krúdy-kutató, több szövegrészletet választott ki, amelyek mentén egy-egy kérdés került kibontásra a két oktató és a hallgatók dialógusának eredményeképpen. A központi kérdés az volt, hogy mit tükröznek vissza Krúdy írásai a korabeli jogászai társadalomról, hogyan alakult ez a kép a jelenkorig. Hogyan látják ezt a többnyire a jogi egyetemet nemrég kezdő hallgatók, mi az, ami változott, és mi az, ami állandó ebben a képben? *A tisztaeszlári Solymosi Eszter* című regényből a *Vádirat* és az *Egy törvényszéki tárgyalás Ferenc József korában* című részletek alapján a vérvádak és a jog korabeli modernizációs folyamatai kerültek górcső alá; a *Pest réme* című novella a jogászokról alkotott társadalmi kép körüli kérdések számbavételéhez nyújtott remek vitaindítót; végezetül a *Regényfejezet* című elbeszélés a jogászai önkép témájában nyújtott nagy segítséget.

Végül az utolsó alkalmon elemzésre került, hogy általánosságban mi az oka egy-egy mai irodalmi szerző kirobbanó sikerének. Mi áll Bartos Erika vagy Leiner Laura eladási eredményei hátterében? S a lehetséges következtetések (válaszok) mi módon függenek össze a jogi témájú sikerkönyvekkel, valamint ezek további, hazai térnyerésének lehetőségével?

Összességében a kis létszámmal indított „Jog és irodalom” kurzus, úgy tűnik, mind az oktatók részéről táplált reményeket beváltotta, mind – a reakciók alapján – a részt vevő hallgatók tetszését elnyerte. Amellett, hogy nyilvánva-

lón lehet még jobb témákat találni, és azok elemzését közösen elvégezni, illetve lehet még adekvátabb kapcsolódási pontokat fellelni akár az irodalomnak a tételes jogi ismeretek elsajátításában való instrumentális felhasználása, akár az irodalom erkölcsi kérdések megvilágításában való használata érdekében, kezdetnek biztatónak tűnik a hallgatói érdeklődés és a megtartott órák utáni pozitív visszajelzésük. Ennek okán azt tervezzük, hogy – minden évben, részben változó témák feldolgozása mellett – az őszi félévekben a továbbiakban is meghirdetjük e kurzust, remélhetőleg az első évihez hasonló érdeklődés és hallgatói tetszés mellett.

Könyvismertetés *Kiss Anna* *A sértett szerepe a büntetőeljáráásban* című könyvéről

2018 decemberében jelent meg *Kiss Anna A sértett szerepe a büntetőeljáráásban* című monográfiája az Országos Kriminológiai Intézet kiadásában. A szerző több mint két évtizede foglalkozik a témával, annak hazai szakértőjeként ismerjük.

A sértett néhány évtizede került a büntetőeljárás érdeklődésének a fókuszába. Hazánkban elsőként *Kratochwill Ferenc* foglalkozott a témával az 1980-as évek végén, amely szerepet *Kiss Anna* vállalta fel az 1990-es évek közepétől kezdve, és folytatja mind a mai napig. A szerző legújabb monográfiája nemcsak eddigi munkáit összegzi, hanem a könyv megjelenése előtt alig pár hónappal hatályba lépett büntetőeljárás törvény – a 2017. évi XC. törvény – vonatkozó rendelkezéseit is értékeli. A szerző azonban nemcsak saját munkáit szintetizálja, hanem a sértett szerepének teljes körű, komplex bemutatására vállalkozik. Az utóbbi időben számos tanulmány született a témában, mondhatni divatossá vált a sértettel foglalkozni, mégis hiányzott a téma a teljes körű, komplex bemutatása. A szerző munkájával ezt az űrt pótolta.

A szerző a monográfia előszavában felvállalja a műve célját: a büntetőeljárásban sértettként fellépő áldozat szerepét kívánja elemezni, ezzel összefüggésben pedig más kérdéseket is felvet. Céljai között a sértett nehéz helyzetének bemutatása mellett az is szerepel, hogy egyfajta kitekintést nyújtson a jogszabályi változásokra, összehasonlítva a múlt és a jelen megoldási módjait. A szerző a sértetti jogok bemutatásán túl fel kívánja hívni a figyelmet a mindennapi jogalkalmazás nehézségeire.

A monográfia négy nagy fejezetből áll, melyek az alábbiak:

- *Első fejezet:* A sértett jogai a legalitás és az opportunitás elveire épülő eljárási rendszerekben
- *Második fejezet:* A sértetti jogokra vonatkozó nemzetközi jogi dokumentumok
- *Harmadik fejezet:* A resztoratív igazságszolgáltatásról
- *Negyedik fejezet:* A sértett helyzetének változása a hazai büntetőeljáráásban

A fejezetek címei is kifejezik, hogy a szerző négy különböző szempontból tárja fel a sértett helyzetét: elsőként a témát elméleti szempontból közelíti meg, majd annak nemzetközi hátterét mutatja be, azt követően a resztoratív szemléletet helyezi a középpontba, legvégül a sértett jogszabályok által körülhatárolt eljárási helyzetét elemzi. Látható, hogy a téma teljes körű, több oldalról

* Farkas K. PhD, OKRI-ba kirendelt ügyész

történő megközelítés révén nyújt teljes képet. Az egyes területekkel kapcsolatosan felteszi a megválaszolandó kérdéseket, a válaszokat pedig következetes érvrendszerrel indokolja.

A mű jól tagolt, könnyen átlátható, külön érdeme, hogy a fejezetek önálló tanulmányoknak is tekinthetők, külön-külön is értékelhetők, azonban mégis egységet alkotnak, szintézis vonható le belőlük. Az olvasót segítik az egyes fejezetek végén található összegzések, amelyek a téma áttekintését és egyben könyvnyebb megértését szolgálják, s egyben a monográfia esszenciáját is hordozzák.

Figyelemre méltó a mű végén található *Summary* is. Azt gondolná az olvasó, hogy a szokásos módon egy rövid, angol nyelvű összegzést tart a kezében. Jobban beletekintve, már az oldalszámából (27 oldal) sejtethető, hogy annál többről van szó. A szerző mintegy önálló tanulmánynak is tekinthetően fogalmazta meg a sértettre vonatkozó alapvető kérdéseket, nemzetközi összehasonlítást is folytatva a témában.

Az *első fejezetben* taglalt legalitás-opportunitás kérdésköre a büntetőeljárás jogban régóta vita tárgyát képezi. Mindkét elv tartalmára számos megfogalmazás, felfogás született. A szerző helyesen ítélte meg, hogy a legalitásra és az opportunitásra épülő eljárási rendszerek áttekintése azért szükséges, mivel a kettő közötti választástól is függ, hogy a sértettnek a jogalkotó milyen jogosítványokat biztosít. Lényeges kérdés, hogy vajon melyik kedvez jobban a sértettnek. A szerző azt a hipotézist vizsgálja felül, miszerint a tiszta legalitás elvének megvalósulásakor nem szükséges, hogy a sértett széles ügyféli jogosítványokkal rendelkezzen, hiszen minden esetben az állam érvényesíteni fogja a büntetőjogi igényt. A szerző megállapítja azonban, hogy a legalitás-opportunitás fogalompár mára elveszítette eredeti jelentését, mivel a korábbiakhoz képest jelentése tágult, így a hipotézis, miszerint a legalitás jobban kedvez a sértettnek, hamis, napjainkban már nem alkalmazható. Ennek okát igyekszik a fejezet feltárni.

A *második fejezet* a sértetti jogokra vonatkozó nemzetközi dokumentumokat ismerteti, elemzi, kitérve a hazaiakra is. Ebben a fejezetben a szerző önmaga által megfogalmazott célja annak vizsgálata, hogy a Be. megfelel-e a dokumentumokban foglaltaknak, valamint ezek betartása esetén vajon tényleg erősödik-e a sértett eljárásjogi helyzete. Az iránymutatások bemutatása során látható, hogy mind az ENSZ, mind az Európa Tanács és az Európai Unió is zászlajára tűzte a sértettek védelmét, a dokumentumok széles tárháza jellemzi ezt a területet, magában foglalva kötelező és iránymutató jellegűeket egyaránt. A sértettre vonatkozó nemzetközi dokumentumok több témakört érintenek. Az ezzel kapcsolatos kérdéseket a szerző öt nagyobb csoportra osztotta: 1) a sértett eljárásjogi helyzete; 2) a tanúvédelem; 3) a kártérítés és a jóvátétel kérdése; 4) az áldozatok segítése: kártalanítás, kárenyhítés; és 5) az áldozattá válás megelőzése.

A *harmadik fejezet* a kriminológia területére kalauzolja az olvasót. A resztoratív igazságszolgáltatásról című fejezet az igazságszolgáltatás különböző modelljeiből indul ki (Packer, Roach), majd áttér a hagyományos büntetések kontra alternatív büntetések kérdéskörére, felsorolja a hagyományos igazságszolgáltatást ért támadásokat. Fontos alfejezetként tekinthető a resztoratív igazságszolgáltatás fogalmainak az elemzése (dekriminalizáció, legalizálás, depönalizáció, diverzió). Az utolsó alfejezet a mediáció, a tettes-áldozat-egyezség és a jóvátétel témakörével foglalkozik. Ebben a részben a szerző alapvetően arra kereste a választ, hogy milyen esélyei vannak a resztoratív igazságszolgáltatásnak a hagyományossal szemben. A helyreállító eljárási formák valóban jobban figyelembe veszik-e a sértett (és a terhelt) érdekeit, tényleg kedvezőbb feltételeket teremtenek-e számukra?

A *negyedik fejezetben*, a monográfia középpontjában a sértett hazai jogszabályokban foglalt helyzetének bemutatása és elemzése áll. Már a fejezet terjedelme is kifejezi a szerző szándékát, mivel míg az előző három fejezet összesen 100 oldal körül mozog, addig ez önmagában kb. 150 oldalt tesz ki. A szerző azonban nem csupán a hatályos jogszabályokat ismerteti, hanem annak dinamikáját helyezi előtérbe, amelynek során kitér a jogalkalmazói gyakorlatban felmerülő és a sértett jogainak törvényes korlátozására további lehetőséget teremtő kérdésekre is. Elsőként a sértett fogalma, az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU irányelve szempontjai és a büntetőeljárási reform hatása kerülnek terítékre, majd az 1998. évi XIX. törvény és a 2017. évi XC. törvény által bevezetett, a sértett eljárási helyzetét erősítő jogszabályok elemzése következik. A sértett pozíciói és a sértett általános jogi helyzete alfejezetek széles körűen mutatják be a hatályos rendelkezéseken kívül a korábbi Be. kódexek rendelkezéseit, az összehasonlító módszert alkalmazva.

A monográfia utószavában a szerző három kérdés köré fűzi fel gondolatait. Egyrészt arra keresi a választ és egyben ennek tárja fel okait, hogy a jogszabályban foglalt jogok érvényesítése a gyakorlatban miért marad el. Másrészt a Roach-féle büntetési modell érvényesülését fedezi fel a hatályos eljárásunkban, végül pedig a jogállami büntetőeljárás tartópilléreinek fontosságára hívja fel a figyelmet.

A monográfia nemcsak átfogó és egyben hasznosítható ismereteket nyújt, hanem egyfajta komplex rálátást, látásmódot közvetít az olvasó felé. Jó szívvel ajánlom Kiss Anna monográfiáját nemcsak azoknak, akik minél többet szeretnének megtudni a sértettéről, hanem minden olyan elméleti vagy gyakorlati szakembernek, aki érdeklődik a büntetőeljárás aktuális kérdései, legújabb tendenciái iránt.

Ügyészek Lapja

Alapítva 1993-ban
(© Ügyészek Országos Egyesülete)
Szakmai Érdekképviselési folyóirat

Kiadja az Ügyészek Országos Egyesülete (ISSN 1217-7059)
A kiadásért felel: Dr. Matécsa Artemon, az ÜOE elnöke
A szerkesztőség címe: 1122 Budapest, Maros u. 6/a.

Főszerkesztő: Dr. Kiss Anna PhD
Főszerkesztő-helyettes: Dr. Mészáros Ádám PhD
Felelős szerkesztő: Dr. Jagusztin Tamás
A szerkesztőség elnöke: Dr. Sárík Eszter PhD
A szerkesztőség titkára: Dr. Joó Imre
Olvasószerkesztő: Donáth Kelemen
Korrektor: Dr. Bolyky Orsolya PhD

Szerkesztőbizottság

Dr. Ambrus István PhD
Prof. Dr. Bárd Károly
Prof. Dr. Fantoly Zsanett
Prof. em. Dr. Finszter Géza DSc
Prof. Dr. Görgényi Ilona CSc
Prof. Dr. Herke Csongor DSc
Prof. em. Dr. Király Tibor akadémikus
Dr. habil. Kovács Gábor
Dr. Nánási László PhD
Prof. Dr. Róth Erika
Prof. em. Dr. Vókó György DSc

Állandó jogi lektorok

Dr. Bejczy Alexa PhD	Dr. Kármán Gabriella PhD
Dr. Farkas Krisztina PhD	Dr. Szabó Imre PhD
Dr. Fejes Péter PhD	Prof. Dr. Tóth Mihály DSc
Dr. Holé Katalin PhD	Dr. habil. Tóth J. Zoltán
Dr. Jacsó Judit PhD	Dr. Törő Andrea PhD
Dr. Láris Liliána	Dr. Windt Szandra PhD

Munkatársak: Balogh Ernő – lapterv
Sándor Viktória – grafika
Giricz Anna – kiadványgondozás

Gyártás: Publicitas Art Média Kft.
Felelős vezető: Nagy Ibolya
1021 Budapest, Tárogató út 26.
www.publicitasart.hu

Közlési feltételek

A Szerkesztőség olyan tanulmányok közlését vállalja, amelynek témája a különböző jogterületek elméleti és gyakorlati kérdéseivel kapcsolatos. Az írás nem állhat ellentétben az Ügyészek Országos Egyesületének Alapszabálya preambulumban megfogalmazott célokkal.

A kéziratot e-mailen kell a Szerkesztőséghez eljuttatni az alábbi címre: kiss@okri.hu.

A cikkek terjedelme 30 000–35 000 leütés lehet. Szövege MS Word doc formátumban készülhet, ajánlott betűtípus Times New Roman (TNR), betűméret 12 pt.

Kép közlésére technikai okokból nincs lehetőség, táblázat és grafikon – a kézirat terjedelmével arányosan és a kiadvány méretét figyelembe véve – kizárólag fekete-fehér színben, szerkeszthető (MS Word–Excel „chart” objektum) formában ábrázolható.

A Szerkesztőség a kéziratot stilizálhatja, másodközlést nem vállal.

A Szerző hozzájárul, hogy írásműve az internet-hálózaton is nyilvánosságra kerüljön.